

Anna Miszta Przewodnik po województwie śląskim

1. Zaproszenie do regionu.

Województwo śląskie to region pełen niespodzianek, miejsc znanych i lubianych, obleganych przez turystów z całej Polski (jak choćby uzdrowiska w Beskidach czy zamek w Pszczynie), jak i nieznanymi, spokojnymi zakątkami, gdzie oddycha się czystym powietrzem a w ciszy można usłyszeć śpiew ptaków (aby tego doświadczyć nie trzeba szukać daleko, wystarczy odwiedzić jeden z wielu rezerwatów przyrody). Miłośnicy aktywnego wypoczynku będą zachwyceni różnorodną ofertą ośrodków sportowych, dostępną na każdą kieszeń, dla młodszych i starszych – w województwie można uprawiać sporty zimowe, i to nie tylko w Beskidach, lecz także np. w Dolomitach Sportowej Dolinie. Tysiące kilometrów ścieżek rowerowych zachęcają do odkurzenia swoich dwóch kółek nawet kanapowych leniwców – tym bardziej, że trasy wiodą obok ciekawych miejsc, niejednokrotnie niedostępnych dla turystów zmotoryzowanych. W wielu miastach województwa gromadzą się pielgrzymi, aby w Sanktuariach oddać się refleksji nad własnym życiem. Szlak Architektury Drewnianej zachęca do wędrówek po małych miejscowościach rozsianych po całym województwie, aby tam podziwiać sztukę architektoniczną kościołów z przeszłości. W okolicy nie zabraknie również przykładów współczesnej architektury, oraz zabytków w postaci pałaców, zamków czy rezydencji mieszczańskich. Oczywiście do najsłynniejszych obiektów należą te położone na Szlaku Orlich Gniazd. Województwo śląskie nie wypiera się też swojej tradycji przemysłowej – wręcz przeciwnie, stara się wykorzystać ją jako atut- w ten sposób powstał Szlak Zabytków Techniki, wiążący najcenniejsze obiekty w jedną, organizacyjnie spójną całość. Stwierdzenie, że każdy znajdzie coś dla siebie, być może brzmi banalnie, ale tak właśnie jest w przypadku województwa śląskiego.

2. Wstęp – informacje historyczno-kulturowe.

W 2001 r. Sejmik Województwa Śląskiego uchwalił herb i barwy województwa. Herb przedstawia złotego orła Piastów górnośląskich patrzącego w prawo, bez korony, na niebieskim tle. Flaga prezentuje te same barwy- niebieska z żółtym pasem pośrodku. Herb z wizerunkiem orła był znakiem używanym już w czasach księcia Kazimierza I opolsko-raciborskiego (można go zobaczyć na pieczęci z 1222 r.).

W całym województwie mieszka 4,64 mln osób, 12,2 % ludności kraju. Największa gęstość zaludnienia występuje w Świętochłowicach i Chorzowie, a najniższa w powiecie częstochowskim i lublinieckim. Ciekawą informacją geograficzną jest z pewnością fakt, iż lasy stanowią ponad 31% ogólnej powierzchni województwa, co jest wynikiem przekraczającym średnią krajową. Przyczyniają się do tego duże kompleksy leśne wzdłuż Małej Panwi, w Beskidach i na północny zachód od Rybnika. Warto podkreślić wielokulturowość województwa śląskiego, gdyż przez wieki zmieniały się jego granice, również państwowe. Region ten był zamieszkiwany przez ludność pochodzenia polskiego, niemieckiego, czeskiego i żydowskiego. Trudno zatem się dziwić, iż część mieszkańców regionu czuje się przede wszystkim Ślązakami, gdyż jest to jedyna tożsamość, która nigdy nie ulegała zmianie. W kwestii edukacji śląskie stoi na bardzo wysokim poziomie, kierując bogatą ofertę edukacyjną zarówno do tych najmłodszych uczniów, jak i do studentów i seniorów (np. w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku). 45 szkół wyższych, 34 filie i punkty konsultacyjne, a także liczne placówki pozaszkolne przygotowują wielu młodych ludzi do sprostania oczekiwaniom ciągle zmieniającego się rynku pracy.

JURA KRAKOWSKO-CZĘSTOCHOWSKA I REGION PÓLNOCNO-ZACHODNI

LUBLINIEC   www.lubliniec.pl

W 2010 r. po wielu latach rewaloryzacji oddano do użytku **zamek lubliniecki Cellarych i Grotowskich**[104] (obecnie hotel). Atrakcją Lublińca jest układ urbanistyczny z rynkiem i gotyckim kościołem św. Mikołaja z XVI w. (ul. Św. Mikołaja 1). Wśród licznych drewnianych kościółków zachowanych na ziemi lublinieckiej warto zobaczyć kościół p. w. św. Anny (róg ulic św. Anny i Pasiecznej). Warto również zwiedzić **Muzeum Pro Memoria Edith Stein**[106] (ul. E. Stein 2, tel. 34 3562827, wstęp bezpłatny), znajdujące się w kamienicy rodziny Courantów – dziadków Świętej.

KOSZĘCIN   www.koszecin.pl

Piękny kompleks pałacowo-parkowy w Koszęcinie (ul. Zamkowa 3, tel. 34 3106415, www.zespolslask.pl) zasłynął przede wszystkim jako siedziba Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”, założonego przez prof. Stanisława Hadynę w 1953 r. „Śląsk” po dziś dzień rozśławia śląski folklor koncertując na całym świecie. We wsi znajduje się także **drewniany kościółek p. w.**

Św. Trójcy[93] z 1724 r. (ul. Świętej Trójcy 3). Obok kościoła stoi drewniana studnia, z której woda podobno ma lecznicze właściwości, zwłaszcza w schorzeniach oczu i skóry.

KOCHCICE   www.gci.kochanowice.pl

W Kochcicach zwiedzić warto 16 hektarowy park z pałacem Ballestremów (ul. Zamkowa 1, tel. 34 3533631) z początku XX w. Obecnie pałac stanowi siedzibę Wojewódzkiego Ośrodka Rehabilitacji i można go podziwiać tylko z zewnątrz. W lesie pomiędzy Pawełkami a Lubeckiem w centrum Parku Krajobrazowego „Lasy nad Górną Liswartą”[90] w gminie Kochanowice znajduje się matecznik różanecznika katawbijskiego, nasadzony przez hr. Ballestrema. Można go podziwiać na przełomie maja i czerwca, kiedy kwiaty kwitną. Co roku organizowane jest Święto Kwitnącego Różanecznika, kiedy to chętni mogą zobaczyć inscenizację teatralną związaną z osobą hrabiego, oraz wystawę roślin ozdobnych. Będąc w Kochanowicach można również spojrzeć na **klasycystyczny pałac**[87] (ul. Wiejska 1, tel. 34 3533284), w którym obecnie mieści się Zespół Szkół.

LUBECKO   www.lubecko.republika.pl

W Lubecku warto zobaczyć cudami słynącą miniaturę obrazu Matki Bożej Częstochowskiej na srebrnej blasze, która odnaleziona została na terenie tamtejszej parafii. Kościół parafialny, dziś Sanktuarium Matki Boskiej Lubeckiej (ul. Główna 42) zbudowano w 1679 r. W jego wnętrzu renesansowy nagrobek Jana Kochcickiego. Okolice warto przemierzyć na rowerze, zwiedzając zabytkowe, drewniane kościółki, licznie rozsiane po okolicznych gminach.

Warto zaplanować wycieczkę w taki sposób, aby dotrzeć także do kościółków w Cieszowej, Koszęcinie i Boronowie, przed lub po nabożeństwach, gdyż tylko wtedy są one otwarte i można zobaczyć piękne zabytkowe wnętrza. Kościół p. w. św. Marcina (ul. Szkolna 27) znajduje się w Cieszowej, zaś boronowska **świątynia jest pod wezwaniem Królowej Różańca Świętego**[82] (ul. Wolności 1). Kolejny zabytkowy **drewniany kościół p. w. św. Walentego**[102] (ul. Tarnogórska) znajduje się w Woźnikach, i choć położony jest nieco na uboczu w stosunku do przedstawionej trasy, warto go zobaczyć, zwłaszcza dlatego, iż przy kaplicy na cmentarzu pochowany jest Józef Lompa, zasłużony działacz społeczny i narodowy na Śląsku. W niedalekiej Lubszy znajduje się również dawna szkoła, w którym Lompa uczył i mieszkał.

POWIAT KŁOBUCKI

W powiecie kłobuckim utworzono kilka rezerwatów przyrody (Dębowa Góra, Zamczysko, Modrzewiowa Góra w Nadleśnictwie Kłobuck, oraz Bukowa Góra, Stawiska i Szachownica w Nadleśnictwie Parzymiechy). Najlepszym sposobem zobaczenia przynajmniej części z nich jest rowerowa wycieczka wybraną ścieżką dydaktyczną. Atrakcją regionu są też pozostałości renesansowego fortalicjum w Dankowie, zabytkowe kościoły w Dankowie, Kłobucku i Krzepicach. W tym ostatnim warto zobaczyć ciekawe Królewskie Drzwi Krzepickie wykute w miedzianej blasze. W Mokrej obok drewnianego kościoła p. w. św. Judy Tadeusza (Mokra 181) stoi pomnik upamiętniający bitwę pod Mokrą (1 września 1939 r.) oraz niewielkie Muzeum Kultury Przeworskiej i Bitwy pod Mokrą:

<http://www.miedzno.pl/index.php?idg=2&id=76&x=41>

Kłobuck zachował swój układ urbanistyczny z czasów średniowiecza, kiedy proboszczem tutejszej parafii był znany polski dziejopis Jan Długosz. Długosza pamiętają mury dawnego klasztoru kanoników regularnych i poklasztornego kościoła Św. Marcina i Małgorzaty^[79] (ul. 3-go Maja 42), późnogotyckiego z XIII w., przebudowanego i rozbudowanego w XV i na pocz. XVII w. na wczesnobarokową bazylikę wg proj. Walentego von Sabischa. Wyposażenie barokowe i rokokowe; w lewym ołtarzu bocznym znajduje się gotycki obraz MB z Dzieciątkiem z XV w. – Najświętszej Maryi Panny Kłobuckiej Ucieczki Grzeszników (koronowany w 2004). W dzielnicy Zagórze wznosi się neogotycki pałac^[80] w z l. 1795-1800 ministra pruskiego Christiana von Haugwitz, przebudowany w 1891 przez księcia Aleksandra Michajłowicza Romanowa. W okresie międzywojennym siedziba szkoły leśnej, obecnie w rękach prywatnych. Pałac otacza częściowo zachowany park z XVIII w.

Na południe od Kłobucka, w Truskolasach, stoi największy na ziemi częstochowskiej kościół drewniany – p. w. św. Mikołaja^[78] (ul. Częstochowska 40) z 1737 r.

CZĘSTOCHOWA www.czystochowa.pl, www.czystochowa.naszemiasto.pl,
www.czystochowaonline.pl, www.czystochowa.um.gov.pl

Częstochowa znana jest na całym świecie dzięki Sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej (Jasnogórskie Centrum Informacji, ul. o. Kordeckiego 2, tel. 34 3653888, 34 3777408, Dom Pielgrzyma ul. ks. kard. Stefana Wyszyńskiego 1/31, tel. 34 3777564, www.jasnagora.pl) w klasztorze o. o. paulinów na Jasnej Górze^[2]. Rocznie do Sanktuarium przybywa 4-5 mln

pielgrzymów z całego świata, którzy niejednokrotnie podróżują pieszo. Otaczana wielowiekowym kultem ikona Matki Bożej Jasnogórskiej jest centrum gotyckiej kaplicy, w której znajduje się również cenny krucyfiks z końca XV w., wykonany w szkole Wita Stwosza, znajdujący się w jednym z bocznych ołtarzy. Obecna kaplica została wybudowana za czasów Władysława Jagiełły. W prezbiterium znajduje się hebanowy ołtarz barokowy ze srebrną dekoracją z 1650 r. i bramą gdańską, a Srebrna Zasłona zakrywająca obraz pochodzi z 1673 r. W lewej ścianie, w niszy umieszczono urnę z prochami o. Augustyna Kordeckiego, bohaterskiego obrońcy Jasnej Góry przed Szwedami.

Kościół jasnogórski wzniesiono w XIV wieku w stylu gotyckim. Skarbiec stanowi wspaniały zbiór darów wotywnych, najstarsze z nich pochodzą z XIV w., np. monstrancje, biżuteria, ale znaleźć tam można także przejmujące dary więźniów obozów zagłady i zesłańców.

Pielgrzymom służy także Sala Rycerska, dawniej nazywana Salą Dysput Teologicznych. W pomieszczeniach, gdzie kiedyś działała drukarnia, utworzono w 1982 r. Muzeum 600-lecia Jasnej Góry, gdzie można zobaczyć m. in. bogatą kolekcję obrazów, namalowanych przez paulinów, oraz trzy z ośmiu sukienek Matki Boskiej.

Będąc na Jasnej Górze nie sposób pominąć Bastionu św. Rocha - jednego z czterech narożnych bastionów stanowiących Fortalitium Marianum. Jest to miejsce, w którym przechowuje się Skarby Pamięci Narodu – m. in. cenne tureckie tkaniny, wielka tarcza zrobiona ze skorupy żółwia (są to dary króla Jana III Sobieskiego zdobyte pod Wiedniem), srebrne skrzydło orła, czyli znak hetmański Jana III Sobieskiego, a także szable Stanisława Żółkiewskiego i Stefana Batorego. Pielgrzymi przybywający do Częstochowy często modlą się, idąc Drogą Krzyżową na wałach klasztoru, z monumentalnymi stacjami dłuta Piusa Welońskiego, refleksji nad Męką Pańską służy też Golgota Jasnogórska, dar Jerzego Dudy-Gracza, umieszczona na górnej kondygnacji wejściowej części kaplicy Matki Bożej.

Szlak Maryjny Częstochowa – Mariazell

Ciekawą inicjatywą jest międzynarodowy szlak pielgrzymkowy trasą sanktuariów maryjnych. Na terenie województwa śląskiego szlak ma długość 102,5 km. Częstochowa znajduje się na końcu trasy Kalwaria Zebrzydowska – Częstochowa (sanktuaria Kalwaria Zebrzydowska, Czerna, Paczółtowice, Trzebinia, Płoki, Jaroszowiec, Ogrodzieniec, Zawiercie- Skarżyce, Myszków-Mrzyglód, Żarki- Leśniów, Biskupice, Wancerzów, Częstochowa).

Jednak Częstochowa to nie tylko Jasna Góra, lecz także bujnie rozkwitające życie kulturalne. Najstarszą instytucją kulturalną regionu jest **Muzeum Częstochowskie**[8], które posiada kilka obiektów wystawienniczych, rozmieszczonych na terenie miasta. Pierwszym punktem na trasie częstochowskiej wędrówki po **Muzeum jest ratusz**[8] (Al. NMP 45a, tel. 34 3668050, 34 3605631, www.muzeumczestochowa.pl) projektu Franciszka Reinsteina. W ratuszu A mieści się stała wystawa historyczna, organizowane są również wystawy czasowe z cyklu „Galeria wybitnych częstochowian” oraz w Galerii „Poddasze”. Ratusz B jest siedzibą dyrekcji Muzeum oraz pionu administracyjnego. Z platformy widokowej ratusza można podziwiać piękną panoramę miasta.

Dla miłośników poezji nie lada atrakcją będzie z pewnością wizyta w **Domu Poezji**[6] (ul. Jasnogórska 23, tel. 34 3681617, www.poswiatowska.muzeumczestochowa.pl), czyli budynku, w którym mieszkała Halina Poświatowska wraz ze swoją rodziną. **Muzeum**[6] poświęcone poetce w ramach stałej wystawy prezentuje dokumenty, pamiątki i rękopisy utworów artystki. W Domu Poezji odbywają się również cykliczne spotkania literackie.

Dwupiętrowa, zabytkowa kamienica mieszczańska z początku XX wieku mieści Galerię Malarstwa i Rzeźby XIX i XX wieku (ul. Katedralna 8, tel. 34 3605631). Ekspozycje prezentowane są w odrestaurowanych wnętrzach, z zachowaną polichromią ścienną i sufitową, ze stiukami i zabytkowymi piecami. Same dzieła wystawione na ekspozycję stanowią ilustrację ewolucji sztuki na przełomie wieków: Sztuka okresu Młodej Polski (z pracami m. in. Jacka Malczewskiego, Włodzimierza Tetmajera, Józefa Mehoffera czy Leona Wyczółkowskiego), Polska sztuka awangardowa i nowoczesna, oraz Sztuka Częstochowy XIX i 1 poł. XX wieku.

W 1955 r. podczas prowadzenia prac budowlanych przy budowie trasy tramwajowej i wiaduktu przy Al. Pokoju odnaleziono część cmentarzyska kultury łużyckiej. Po zakonserwowaniu 100m kw. obiektu stworzono **Rezerwat Archeologiczny**[7] w dzielnicy Raków (ul Łukasińskiego 20, tel. 34 3231951), w którym prezentowana jest stała wystawa „Z mroku dziejów. Kultura łużycka”.

Interesującą ofertę przygotowało dla turystów **Muzeum Zapalek**[13] (ul. Ogrodowa 68, tel. 34 3242626, 34 3242627, www.zapalki.pl), działające przy Częstochowskiej Fabryce Zapalek. Jedną czwartą fabryki zajmuje muzeum, w którym zobaczyć można starą, przedwojenną linię

produkcyjną, a także na własne oczy obserwować proces powstania zapalek (wycinanych z często sporych kawałków drewna), ich pakowanie i znakowanie. Atrakcją stanowi również ekspozycja etykiet i znaczków o tematyce zapalczanej, a także maleńkie i precyzyjnie wykonane rzeźby zrobione z zapalek.

Osoby zainteresowane rzeźbą sakralną nie mogą nie odwiedzić **Muzeum Archidiecezjalnego**[5] (ul. św. Barbary 41, tel. 34 3683361), gdyż tam właśnie przechowywana jest XV wieczna figurka Matki Bożej z Dzieciątkiem. Oprócz tego cennego eksponatu warto zobaczyć obrazy, szaty liturgiczne, mszały i Biblie zebrane z częstochowskich kościołów i prezentowane w budynku Wyższego Seminarium Duchownego.

Częścią Miejskiej Galerii Sztuki[4] (promującej m. in. współczesnych częstochowskich artystów) jest **Muzeum Zdzisława Beksińskiego**[14] (MGS, Al. Najświętszej Maryi Panny 64, tel. 34 3246057, www.galeria.czest.pl/kontakt, w nd. wstęp wolny), malarza, rzeźbiarza, fotografa i rysownika, posługującego się grafiką komputerową. Wystawa prac Beksińskiego również wspomagana jest komputerowo: przy stanowisku audiowizualnym Videodziennik możemy obserwować mistrza przy pracy, zaś w Videoalbumie podziwiać można obrazy nie prezentowane na wystawie.

Nietypowym muzeum jest **Muzeum Górnictwa Rud Żelaza**[10] (Replika Kopalni Górnictwa Rud Żelaza, Park Staszica, tel. 34 3605633, www.muzeumczestochowa.pl), utworzone w latach 70tych w podziemnych korytarzach imitujących prawdziwe wyrobiska kopalniane. Część naziemna znajduje się w jednym z pawilonów w parku im. Staszica na zboczach Jasnej Góry. Prezentowane są m. in. różne sposoby pozyskiwania rudy, drażenia chodników i transportu urobku, stworzono replikę stacji pomp, można też zobaczyć, jak za pomocą kołowrotu wydobywano rudę w kubłach na powierzchnię.

Nowością przyciągającą turystów w Częstochowie jest Park Miniatur Złota Góra (ul. Wapienna 8a, tel. 691228777, www.zlotagora.com), powstały w wyrobisku po dawnym kamieniołomie, w którym umieszczono miniatury najbardziej znanych chrześcijańskich sanktuariów świata w skali 1:25.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Miejskie Centrum Informacji), Al. NMP 65, tel. 34 3682250, mci@czestochowa.um.gov.pl.

Jasnogórskie Centrum Informacji, ul. Kordeckiego 2, tel. 34 3653888, 34 3777408

OLSZTYN www.olsztyn-jurajski.pl

Najważniejszą atrakcją okolicy jest Góra Zamkowa z ruinami średniowiecznego zamku. Olsztyńska warownia zbudowana najprawdopodobniej z rozkazu Kazimierza Wielkiego nosiła nazwę Przymiłowice, w latach 40tych XIV w. zmienioną na Olsztyn. W zamku [62] (www.zamekolsztyn.pl) mieściło się więzienie królewskie, pełnił też podstawową funkcję obronną. Do czasów obecnych zachowały się fragmenty zamku górnego z cylindryczną wieżą, oraz baszta Sołtysia-Starościńska. Na terenie zamkowym odbywają się różne imprezy, m. in. Turniej Rycerski o szablę Kaspra Karlińskiego. Zamek olsztyński stanowił plener wielu produkcji filmowych, m. in. w „Rękopisie znalezionym w Saragossie” w reżyserii W. Hasa i w „Demonach wojny” W. Pasikowskiego, a dawny dom mieszkalny stanowił scenografię do serialu „Czarne chmury”. Nieopodal wzgórza zamkowego znajduje się barokowy kościół p. w. św. Jana Chrzciciela [59], zbudowany w latach 1722-29 z kamienia pochodzącego z ruin zamku, a także zabytkowy spichlerz [61] z XVIII w., który jest jednym z najcenniejszych przykładów staropolskiej architektury ludowej.

W pobliżu olsztyńskiego rynku, w drewnianej chałupie wiejskiej, która z daleka przyciąga wzrok kolorowymi zdobieniami, mieści się ruchoma szopka autorstwa Jana Wewióra z ok. 350 figurami (ul. Kühna 1, tel. 607414806).

Wyjątkową atrakcją stanowi spacer po dnie jurajskiego morza ścieżkami geologicznymi „Kamieniołom Kielniki” i „W krainie białych skał”. Z myślą o pasjonatach Nordic Walking zaprojektowano specjalną trasę, która pozwala na odwiedzenie najważniejszych atrakcji turystycznych Olsztyna. Kolejnym malowniczym szlakiem są dróżki św. Idziego, które prowadzą przez rezerwat przyrody „Sokole Góry” do Zrębic [65], gdzie warto zwiedzić drewniany kościółek św. Idziego [63] (ul. Żarecka 4), leżący na Szlaku Architektury Drewnianej. W okolicy znajduje się rezerwat przyrody „Zielona Góra”, na terenie którego znajduje się unikatowa jaskinia „W Zielonej Górze”. Na północ od Olsztyna leżą Góry Towarne – pomnik przyrody nieożywionej z malowniczymi ostańcami i systemem jaskiń.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, Pl. Piłsudskiego 15, tel. 34 3285313, olsztyn@slaskie.travel

W Janowie na rynku znajduje się „Galeria Po Schodkach” a w niej prezentowane są czasowe wystawy o tematyce związanej z regionem. Warto również wejść na wieżę ratuszową, aby zobaczyć panoramę okolicy i zerknąć na wystawę „Jurajskie nietoperze”. Atrakcją gminy oprócz pięknych krajobrazów jest miejscowość Złoty Potok, w którym znajduje się **klasycyistyczny pałac Raczyńskich**[29] (ul. Kościuszki 11, niedostępny do zwiedzania) z 1856 r., zbudowany z inicjatywy gen. Wincentego Krasińskiego. Rodzina Krasińskich związana była ze Złotym Potokiem, nasz wieszcz narodowy Zygmunt również tutaj bywał, co upamiętnia m. in. **Muzeum Regionalne im. Zygmunta Krasińskiego**[27] (Muzeum Biograficzne Zygmunta Krasińskiego, ul. Kościuszki 11, tel. 34 3291162, www.janow.pl). W dworcu należącym do rodziny Krasińskich zobaczyć można pamiątki i dokumenty związane z postacią poety, a także m. in. pianino będące podarunkiem dla muzy Zygmunta, Delfiny Potockiej. Instrument, który pomagał wybierać sam Fryderyk Chopin, został sprowadzony z Paryża. Ok. 500 m na południe od muzeum stoi kościół z XIV w., w którym warto zobaczyć m. in. Kaplicę Krasińskich i Kaplicę Matki Bożej. Do sławnych ludzi przebywających w Złotym Potoku należał również Jan Kiepusza (można zobaczyć tablicę upamiętniającą pobyt artysty w miejscowym przedszkolu).

Warto wspomnieć również o stajni Wiking (ul. Kościuszki 8, tel. 607989228), gdzie przy herbacie można odpocząć i przy okazji zobaczyć konie islandzkie, które pracowały kiedyś w polskich kopalniach. Obok Hotelu Kmicic znajduje się park linowy (tel. 664450692, 606452137), zaś miłośnicy wypoczynku na świeżym powietrzu z pewnością trafią nad staw Amerykan, przy którym znajdują się tereny rekreacyjne i wejście na teren **Rezerwatu Parkowe**[31]. Oprócz rezerwatu Parkowe w gminie Janów są również rezerwaty Bukowa Kępa i Ostrężnik, oraz Grota Niedźwiedzia, którą możemy eksplorować bez specjalistycznego sprzętu. W jej pobliżu znajduje się Źródło Spełnionych Marzeń i staw nazwany przez Krasińskiego Sen Nocy Letniej. Po prawej stronie stawu stoi dawny **młyn wodny Kołaczew**[34] z XIX w., leżący na Szlaku Architektury Drewnianej.

Hrabia Edward Raczyński w XIX w. stworzył w Złotym Potoku wspaniałe prosperująca **pstrągarnię**[30], która funkcjonuje do dziś wraz ze smażalnią, jest to zatem jedno z najlepszych miejsc w okolicy na przepyszny, świeży posiłek. Miejsca rzeka, Wiercica, cieszy się zainteresowaniem wędkarzy, a na 19 km odcinku w gminie Przyrów możliwy jest

spływ kajakiem. „Bramą” do lasów złotopotockich jest **Brama Twardowskiego**[26] - skalny ostaniec nazwany tak przez Krasieńskiego ze względu na dziurę w wapieniu (według legendy Twardowski dosiadając koguta odbił się od skały czyniąc w niej wielką dziurę). Inne ostańce, które warto zobaczyć, to Diabelskie Mosty w rezerwacie Parkowe (15 m bloki porozcinane szczelinami). W Złotym Potoku znajduje się również prehistoryczne osiedle Wały, grodzisko skalne zamieszkiwane od VIII do XI w. Na szczycie skały, w widocznym do dziś półokrągłym wgłębieniu składano ofiary dziękczynne dla bożka Światowita o czterech twarzach. Ok. 6 km od Janowa znajdują się relikty **zamku Ostrężnik** [20]: czworoboczna baszta i fragmenty murów, a także wały i **jaskinia**[19] z korytarzami o dł. ok. 90 m, stanowiąca cel wycieczek wielu grotolazów.

Od Janowa biegnie bardzo wygodna ścieżka rowerowo-piesza biegnąca przez Złoty Potok i Dolinę Wiercicy, aż do zamku w Ostrężniku. Warto przyjechać tutaj zwłaszcza podczas trwania imprez w ramach Jurajskiego Lata Filmowego (trzeci weekend lipca) albo na Święto Pstrąga (pierwszy weekend sierpnia). W Jurajskim Grodzie w Piasku k/Janowa zwiedzić warto Park Miniatur Zamków Jurajskich (ul. Częstochowska 14, tel. 607284626, www.jurajskigrod.pl), a po obiedzie można przejechać Jurajską Karawaną Konną do Zaczarowanego Lasu (ul. Sportowa 62, tel. 34 3631365, www.lecholand.pl).

Informacje praktyczne:

Punkty Informacji Turystycznej (przy Urzędzie Gminy Janów), ul. Częstochowska 1 tel. 34 3278048, wew. 15

Punkt Informacji Turystycznej (Gminna Biblioteka Publiczna), ul. Częstochowska 1, tel. 34 3661609, janow@slaskie.travel

SIEDLEC www.siedlec.cba.pl

W tej wsi leżącej w obrębie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd wyjątkowym miejscem jest 20 hektarowy, piaszczysty obszar na terenie Siedlca, zwany **Pustynią Siedlecką**[23]. Według legendy diabeł goniący Twardowskiego był tak blisko, że przed Twardowskim otworzyły się bramy piekła a ogień stamtąd bijący wypalił ziemię i zamienił ją w pustynię. Na tych terenach organizowana jest impreza plenerowa Pustynny Piknik, zapalęcy jeżdżą czterokołowcami, krosami, odbywają się tu również rajdy samochodowe i maratony pustynne. W Siedlcu znajduje się też **kamieniołom zwany warszawskim**[22], gdyż kamień pochodzący z tego

miejsca wykorzystano do obłożenia gmachu Urzędu Rady Ministrów i Sejmu RP w Warszawie. Obecnie kamieniołom jest własnością prywatną i stanowi plener dla filmów zarówno polskich, jak i amerykańskich. Kolejną atrakcją Siedlca jest Ranczo Piekło (ul. Częstochowska 38a, tel. 34 3278689, 661234698), zbudowane w stylu Dzikiego Zachodu, gdzie można nauczyć się jazdy konnej w stylu western, zjeść pyszny obiad, a także przespać się po podróży.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Schronisko PTSM), Siedlec, ul. Szkolna 8, tel. 34 3278512, 601057180, siedlec@slaskie.travel

KONIECPOL   www.konieczpol.pl

Najstarszym zabytkiem Konięcypola jest XVII wieczny, **murowany pałac**[37] w Chrzastowie, wybudowany z inicjatywy Aleksandra Konięcypolskiego. Do dziś zachował się pałac murowany z oficynami i murowaną basztą oraz park z pierwszej połowy XVII w. Innym wartym zobaczenia miejscem jest wspaniały wczesnobarokowy **kościół p. w. św. Trójcy**[36] (ul. Mickiewicza 2), również z XVII w., gdzie podziwiać można ołtarz główny, osiem barokowych ołtarzy bocznych, obraz św. Trójcy, barokową ambonę i rokokowe zacheuszki, wszystko z XVII w.

LELÓW   www.lelow.pl

Okolo 35 km na wschód od Częstochowy leży Lelów, urokliwe małe miasteczko, gdzie zachował się rynek z pomnikiem króla Kazimierza Wielkiego, który w 1341 r. nadał Lelowowi prawa miejskie. Tu został pochowany cadyk Dawid Biderman, do którego **ohelu**[47] (grobu) przybywają na przełomie stycznia i lutego chasydzy z całego świata. Obok ohelu znajduje się **synagoga**[46] (ul. Ogrodowa 3), Zwiedzając miasto, warto również wstąpić do **kościółka parafialnego p. w. św. Marcina**[48] (ul. Klasztorna 8), gdzie znajduje się krzyż cudownie ocalały podczas pożaru w 1939 r. oraz kaplica Matki Boskiej Pocieszenia. Będąc w Lelowie nie można odmówić sobie degustacji wyjątkowej regionalnej potrawy: czulentu. To żydowskie danie świąteczne na bazie ziemniaków, kaszy, mięsa oraz przypraw. Lelowskie gospodynie przepis na czulent przerobiły według własnego uznania i polskiego smaku, w ten sposób powstał ciulim. Jedno i drugie danie jest pyszne, a skosztować ich można np. podczas cyklicznego Świąta Ciulimiu i Czulentu, które odbywa się w Lelowie w drugiej połowie

sierpnia. Regionalnym napojem, którego nie można sobie odmówić, jest wyjątkowa lełowska śliwowica.

MSTÓW www.mstow.pl

Zwiedzanie Mstowa rozpoczynamy od **rynku z zabytkowymi kamienicami**[52], ciekawym miejscem jest też cmentarz z kaplicą z XVI w., oraz zespół klasztorny w Mstowie-Wancerzowie (Sanktuarium Wniebowzięcia NMP, ul. Targowa 2) z fragmentem murów romańskich zachowanym do naszych czasów. Późnobarokowy kościół p. w. Wniebowzięcia NMP i św. Augustyna z XVIII w. stanowi sanktuarium, znajduje się w nim cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem - rytowa kopia jasnogórskiego obrazu.

Nie można nie wspomnieć o przepięknym **przełomie Warty, z tzw. Skałą Miłości**[51].

Legenda głosi, że ciężko chora kobieta wysłała córkę po uzdrawiającą wodę. Kiedy córka długo nie wracała, kobieta wyruszyła na poszukiwanie. Znalazła dziewczynę w miłosnym uścisku z kochankiem i ze złości oboje zamieniła w kamień, który stoi przy brzegu rzeki do dziś dnia. Przy ładnej pogodzie brzeg rzeki jest wspaniałym, dobrze zagospodarowanym miejscem na wypoczynek z rodziną.

PRZYRÓW www.przyrow.pl

W miejscowości Aleksandrówka znajduje się znane **sanktuarium św. Anny**[68] Samotrzeciej. Już w XV w. w wiosce ustawiono figurę św. Anny, gdyż podobno Babka Jezusa miała się tam ukazywać pastuszkom. W 1499 r. wybudowano kościół drewniany, potem bernardyni wzniesli murowany kościół wzorowany na bazylice św. Antoniego w Padwie. Obecnie barokową świątynią opiekują się ss. dominikanki, zwiedzić można również klasztor z wirydarzem, który zdobią XVII wieczne dekoracje stiukowe i XVIII-wieczne obrazy. Drewniana, gotycka figurka św. Anny umieszczona jest za ruchomym obrazem - zasłoną. O wstawiennictwo do Babki Jezusa zwracają się zwłaszcza małżeństwa starające się o dziecko.

POWIAT MYSZKOWSKI

ŻARKI I LEŚNIÓW www.umigzarki.pl

Najstarsza dzielnica Żarek – Leśniów jest znana z łaskami słynącej figurki Matki Bożej (**Sanktuarium Matki Bożej Leśniowskiej Patronki Rodzin**[121] ul. Leśniowska 99). Najwięcej pielgrzymów przybywa w dzień Nawiedzenia NMP, czyli 2 lipca, kiedy to odbywa się

odpust. Przy sanktuarium bije źródło, z którego woda ma moc uzdrawiającą. Opiekunami sanktuarium są oo. paulini. W Żarkach znajduje się również zespół zabytkowych stodół [127] z drugiej połowy XIX i początku XX w., wokół którego w każdą środę i sobotę organizowany jest ogromny jarmark, na którym można kupić m. in. chleb tatarczuch i żareckie obwarzanki odpustowe. W centrum miasteczka znajdziemy jedyny w województwie śląskim Szlak Kultury Żydowskiej, wiodący od parkingu przy ul. Kozięłowskiej, poprzez kirkut [124] na Kierkowie (ponad 1100 macew) do dawnej synagogi – obecnie domu kultury (ul. Moniuszki 2, Punkt Informacji Turystycznej, tel. 728998806). Przy ul. Berka Joselewicza i ul. Kościelnej warto zwrócić uwagę na charakterystyczną zabudowę. Stary rynek [126] stanowi finał wycieczki – do 1942 r. istniało tu getto.

Warto zwiedzić także ruiny kościoła św. Stanisława, u podnóża którego przebiega tzw. kuesta jurajska – charakterystyczny próg tektoniczny. Ze wzgórza roztacza się wspaniały widok na pradolinę rzeki Warty. Nieopodal Żarek (2 km) odnajdziemy ruiny strażnicy w Przewodziszowicach, która niegdyś była wieżą mieszkalno-obronną, niezwykle trudną do zdobycia. Najłatwiej dotrzeć do niej od klasztoru w Leśniowie, na rozwidleniu ścieżek przed wejściem do lasu należy skręcić w lewo.

Na terenie gminy Żarki znajduje się Pustelnia Ducha Świętego w Czatachowej [120] (Czatachowa 50), miejsce wyciszenia i modlitwy dla wspólnoty pustelników, których opiekunem jest św. Antoni Pustelnik (odbywają się tam również dni skupienia dla młodzieży).

Przez urokliwie położone wioski Ostrów i Przybynów przebiega Szlak Edukacyjnych Zagród Agroturystycznych. W zagrodzie Maciejówka w Ostrowie (ul. Jurajska 70, tel. 609989464) można spróbować wyśmienitych pierogów, w koziej zagrodzie podziwiać stado kóz i kupić mleko oraz jego przetwory (ul. Polna 3, tel. 698780055), w zagrodzie strusiej spotkać się z wielkimi ptakami i poznać ich zwyczaje (ul. Przybynów, ul. Łąkowa 22, tel. 602310097, natomiast w Agrogospodarstwie pod Skalką w Przybynowie mieszkają m. in. kangur, wielbłąd i alpaka. W Przybynowie działa również Mini skansen Wsi Jurajskiej – oryginalny XIX w. dom z autentycznym wyposażeniem oraz kuźnia (ul. Szkolna 34, tel. 601959790).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminny Dom Kultury w Żarkach), ul. Moniuszki 2,
tel. 34 728998806, zarki@slaskie.travel

MYSZKÓW www.miastomyszkow.pl

Myszków to miasto historycznie należące do Małopolski, położone nad Wartą. Przez miasto przebiega jedna z najstarszych linii kolejowych w Polsce (kolej Warszawsko-Wiedeńska). Warto zobaczyć tzw. pałac Fabrykanta^[129] (ul. Kościuszki 8, tel. 784054 841, 34 3137062, www.palacfabrykanta.pl), czyli obiekt wybudowany w latach 1883-1897 dla rodziny Schmelzerów. Obecnie w pałacu mieści się restauracja, która serwuje dania kuchni polskiej i europejskiej, jednocześnie zapraszając również do Winiarni i Kawiarni. W dzielnicy Myszkowa - Mrzygłodzie znajduje się Sanktuarium p. w. Wniebowzięcia NMP Królowej Różańca Św.^[130] (ul. Św. Jadwigi Królowej) leżące na Szlaku Mariazell-Częstochowa. Renesansowo-barokowy dziś kościół, pierwotnie o charakterze obronnym został ufundowany przez Stanisława Warszyckiego (będącego właścicielem zamku w Pilicy) w XVII w.

MIRÓW I BOBOLICE www.niegowa.pl www.zamekbobolice.pl

Na terenie powiatu myszkowskiego znajdują się dwie malownicze warownie położone na Szlaku Orlich Gniazd. Są to ruiny zamku Mirów^[116] oraz odbudowany zamek w Bobolicach^[115], (www.zamekbobolice.pl), którego oficjalne otwarcie miało miejsce we wrześniu 2011 r. Między zamkami przez Grzędę Mirowską prowadzi niezwykle malowniczy odcinek czerwonego Szlaku Orlich Gniazd. Dwa km na północny -zachód od Mirowa w miejscowości Łutowiec na 20 metrowej skale zachowało się kilkanaście wapiennych kamieni – pozostałości po dawnej strażnicy. W okolicy znajdują się również liczne jaskinie, których eksploracja wymaga umiejętności oraz specjalistycznego sprzętu.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminny Ośrodek Kultury), ul. Wojska Polskiego 2, tel. 34 3151201, niegowa@slaskie.travel

KOZIEGŁOWY www.kozieglowy.pl

Koziegłowy słyną z plecionek z osikowych wiórków, czyli z łyka, służących do wyrobu kapeluszy, koszyków i dekoracji, np. kwiatów. Proces obróbki osikowego klocka ręcznym heblem na prawie przezroczyste wiórki można zobaczyć, odwiedzając jeden z warsztatów (Maria Chaładus, ul. Cegielniana 45, po rezerwacji telefonicznej tel. 34 3141895).

Koziegłowy znane są również z produkcji sztucznych choinek. Warto wstąpić również do kościoła p. w. Bożego Ciała i św. Marii Magdaleny^[110] (ul. Kościelna 4) z gotyckim

prezbiterium z XV w i barokową nawą z 1679 r. W pobliskim Cynkowie znajduje się drewniany kościół p. w. św. Wawrzyńca[109](ul. Graniczna 10) z XVII w., odrestaurowany w 1955r. Wewnątrz znajdują się obrazy i rzeźby w stylu gotyckim i renesansowym. Warty uwagi w gminie Kozięgłowy, a dokładnie w Hucie Szklanej jest rezerwat Cisy w Hucie Starej, ponad dwuhektarowy obszar chroniący naturalne stanowisko cisa pospolitego w łągu jesionowo-olchowym.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Miejsko Gminy Ośrodek Promocji Kultury), ul. Żarecka 28, tel. 34 3141261, kozięglowy@slaskie.travel

PORAJ   www.ugporaj.pl

W Poraju znajduje się sztuczny zbiornik zaporowy na Warcie – Zalew Porajski[118], a wokół usytuowane są ośrodki rekreacyjno-sportowe. Na Zalewie skorzystać można m. in. z łodzi żaglowych, jachtów kabinowych, rowerów wodnych, nart, kajaków i desek surfingowych.

POWIAT ZAWIERCIAŃSKI

KROCZYCE   www.kroczyce.pl

W Kroczycach warto zobaczyć murowany w 1818 r. kościół p. w. św. Jacka i Marii Magdaleny[132] (ul. 1 Maja 2), a zwłaszcza niezwykle ołtarz główny, wykonany z bryły kalcytu w kształcie grotty z Lourdes. W bocznych nawach znajdują się XVIII wieczne obrazy, a przy kościele usytuowany jest cmentarz parafialny z XIX w. Do Kroczyce przyjeżdżają miłośnicy wspinaczki skałkowej, których przyciąga m. in. Góra Zborów[134], Kołoczek czy Apteka. Na terenie rezerwatu Góra Zborów u podnóża góry znajduje się Jaskinia Głęboka, udostępniona do zwiedzania z przewodnikiem. Nieopodal wsi Skarzyce wznosi się jeden z najciekawszych ostańców na Jurze, Okiennik Wielki[140], wg legendy wykorzystywany przez rozbójników grabiących okoliczne wsie jako schronienie i miejsce wypadowe do łupieżczych wypraw. Do dziś zachowały się wkute w skałę pozostałości mocowań podtrzymujących niegdyś okno bądź drzwi.

Dzibice z kolei to kompleks zbiorników wodnych[133] na rzece Białce, miejsce idealne dla wędkarzy. W jednym z zalewów można się kąpać, a w sezonie letnim istnieje możliwość wynajęcia kajaków, łodek itp. W pobliskich Siamoszycach nad zalewem znajduje się piękny ośrodek „Ciechan-Zdrój” (tel. 34 3155656, www.siamoszyce.pl), z boiskiem, moło,

wypożyczalnią sprzętu wodnego takiego jak rowery wodne, kajaki i łodzie, można również poszaleć na 50 metrowej zjeżdżalni.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gościniec Jurajski) Podlesice 81, tel. 34 3152048

podlesice@slaskie.travel

Punkt Informacji Turystycznej, Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „Amonit”

w Siamoszycach, Przyłubsko, ul. Spacerowa 1 B, 42-425 Kroczyce, tel. 34 3155740,

siamoszyce@slaskie.travel

WŁODOWICE   www.wlodowice.pl

We Włodowicach do naszych czasów zachowały się ruiny pałacu, należącego do kasztelana krakowskiego Stanisława Warszyckiego. W ich pobliżu stoi kościół p. w. Bartłomieja Apostoła[171] z pocz. XVIII w. Atrakcją Włodowic są również **Skąły Rzędkowiec**[172], idealne miejsce na wspinaczkę skałkową (więcej o wspinaczce zob. s.).

OGRODZIENIEC   www.zamek-ogrodzieniec.pl   www.ogrodzieniec.pl

www.jura-it.pl   www.jura.info.pl

Główną atrakcją gminy Ogrodzieniec jest oczywiście zamek w **sąsiednim Podzamczu**[154] (ul. Kościuszki 66, tel. 32 6732220, www.zamek-ogrodzieniec.pl), usytuowany na Górze Janowskiego (515 m n. p. m.), najwyższym wzniesieniu Jury. Pierwotny gród obronny znajdował się na terenie **Góry Birów**[152]. Po jego zniszczeniu pod koniec XIII w. nowy gród, w miejscu obecnego zamku, założył Kazimierz Wielki w poł. XIV w. Rodzina Włodków przebudowała go na zamek kamienny, a Bonerowie – na renesansowy. Do dziś zachowały się finezyjne, renesansowo-gotyckie wykończenia architektoniczne, a także pozostałości dawnych kondygnacji, balkonów i skrzydeł zamku, które stanowią świadectwo jego wielkości i przepychu. **Zamek ogrodzieniecki**[154] stanowił plener dla kilku produkcji filmowych, nakręcono tu m. in. Zemstę (2001 r.) w reż. Andrzeja Wajdy, „Janosika” (1973 r.) w reż. J. Passendorfera oraz „Rycerza” (1980 r.) w reż. Lecha Majewskiego.

W Muzeum Zamkowym są m. in. makiety zrekonstruowanego zamku i grodu na Górze Birów, repliki kafli, zbroje, elementy oręża itp., z kolei w tzw. Katowni Warszyckiego prezentowane są dawne narzędzia tortur i technik katowskich. Podczas wakacji dużym powodzeniem cieszą się „Wakacje z Duchami” - forma nocnego zwiedzania z Zamku z

przewodnikiem, który zabiera uczestników w podróż po zamkowych murach opowiadając owiane legendą historie, a z ciemnych zakamarków wyłaniają się niespodziewanie zjawy. Nie sposób nie odwiedzić również Grodu na Górze Birów (www.gorabirów.pl), który położony jest w odległości 1,5 km na północ od Zamku. Jest to rekonstrukcja drewnianej osady okresu wczesnego średniowiecza, jaka istniała tutaj do połowy XIII w. Zwiedzanie obiektu wraz z istniejącymi wystawami możliwe jest w sezonie wiosna-jesień.

Podzamcze to jednak nie tylko zamek. Jednym z ciekawych miejsc godnych zobaczenia podczas rodzinnej wycieczki jest Park Miniatur (ul. Zamkowa 33, tel. kasa 32 6723092, www.park-ogrodzieniec.pl). Jest to jedyne w Polsce miejsce, gdzie na własne oczy zobaczyć można, jak wyglądały zamki i warownie leżące na Szlaku Orlich Gniazd w czasach swej największej świetności. Dodatkowym atutem są maszyny wojenne, wieża oblężnicza, wieża strażnicza i most zwodzony, ilustrujące sposób prowadzenia działań wojennych w tych zamierzchłych czasach.

Nieopodal zamku ogrodzienieckiego przy głównej drodze nr 790 w stronę Pilicy znajduje się urokliwe **Sanktuarium Matki Boskiej Skałkowej**[153]. W 1818 r. mieszkańcy Podzamcza objawiła się Maryja i na tym miejscu umieszczono Jej wizerunek. Wierni codziennie wchodzili po drabinie i zapalali świecę przed obrazem. W końcu w latach 50tych ubiegłego stulecia zbudowano tam niewielką kaplicę ze skalniaków, która została zastąpiona przez nową kaplicę z zakrystią w 2000 r.

Na terenie gminy Ogrodzieniec warto odwiedzić również Park Miniatur Kolei (www.park-kolejowy.pl), stawy śródleśne w Józefowie, ruiny fabryki prochu, dawny kamieniołom, fermę strusi afrykańskich w Kielkowicach czy **ruiny strażnicy w Ryczowie**[155]. Ze względu na swoje położenie i walory krajobrazowe Ogrodzieniec jest również idealnym miejscem dla tych turystów, którzy uprawiają wspinaczkę skałkową (Skalne Miasto w Podzamczu).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Związek Gmin Jurajskich), Plac Wolności 42, tel. 32 6733364, ogrodzieniec@slaskie.travel info@jura.info.pl

Punkt Informacji Turystycznej, Zamek w Podzamczu- kasa, ul. Zamkowa, tel. 32 6732285 podzamcze@slaskie.travel biuro@zamek-ogrodzieniec.pl

Punkt Informacji Turystycznej („New standard”), Ogrodzieniec, ul. Kościuszki 11, tel. 32 6732914, ogrodzieniec2@slaskie.tarvel

PILICA   www.pilica.pl

W małej miejscowości Pilica znajduje się **klasycystyczny pałac**[160] leżący na Szlaku Orlich Gniazd. Na szczególną uwagę zasługują fortyfikacje, dobrze zachowane zwłaszcza od strony zachodnio-północnej, zbudowane na polecenie Stanisława Warszyckiego herbu Abdank. W Pilicy warto odwiedzić też **klasztor oo. franciszkanów**[158] wraz z Sanktuarium Matki Bożej Śnieżnej Opiekunki Rodzin (Biskupice 47, Pilica). Wnętrze świątyni wypełnia 9 ołtarzy, w jednym z ołtarzy bocznych znajduje się ikona Matki Bożej Śnieżnej, namalowana na drewnie olchowym. Kościół otoczony jest pięknym ogrodem różanym z oczkiem wodnym, wokół muru za stacjami Drogi Krzyżowej rosną XVIII wieczne lipy, jesiony i klony.

Układ zabudowy pilickiego rynku jest typowy dla średniowiecznych miast lokowanych na prawie magdeburskim, stąd warto przespacerować się po centrum Pilicy. W pobliżu rynku wznosi się kościół p. w. św. św. Jana Chrzyciela i Jana Ewangelisty (ul. Partyzantów 4) z XIV w., z gotycką kaplicą św. Anny i sklepieniem krzyżowo-żebrowym. W kaplicy znajduje się renesansowa rzeźba nagrobna małżeństwa Warszyckich i nagrobek Kasi Pileckiej, który wykonał twórca rzeźb w Kaplicy Zygmuntowskiej na Wawelu, Franciszek Maria Padovano. Wśród zabytków sakralnych Pilicy warto również wymienić ruiny kościoła p. w. św. Stanisława i Walentego, tzw. kościół Marków oraz drewnianą dzwonnice kościoła św. Piotra i Pawła na wzgórzu św. Piotra. O wielokulturowości Pilicy i wielości wyznań świadczą zabytki takie jak kaplica ewangelicka i cmentarz żydowski pod Czarnym Lasem.

Ciekawostką jest to, że od lat Pilica słynie jako miejsce wypieku opłatków (Piekarnia Opłatków Stanisława i Tadeusz Stelmach, Pilica Biskupice 48 A, tel. 32 6735 285, 32 6735070, Piekarnia Opłatków Andrzej Szczerbiński Biskupice 40 Pilica, tel. 32 6735144, kom. 600816777).

SMOLEŃ

Na terenie rezerwatu przyrody Smoleń w gminie Pilica znajdują się ruiny XIV wiecznego, **gotyckiego zamku**[161], zniszczonego podobnie jak inne warownie, podczas potopu szwedzkiego. Do czasów współczesnych zachowały się mury obronne zamków dolnych, dwie bramy, mury zamku górnego wraz z wieżą. Oprócz ruin zamku Smoleń zapewnia wyjątkowo

dobre warunki dla narciarzy – [stok dla początkujących i zaawansowanych](#)[162], wyciąg orczykowy, sztuczne naśnieżanie, oświetlenie oraz wypożyczalnia sprzętu (www.smolenski.pl), a także wyciąg narciarski Cisowa[157] w Baranich Górach (www.cisowa.pl, Waldemar Latacz, Strzegowa 48, Wolbrom, tel. 608146666). W tym miejscu nie sposób nie wspomnieć o przepięknej Dolinie Wodącej, leżącej pomiędzy Smoleniem a Domaniewicami. W Dolinie Wodącej siedzibę swoją ma Ośrodek Edukacyjno-Naukowy Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, w którym można skorzystać z dobrze wyposażonej czytelnicy, wziąć udział w atrakcyjnie prowadzonych warsztatach dla młodzieży i dorosłych, a także dowiedzieć się wiele na temat Orlich Gniazd.

ŻARNOWIEC   www.zarnowiec.pl

Wedle legendy tam, gdzie obecnie stoi [kościół św. Wojciecha](#)[177] (Łany Wielkie 46, Żarnowiec), dawniej stał pałac Świętowita. Warto przespacerować się również po Żarnowcu po to, aby podziwiać średniowieczny układ urbanistyczny wraz z rynkiem, oraz zobaczyć [kościół p. w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny](#)[174] i św. Jakuba Starszego (ul. Kościelna 1) z XIV w. W Żarnowcu usypano również kopiec Kościuszki w 1918 r., z popiersiem Naczelnika na szczycie.

UDÓRZ

Udórz, był kiedyś własnością miechowskiego klasztoru Bożogrobców. W 1890 r. kolejni właściciele miejscowości rozpoczęli hodowlę koni sportowych, którą to tradycję podtrzymuje współczesna [stadnina koni](#)[176] (Udórz 72, Żarnowiec, tel. 32 6449082, 664473506, www.stadninaudorz.pl). W Udorzu znajduje się również spichlerz drewniany z 1783 r. oraz niewielkie pozostałości [murów gotyckiego zamku](#)[175] przy czarnym szlaku (dojście tylko pieszo).

ŁAZY   www.lazy.pl

W gminie Łazy znajduje się mała miejscowość Niegowonice, przejeżdżając nieopodal warto choć na chwilę zatrzymać się przed kościołem barokowo-klasycystycznym p. w. św. Franciszka (ul. Kościelna 3), a także zobaczyć XVIII wieczny cmentarz (ul. Cmentarna). Na peryferiach Niegowonic wznosi się [Kromolowiec](#)[149], ostatnie wapienne stanowisko początek Pasma Smoleńsko-Niegowonickiego. Ze wzgórza rozpościera się wspaniały widok na cztery strony świata, m. in. na Pustynię Błędowską. Nie trzeba chyba dodawać, że takie

miejsce jest idealne na wspinaczkę - wytyczono tam kilkanaście dróg wspinaczkowych (szczegóły na stronie www.wspinanie.pl). Na terenie gminy Łazy znajduje się również piękny rezerwat przyrody Góra Chełm, chroniący ponad 200 letni las bukowy.

ZAWIERCIE   www.zawiercie.eu

Nazwa miasta związana jest z przepływającą nieopodal rzeką Wartą (miasto jest "za Wartą"). Nad miastem górują wieże neogotyckiej **bazyliki mniejszej p. w. św. Apostołów Piotra i Pawła**[136] (ul. H. Sienkiewicza 4). Do ciekawych miejsc należy również XIX wieczny zespół osiedla robotniczego Towarzystwa Akcyjnego Zawiercie wraz z pałacikiem Szymańskiego (obecnie biblioteka i Izba Muzealna), a także cmentarz żydowski (ul. Daszyńskiego). Atrakcją turystyczną jest też Huta Szkła Zawiercie (ul. Towarowa 18, tel. 326721641, www.hsg.pl), udostępniona dla zwiedzających w ramach Szlaku Zabytków Techniki.

Zawiercie-Skarżyce

W program zwiedzania Zawiercia warto wpisać **kościół p. w. św. Trójcy i św. Floriana**[139] w Zawierciu-Skarżycach (ul. Okiennik), powstały w 1610 r. jako reakcja sekretarza króla Stefana Batorego na zajęcie kościoła w Kromolowie przez arian. Świątynia ta została uznana za Sanktuarium Najświętszej Maryi Panny Skarżyckiej w 1999 r. - przedmiotem kultu jest obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem z XVI w., znajdujący się w lewym bocznym ołtarzu.

Zawiercie-Kromolów

Kolejnym zabytkiem architektury sakralnej jest **kościół p. w. św. Mikołaja**[143] w Kromolowie (Zawiercie - Kromolów, ul. Jurajska 8). Wewnątrz znajduje się neorenesansowy ołtarz główny i barokowe ołtarze boczne, wczesnobarokowa kamienna chrzcielnica, a posadzka wyłożona jest chęcińskim marmurem. Warto również wspomnieć o tym, że w Kromolowie wypływa rzeka Warta - w miejscu głównego źródła w 1830 r. postawiono kaplicę p. w. św. Jana Nepomucena. W Kromolowie znajduje się drugi zawierciański cmentarz żydowski, pochodzący z XVIII w. (warto zobaczyć m. in. kwatery z czasów I wojny światowej).

Zawiercie-Bzów

W Bzowie z kolei warto zobaczyć zabytkowy dwór z XIX w., oraz Skałę Rzędową ze stanowiskiem archeologicznym, zaś w Marciszowie do naszych czasów zachowała się kapliczka z I połowy XIX w.

MORSKO

Niedaleko Zawiercia w Morsku znajdują się ruiny jednego z zamków na Szlaku Orlich Gniazd[141], zwanego Bąkowiec. Właściwie była to strażnica obronna, pochodząca z XIV w. Na przełomie XV i XVI w. właściciele zbudowali zamek z kamienia. Do czasów współczesnych zachowały się niewielkie fragmenty murów. Ruiny można obejść dookoła, pobeżne zwiedzanie zajmuje ok. 10 min. Nieopodal ruin wznosi się nowoczesny ośrodek wypoczynkowy, oferujący m. in. sztucznie naśnieżany i oświetlony stok narciarski[142] oraz lodowisko, korty tenisowe, pole golfowe, a w sezonie letnim basen (tel. 32 6737631, www.morsko.com.pl).

Informacje praktyczne:

Centrum Informacji Turystycznej, ul. Piastowska 1, Zawiercie, tel. 32 6721661, zawiercie@slaskie.travel

Punkt Informacji Turystycznej (Dworzec PKP), ul. Grunwaldzka 6, Zawiercie, tel. 327103715 zawiercie2@silesia.travel

PORĘBA

W Porębie, miejscowości leżącej nad Czarną Przemszą w powiecie zawierciańskim, co roku odbywa się Światowy Festiwal Prażonek. W największych na świecie kociołkach przygotowuje się kilogramy kielbasy, ziemniaków, boczku i cebuli przyprawionych solą i pieprzem. Warto dodać, że tradycyjne żeliwne kociołki z dokręcaną pokrywką produkuje się jeszcze tylko w Porębie. Do najstarszych zabytków techniki w województwie śląskim należy porębska wieża wyciągowa wielkiego pieca[166], pochodząca z 1798 r. Przy cmentarzu rośnie dąb Bartek[164]. Ma ponad 700lat i obwód 600cm. W Porębie rosną też stare drzewa innego gatunku - dwie 300letnie lipy stojące na Krzemiendzie przy trasie Zawiercie-Siewierz; są też koledzy Bartka - starodrzew 92 dębów przy ul. Przemysłowej.

Wspinaczka

Tereny Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej to idealne miejsce dla miłośników wspinaczki skałkowej a także dla tych, którzy dopiero rozpoczynają swoją przygodę ze wspinaniem. Dobrze przygotowane drogi wspinaczkowe znajdują się na terenie całej Jury. Począwszy od północnej jej części gdzie na uwagę zasługuje w szczególności pasmo **Skał Rzędkowickich**[172] i Podlesickich, ostańce w Kroczycach i **Okiennik Wielki**[140] koło wsi Skarżyce, przez środkową część m. in. Skalne Miasto w Podzamczu, po południowe obszary, takie jak dolinki podkrakowskie: Dolina Będkowska, Szklarki, Bolechowicka, Kluczwody czy Skałki Twardowskiego na Zakrzówku koło Krakowa.

Wymienione **Skały Rzędkowskie**[172] to łańcuch ostańców z ok. 300 dobrze asekurowanymi drogami, o trudności nie przekraczającej stopnia 6,2. Na szczególną uwagę zasługuje m.in. Okiennik Wielki i Kromołowiec. Dojazd: Z dworca PKP w Zawierciu można dojechać do Skarżyc autobusem nr 5, a stamtąd 30 minutowy spacer doprowadzi nas pod Okiennik. Oczywiście można również podjechać samochodem.

Informacje praktyczne:

Szkoła Wspinaczkowa "W skale" Jacka Czecha, Rzędkowice, ul. Wiejska 19, tel. 602749730, www.wskale.ovh.org

Jurajskie Centrum Wspinaczki i Rekreacji - Szkoła Alpinizmu, ul. Jurajska 72, Rzędkowice, tel. 343156070, 607668531, www.alpinizm.com.pl

Horizont, ul. Storczyków 19, 42-400 Zawiercie, tel. 323156215, www.horizont.pl

POWIAT BĘDZIŃSKI

SIEWIERZ www.siewierz.pl

Zwiedzanie miasta warto rozpocząć **na rynku**[331], kierując się najpierw do białego **kościółka parafialnego p. w. św. Macieja**[329] (ul. Kościuszki 12), utrzymanego w stylu barokowo-klasycystycznym. Świątynię otacza mur z XVII w., z bramą biskupią. Po prawej stronie można zobaczyć dobrze zachowane **ruiny biskupiego zamku**[330] z wieżą widokową, wybrukowanym dziedzińcem i mostem zwodzonym. Aby zwiedzić zamek, trzeba się udać do siedziby Izby Tradycji i Kultury Dawnej mieszczącej się w małym dworku przy ul. Kościuszki 5 (tutaj także znajduje się Punkt Informacji Turystycznej). 2 km od centrum, na cmentarzu parafialnym stoi romański kościół św. Jana Chrzciciela z poł. XII w. Miłośnikom

dobrej kuchni oberża „Złota gęś” (ul. Bytomska 59) poleca pieczone gęsi i ich podroby oraz siewierski żurek i chleb.

Informacje praktyczne:

Punkt informacji Turystycznej (Izba Tradycji i Kultury Dawnej w Siewierzu) ul. Kościuszki 5, tel. 32 6742461, siewierz@slaskie.travel

SŁAWKÓW

www.slawkow.pl

Sławków to malownicze miasteczko położone na prawym brzegu rzeki Białej Przemszy, na Wyżynie Śląsko – Krakowskiej. Przez wieki Sławków znany był z wydobywania rud srebra, cynku i ołowiu, które przetapiane były na miejscu.

Najstarszą budowlą w mieście jest kościół p. w. Podwyższenia Krzyża Świętego i św. Mikołaja (ul. Kościelna 26), pochodzący z I połowy XIII wieku. Atrakcją jest też drewniana zabytkowa karczma z 1781 r., w której działa restauracja Austeria^[179] (ul. Rynek 2, tel. 32 2611834) serwująca staropolską kuchnię. Na uwagę zasługuje również rynek^[182], otoczony uliczkami o średniowiecznym układzie, z budynkami pokrytymi dwuspadowymi dachami i podcieniami wspartymi na kolumnach. W zabytkowej kamienicy z II poł. XIX w. mieści się Dział Kultury Dawnej Miejskiego Ośrodka Kultury (Rynek 9, tel. 32 2931396, tutaj też znajduje się Punkt Informacji Turystycznej), który zaprasza do obejrzenia licznych ekspozycji stałych oraz czasowych. Kolejnym zabytkiem Sławkowa są ruiny zamku biskupów krakowskich^[181] z drugiej połowy XIII w. Oprócz ruin wieży mieszkalnej, budynku bramnego i pozostałości murów pierwotnego założenia obejrzyć można wał ziemny i fosę wraz z tajemnym przejściem, odkrytym w wyniku prac archeologicznych prowadzonych na tym terenie. Powyżej ruin zamku znajduje się dwór biskupi z XVI w. (ul. Staropocztowa), który pełnił funkcję letniej rezydencji biskupów krakowskich po zniszczeniu zamku w 1455 r.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Sławkowie), ul. Niwa 45, tel. 32 2931100, slawkow2@slaskie.travel

Punkt Informacji Turystycznej (Dział Kultury Dawnej Miejskiego Ośrodka Kultury), ul. Rynek 9, Sławków, tel. 32 2931396, slawkow1@slaskie.travel

SUBREGION ZACHODNI

RYBNIK

www.rybnik.pl

Rybnik, miasto pełniące w średniowieczu funkcję osady rybackiej, dziś nazywany jest miastem rond. Jest to również miejsce, gdzie spotykają się fani żużla. Już od 1931 r. na rybnickim stadionie organizowane są zawody, a RKM ROW Rybnik to dwunastokrotny mistrz Polski (2 miejsce w klasyfikacji wszystkich drużyn w Polsce).

Imprezy cykliczne: Festiwal Filmów Niezależnych RePeFeNe, RYJEK, czyli Rybnicka Jesień Kabaretowa, OFPA Ogólnopolski Festiwal Piosenki Artystycznej, Rybnickie Dni Literatury, Silesian Jazz Meeting, Dni Rybnika, Rybnickie Regaty Żeglarskie, Ruda Extreme, Tour de Rybnik.

Zwiedzanie miasta można rozpocząć od **zabytkowego rynku**^[635], otoczonego kamienicami z końca XVIII i pierwszej połowy XIX w., zbudowanymi w stylu klasycystycznym. Na płycie rynku postawiono nową fontannę, zwieńczoną figurą św. Jana Nepomucena z 1736 roku. W uliczkach wokół rynku powstały dwa centra handlowe - Focus Mall Park (w nim Multikino) i Rybnik Plaza (ul. Raciborska); w tym ostatnim znajduje się Cinema City. W klasycystycznym ratuszu z wieżą zegarową z 1822 roku, mieści się **Muzeum Miejskie**^[631] (ul. Rynek 18, tel.: 32 4327460, www.muzeum.rybnik.pl) i Urząd Stanu Cywilnego. W Muzeum oprócz prezentowanych wystaw w holu na pierwszym piętrze cyklicznie organizowane są koncerty kameralne, recitale, itp. Warto zwiedzić również piękny **kościół barokowo-klasycystyczny p. w. Matki Boskiej Bolesnej**^[628] (ul. Franciszka Rybnickiego 2), obok którego stoi późnobarokowa figura św. Jana Nepomucena. Kolejnym kościołem rybnickim jest **bazylika mniejsza p. w. św. Antoniego Padewskiego**^[626] (ul. Mikołowska 4), patrona miasta od 2007 roku. Neogotycki kościół z wieżami o wysokości 96 m został zaprojektowany przez Ludwika Schneidera w latach 1903-1906. Warto również przespacerować się w stronę Starostwa Powiatowego (ul. 3 Maja 31), zbudowanego w 1887 r. Industrialną atrakcją miasta jest **Zabytkowa Kopalnia Ignacy-Hoym**^[627] z dwiema maszynami wyciągowymi o napędzie parowym szybów Głowacki i Kościuszko z 1900 i 1920 r. Istnieje możliwość wejścia na wieżę widokową (ul. Mościckiego 3, Niewiadom, www.ignacy.miastorybnik.pl, po powiadomieniu tel. 32 4331072, 500159631).

Zalew Rybnicki w Rybniku Stodołach to miejsce idealne dla wędkarzy. Wokół akwenu powstały również ośrodki żeglarskie Nawa i Koga - Kotwica[633], gdzie można wypożyczyć sprzęt pływający, jest kawiarenka i sklep żeglarski. Nad Zalewem można również uprawiać windsurfing, a także popływać po zalewie statkiem „Conrad”. W Rybniku działa też Aeroklub ROW (ul. Żorska 332, tel. 32 4218189), zrzeszający modelarzy, pilotów, skoczków spadochronowych i innych pasjonatów lotnictwa. W Rybniku-Stodołach znajduje się Ośrodek Jeździecki Indeks (ul. Stalowa 1, tel. 697092694, www.indeks.rybnik.pl). Rodziny z dziećmi z pewnością spędzą miłe chwile w Rodzinnym Parku Atrakcji (ul. Hotelowa 12, Rybnik Kamień, www.rparybnik.pl, tel. 32 4449200), na który składają się m. in.: Park Dinozaurów, Bajkowa Kraina, park linowy i wiele innych. Rybnik może poszczycić się ponad 150 km tras ścieżek rowerowych, łączących miasto z pobliskimi miejscowościami. Więcej informacji i mapa tras rowerowych na stronie: www.turystyka.subregion.pl

Kościółki drewniane w Rybniku i okolicy

Rybnik oraz powiat rybnicki obfituje w zabytkowe kościółki drewniane, znajdujące się na Szlaku Architektury Drewnianej. W Ligockiej Kuźni zachował się zabytkowy kościół p. w. św. Wawrzyńca[630] (ul. Wolna 125), zbudowany w 1717 roku, przeniesiony z Boguszowic. Z kolei w Wielopolu oglądać można XVI wieczny, przeniesiony z Gierałtowic kościół drewniany p. w. św. Katarzyny. Kolejnym kościołem o wyjątkowej historii jest świątynia w Jankowicach i studzienka z cudowną wodą, odwiedzane przez pielgrzymów z całego regionu. Do Sanktuarium prowadzi trasa rowerowa nr 13 (kolor zielony).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, Plac Wolności 7, tel. 32 4392200, rybnik@silesia.travel

CZERWIONKA- LESZCZYNY

Najstarszą miejscowością w gminie jest Bełk, gdzie znajduje się piękny drewniany kościół p. w. św. Marii Magdaleny[639] (ul. Kościelna 6) wybudowany na miejscu poprzedniej świątyni, która spłonęła w 1753 r. W dzielnicy Czerwionka usytuowany jest dwór (al. św. Barbary 6, obecnie siedziba Urzędu Gminy i Miasta) z XIX w., otoczony parkiem z pięknym drzewostanem liściastym. Z kolei w dzielnicy Leszczyzny znajduje się dwór klasycystyczny,

zwany zamkiem, wzniesiony w 1882 r. Ciekawym miejscem jest również zachowane zabytkowe osiedle patronackie Kopalni Dębieńsko, tzw. familoki, przy ulicach: Wolności, Słowackiego, Generała Hallera, Kombatantów, Mickiewicza i Szkolnej. Murowane z cegły familoki o drewnianych dachach krytych dachówką są pamiątką dawnej architektury miejskiej Górnego Śląska. W Czerwionce warto odwiedzić Izbę Tradycji Kopalni Węgla Kamiennego „Dębieńsko” (ul. 3 Maja).

PALOWICE

Na południe od Bełku, w Palowicach, warto zobaczyć XVI/XVII wieczny kościół p. w. św. Trójcy^[640] (ul. Woszczycka 17a), przeniesiony na obecne miejsce z Leszczyn. W centrum Palowic znajduje się dwór, zwany potocznie zamkiem, w otoczeniu którego rozpościera się park. W palowickim lesie można zobaczyć pozostałość po hucie Waleska^[641] - gichtę, czyli wieżę służącą do załadunku wsadów do pieca. Terenem idealnym dla miłośników spacerów, rowerowych wycieczek i jazdy konnej jest tzw. Pojezierze Palowickie, gdzie można obserwować np. bociana czarnego, czaplę białą, czy zimorodka.

Inne ciekawe atrakcje w okolicy

W Świerkianach Dolnych (ul. Kucharzówka 28) znajduje się niewielka, acz ciekawa galeria rodziny Holesz, w której twórczość malarska Ludwika Holesz przyciąga ludzi ukazując im wizję karbońskiego świata dziworoślin i dziworostów.

W Dzimierzu znajduje się zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX w. Innym ciekawym obiektem są wzniesione na początku XX wieku dawne czworaki dworskie, zlokalizowane w rejonie skrzyżowania ul. Wygony oraz Rzuchowskiej. Na cmentarzu w Lyskach znajduje się kaplica grobowa rodziny Południków z końca XIX wieku (ul. Rybnicka 7) oraz grób matki Karola Goduli zwanego „śląskim królem cynku”. W Zwonowicach zachował się do naszych czasów pałacyk myśliwski na tzw. Winnej Górze (ul. Dębowa 1), zbudowany ok. 1887 r. W Suminie warto zwiedzić „Leśniczówkę” z 1870 r. (ul. Dworcowa), a w Gaszowicach zabytkowy pałacyk z XIX w., w którym obecnie mieści się placówka ośrodka kultury „Zameczek”. W okolicy znajdują się interesujące obiekty przemysłowe, między innymi wieża wyciągowa, budynek maszynowni zabytkowej kopalni „Cecylia” oraz szyb kopalni „Erbreich”.

ŻORY

www.zory.pl

Imprezy cykliczne: Święto Ogniove, Easy Jazz Festival, Festiwal Sari, Żorska Wiosna Młodości, Międzynarodowy Festiwal Folkloru i Mażorettek, Sari Ska Fest & Reggae Festiwal, Międzynarodowy Festiwal Twórczości Dzieci i Młodzieży „BALLO”, Międzynarodowy Festiwal Gitarowy, Festiwal Twórczości Religijnej „Fide et Amore”, Żorskie Spotkania Kabaretowe KANASTA, Jarmark Władysławowski.

Unikatową atrakcją jest z pewnością Miasteczko Westernowe Twinpigs (ul. Katowicka 4, tel. 508154081, www.twinpigs.eu), gdzie w scenerii XIX-wiecznego Dzikiego Zachodu znajdują swoje współczesne zastosowanie m. in. saloon oraz stodoła, gdzie można ujeżdżać elektronicznego byka, usmażyć kielbasę czy nauczyć się strzelać z łuku. Najmłodszy mogą wspinać się po ścianie wspinaczkowej, miło spędzić czas w kinie, oglądając kreskówki, których akcja toczy się na Dzikim Zachodzie, oraz odwiedzić mini zoo, w którym mogą karmić sympatyczne zwierzątka. W miasteczku funkcjonują również restauracje oraz hotel z salami konferencyjnymi.

Amatorom atrakcji wodnych polecamy „Aquarion” - nowoczesny kryty park wodny. W lecie można korzystać z kąpieliska otwartego, zimą zaś – z sezonowego krytego lodowiska. W Parku Cegielnia znajduje się park linowy, skatepark oraz „Siłownia pod chmurką”.

Żory to jedno z niewielu miast w Polsce, które wdrożyło system zwiedzania, wykorzystując do tego celu telefony komórkowe. Umieszczone przy atrakcjach, zabytkach i instytucjach tabliczki z fotokodami, które działają jak kod kreskowy pełnią rolę przewodnika turystycznego.

W Żorach warto zobaczyć urokliwą ulicę Murarską, z parterowymi kamieniczkami z początku XIX w. Warta obejrzenia jest także kapliczka stojąca na skrzyżowaniu ulic Murarskiej i Bramkowej w sercu historycznego centrum miasta, która wykonana została z surowej cegły i ozdobiona elementami w stylu neogotyckim. Wewnątrz znajduje się XVII-wieczna drewniana figura św. Jana Nepomucena, która pierwotnie stała na rynku. Wokół kapliczki rosną trzy okazałe, ponad stuletnie lipy.

Kościół gotycki p. w. św. św. Filipa i Jakuba^[587] (ul. Garncarska 16) powstał najprawdopodobniej w XIV w., a na cmentarzu przykościelnym do dziś stoi jeden z kilku krzyży pokutnych w Żorach, wzniesiony w XII w. jako zadośćuczynienie za morderstwo.

Nieopodal kościoła, znajduje się oaza zieleni – Park Miejski. Warto odwiedzić również Park Piaskownia, który pełni funkcję Leśnego Ośrodka Edukacji Ekologicznej. Cały teren obejmuje swym zasięgiem staw oraz tereny leśne. Pasjonatów wycieczek pieszych i rowerowych zaprasza Staw Śmieszek, przy którym znajduje się wypożyczalnia kajaków i rowerów wodnych.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Miasteczko Westernowe), ul. Katowicka 4 M,

tel. 324418449 zory@silesia.travel

Punkt Informacji Miejskiej, ul. ks. Klimka 4, tel. 32 4344882, informacja@muzeum.zory.pl,

POWIAT WODZISŁAWSKI

WODZISŁAW ŚLĄSKI www.wodzislaw-slaski.pl

Imprezy cykliczne: Reggae Festiwal, Festiwal Muzyki Organowej, Dni Wodzisławia Śląskiego, Noc w Muzeum, Pożegnanie Lata, Jesienne Koncerty Organowe, Wodzisławski Jarmark Staroci.

Początki wodzisławskiego rynku sięgają połowy XIII w.; do dziś dnia zachowały się XVIII/XIX wieczne kamienice, a na jednej z nich zobaczyć można zegar słoneczny. Warto zwiedzić **Muzeum Miejskie** [647] (ul. płk. Kubsza 2, tel. 32 4552574, www.muzeum.wodzislaw.pl), znajdujące się w pałacu Dietrichsteinów. Na uwagę zasługuje głównie wystawa poświęcona grodzisku słowiańskiemu Gołęczyców w Lubomi. W budynku muzeum mieści się również Pałac Ślubów, czyli Urząd Stanu Cywilnego. Pałac otoczony jest parkiem zamkowym. Warto odwiedzić również **kościół p. w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny** [646] (ul. Kościelna 1). **Urząd Miejski** [650] swą siedzibę ma w zabytkowym budynku zbudowanym w 1879 r. z ciekawą ornamentyką neogotycką (ul. Bogumińska 4).

W słoneczne dni mieszkańcy i turyści podążają na kąpielisko leśne Balaton (ul. Łużycka w lesie na Grodzisku), które przystosowane jest do opalania, wędkowania, biwakowania, a także do gry w siatkówkę plażową. Można wynająć kajaki i rowery wodne. Jedną z najnowszych atrakcji tego ośrodka rekreacyjnego jest park linowy, którego największą atrakcją jest 250-metrowy zjazd tyrolski nad wodą!

W Jedłowniku znajduje się dwór, wybudowany w latach 50/60 tych XIX w. Obecnie w budynku działa **Dom Pomocy Społecznej**[644] (ul. Wolności 35), natomiast przy ul. Ks. Roboty w sąsiedztwie budynku szkoły znajduje się stary cmentarz, na którym zobaczymy krzyż pokutny oraz potężny dąb – pomnik przyrody. Z kolei na Grodzisku, zobaczyć można 20 metrową neogotycką **Wieżę Romantyczną, zwaną też Basztą Rycerską**[643], zbudowaną w 1857 r.

Tym, którzy chcieliby wybrać się na podziemną wycieczkę, polecieć można górniczą sztolnię ćwiczebną przy Powiatowym Centrum Kształcenia Ustawicznego (ul. Gałczyńskiego 1, tel. 32 4553593, zwiedzanie tylko w grupach, po rezerwacji, www.wodz.pl/sztolnia). Jest to wierna imitacja górniczego wyrobiska, posiadająca czynne pełne wyposażenie stosowane w podziemiu. Warunki są dostosowane dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

W Kokoszykach znajduje się **zespół pałacowo-parkowy** [648] (Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny w Kokoszykach, ul. Pałacowa 53), od 1928 r. pałac własność kurii katowickiej. Park ze starym drzewostanem oraz wieloma ciekawymi okazami roślin z pewnością pomaga w skupieniu i sprzyja refleksji. W latach 60tych w domu tym przebywał Karol Wojtyła.

Kościół drewniane

Kościół p. w. św. Anny[657] (ul. 1 maja 47) w Gołkowicach powstał w 1878 r., wewnątrz warto zobaczyć XVI wieczną rzeźbę Matki Boskiej z Dzieciątkiem. XVI wieczny **kościół w Łaziskach p. w. Wszystkich Świętych**[659] (ul. Kopernika 2) również warto zobaczyć w środku, z uwagi na XVI wieczne dwa skrzydła dawnego tryptyku z płaskorzeźbami świętych dziewczic (Katarzyny, Małgorzaty, Barbary i Doroty) i późnogotycką figurkę Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Warto zwrócić szczególną uwagę na wyrwę w ścianie powstałą w wyniku uderzenia pocisku artyleryjskiego, który wpadł do wnętrza kościoła w 1945 r., ale nie wybuchł. Na pamiątkę tego wydarzenia wyrwę zasłonięto szybą z symbolem Opatrzności Bożej.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Muzeum Miejskie) ul. Kubsza 2, tel. 32 4552574,
wodzislaw@silesia.travel

TURZA ŚLĄSKA   www.turza.pl

W Turzy Śląskiej znajduje się niewielkie **Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej**[656] (ul. Tysiąclecia 15). Kościół nie jest zabytkowy, powstał w 1948 r., jednak atmosfera tego miejsca jest niezwykła, zwłaszcza w pierwszą niedzielę po 13 dniu każdego miesiąca, kiedy organizowane są procesje ze świecami.

PSZÓW   www.pszow.pl

Najważniejszym zabytkiem **Pszowa jest Bazylika Mniejsza p. w. NNMP**[651] (ul. Bohaterów Westerplatte 1) wraz z otaczającą kościół małą kalwarią Drogi Krzyżowej. W Bazylice znajduje się obraz Matki Bożej Uśmiechniętej, który zasłynął wieloma cudami, powstał kult maryjny, a rzesze wiernych do dziś przybywają do Pszowskiej Pani oddając jej cześć. **Kalwaria Pszowska**[652] (ul. Kalwaryjska) wraz z nowo wyremontowanymi kaplicami Drogi Krzyżowej to niezwykle miejsce. Każda kaplica posiada własną, niepowtarzalną architekturę, zaś stację XII stanowią trzy wysokie, drewniane krzyże.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gościniec Pszowski), ul. Traugutta 32, tel. 327291861
pszow@silesia.travel

RYDUŁTOWY   www.rydultowy.pl

Osobliwością krajobrazu Rydułtów jest „Szarłota”, najwyższa hałda stożkowa w Polsce i prawdopodobnie w Europie (wys. 132 m.). Przy ulicy Leona znajduje się budynek wagi drobnicowej z 1906 r. oraz Izba Pamięci KWK „Rydułtowy”, w której zgromadzono sporo unikalnych eksponatów poświęconych górnictwu. Warta polecenia jest kolekcja lampek górniczych. W mieście zachował się fragment dawnej architektury górnosląskiej - zabudowa mieszkaniowa osiedla Karola. W rejonie osiedla „Orłowiec” znajduje się jeden z najdłuższych czynnych tuneli kolejowych w Polsce długości 727 m. Nieco dalej, również przy ulicy Raciborskiej, znajduje się „Willa Radlika”, zbudowana dla dyrektora kopalni „Charlotte” – Franciszka Radlika. Przy kościele parafialnym p. w. św. Jerzego znajduje się dwuramienny krzyż pokutny powstały w 1628 r. natomiast przy ulicy Radoszowskiej zobaczyć można jednoramienny krzyż pokutny. W rejonie ul. Skalnej znajduje się stanowisko przyrody nieożywionej "Skalka".

RADLIN   www.radlin.pl

Najcenniejszym obiektem zabytkowym w Radlinie jest wieża basztowa szybu „Wiktor” z elektrycznym urządzeniem wyciągowym w głowicy, zabudowa budynków administracji, dyrekcji, starej łaźni siłowni i straży pożarnej. Do dziś zachowały się również familoki z Kolonii Emma (1897r.).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminne Centrum Informacji), ul. Józefa Rymera 15/2, tel. 32 4590241, radlin@silesia.travel

POWIAT WODZISŁAWSKI

W okolicy jest wiele ciekawych miejsc, gdzie można spędzić aktywnie czas na łonie natury. Jedną z takich oaz zieleni jest Ośrodek Wypoczynkowy ("Jas-Mos" Ośrodek Wypoczynkowy przy Jastrzębskiej Spółce Węglowej, tel. 32 454 40 73) w Bukowie w gminie Lubomia. Można tam pojeździć konno, są dobre warunki do jazdy na rowerze i wycieczek pieszych, a dla dzieci atrakcją będzie mini zoo. Szczególnie atrakcyjne krajobrazowo i przyrodniczo miejsca w Łaziskach to środowisko wodne w dolinie Olzy, uroczysko w obrębie lasu przy granicy z Czechami, a także fragment doliny rzeki Leśnicy. W Lubomi ciekawostką stanowi średniowieczne grodzisko należące do plemienia Gołęczyców w VIII-IX w., dziś porośnięte lasem. Zabytki odnalezione w grodzisku znajdują się w muzeum w Wodzisławiu Śląskim.

W Gorzycach atrakcją stanowi Aquapark Nautica (ul. Bogumińska 31, tel. 32 4514634), gdzie oprócz basenu jest zjeżdżalnia, jacuzzi, tunel wodny z biczami, armatkami i kaskadą, grotta solna, a także sauna, solarium i gabinet masażu. Przy ul. Zamkowej stoi dawny pałac hrabiego Arco (ul. Zamkowa, 1 km od centrum w kierunku Chałupki) z XIX w., pałacyk myśliwski również z XIX w. oraz park w stylu angielskim ze starym drzewostanem i stawami.

W dolinie górnej Odry, pomiędzy Raciborzem a Wodzisławiem Śl., nieopodal Lubomi znajduje się zespół przyrodniczo - krajobrazowy Wielikąt i obszar leśny Las Tworkowski. Wokół stawów wytyczona została ścieżka dydaktyczna z platformą widokową oraz punktami obserwacyjnymi, skąd można zobaczyć wiele gatunków ptaków. Z kolei Las Tworkowski obejmuje lasy grądowe i łąkowe. W sąsiedztwie Wielikąta znajduje się polder Buków, suchy zbiornik przeciwpowodziowy na Górnym Odrze, stanowiący siedlisko wielu rzadkich gatunków roślin błotnych i zwierząt.

W Czyżowicach odpocząć można w kompleksie leśnym zwanym Szwajcarią Czyżowicką. Znajduje się tutaj Miasteczko Country, gdzie odbywają się imprezy rekreacyjno-wypoczynkowe. W okolicy znajduje się także park leśny „U Kaczyny” oraz pole biwakowe „Europa” w Olzie.

W centrum Markłowic, przy ul. Wyzwolenia 89 znajduje się dworek, zbudowany w XIX w., z kolei w Połomi zachowała się klasycystyczna plebania z XIX w. (obecnie w trakcie gruntownego remontu), a także cmentarz z pomnikiem przyrody - lipą drobnolistną o obwodzie 680 cm. W Grabówce zobaczyć można zabytkowy spichlerz, a z dawną właścicielką miejscowości, Zofią Eleonorą von Bodenhausen wiąże się piękna legenda. Otóż Eleonora życzyła sobie, aby po jej śmierci włożono ją do prostej trumny, na zwykły wóz, ciągnięty przez białe woły i tam, gdzie woły pójdą i trzeci raz się zatrzymają, ma być pochowana. Tak też się stało, a gród Bordinowskiej Pani można zobaczyć do dziś dnia.

W Bukowie warto zobaczyć drewnianą kaplicę p. w. Matki Bożej Różańcowej (ul. Strażacka/Główna) z 1770 r., znajdującą się niedaleko kościoła Matki Bożej Nieustającej Pomocy.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminny Ośrodek Turystyki, Sportu i Rekreacji w Gorzycach „Nautica”) ul. Bogumińska 31, tel. 32 4514227, gorzyce@silesia.travel

RACIBÓRZ   www.raciborz.pl

Imprezy cykliczne: Wielkanocna procesja konna, Wieczór Kolęd i Pastorałek, Dni Raciborza, Raciborski Festiwal Średniowieczny, Jarmark św. Marcelego, Festiwal Podróżniczy Wiatraki. W gminie Krzyżanowice: Biesiada Śląska, Gminny Przegląd Kolęd i Pastorałek w języku polskim i niemieckim pt. „Weihnachten mit Weihnachtsliedern – Święta z kolędą”.

Obok [ryнку\[598\]](#) z zabytkowym układem urbanistycznym znajdują się gotyckie [kościóły p. w. Wniebowzięcia NMP\[595\]](#) oraz [św. Jakuba\[594\]](#). W dzielnicy Ostróg znajduje się [Zamek Piastowski\[600\]](#) (ul. Zamkowa 2, tel. 327006052), zbudowany na miejscu grodu gołęzyckiego. Warto zobaczyć zwłaszcza gotycką kaplicę św. Tomasza Becketa z Canterbury, która upamiętnia między księciem wrocławskim Henrykiem Probussem a biskupem Tomaszem II. Ostatecznie doszło do ugody, czego pamiątką jest Statua Zgody, wybudowana

na rogu ulic Głubczyckiej i Mikołaja w XIX w. W skład kompleksu zamkowego wchodzi ponadto: budynek bramny, dom książęcy, w północnej pierzei warzelnia browaru, w zachodniej słodownia. Zamek otoczony jest parkiem, gdzie przepiękny drzewostan reprezentują m. in. topola czarna, dęby czerwone i dąb błotny, będący pomnikiem przyrody.

Raciborskie Muzeum[596] mieści się obecnie w dwóch budynkach: przy ul. Gimnazjalnej (ul. Gimnazjalna 1, tel. 32 4152841) oraz przy ul. Chopina (ul. Chopina 12, tel. 32 4154905). Przy ul. Gimnazjalnej prezentowane są odkrycia archeologiczne oraz wystawy o tematyce egipskiej - warto zwrócić uwagę na mumię Dżet-Amoneit-ius-anch, „Sztuka dawna” (malarstwo i rzeźba XV-XVIII w.), oraz „Cyna śląska”. Budynek ekspozycyjny przy ul. Chopina zaprasza do obejrzenia wystaw „Rok obrzędowy nad Górną Odrą”, „Dawne techniki dentystyczne”, „Śladami człowieka prahistorycznego”, „Racibórz w średniowieczu”, a także „Cmentarzysko ciałopalne kultury lużyckiej w Samborowicach 1200-400 p. n. e”.

Przy ulicy Jana Pawła II 6 znajduje się Sanktuarium Matki Bożej Raciborskiej (obecny kościół pochodzi z XVIII w.). Obraz Maryjny malowany temperą na desce, będący kopią jasnogórskiej ikony, podobno został przywieziony z Częstochowy w XVI w. Wotum za uratowanie miasta z cholery stanowi Kolumna Maryjna, znajdująca się na raciborskim rynku, autorstwa Jana Melchiora Österreicha. Podobno, gdyby ktoś odważył się kopać wokół kolumny, całe miasto zostanie zalane wodą. W logo Raciborza znajduje się wizerunek renesansowej **baszty więziennej**[591], wzniesionej w XVI wieku, przy której zachował się fragment murów obronnych przy placu Długosza. Niedaleko (ul. Nowa) wznosi się gmach sądu wzniesiony w stylu późnoklasycystycznym według projektu Karola Fryderyka Schinkla. Przy ul. Eichendorffa 14 mieści się neogotycki budynek zakładu karnego wybudowany na kształt krzyża równoramiennego z podstawą i wieżą o wys. 35 m, wzorowany na więzieniach z Berlina i Wrocławia w I poł. XIX w.

Innym ciekawym terenem zielonym w Raciborzu jest **Arboretum Bramy Morawskiej**[590] (w dzielnicy Obora, ul. Markłowicka 17, tel. 324154405, www.arboretum-raciborz.pl, wstęp bezpłatny). Turyści znajdą tutaj wiele rzadkich gatunków roślin, grzybów i zwierząt. Na spragnionych wypoczynku na łonie natury czekają liczne atrakcje: ścieżka zdrowia, ścieżki dydaktyczne, ”zaczarowany ogród” przypominający labirynt, dla dzieci zorganizowano plac zabaw oraz mini zoo.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Zamek Piastowski w Raciborzu), ul. Zamkowa 1,
tel. 327006050, www.zamekpiastowski.pl, zamekraciborz@silesia.travel

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Długa 2, tel. 324157239, raciborz@silesia.travel

POWIAT RACIBORSKI

www.powiatraciborski.pl

Neogotycki pałac w Łubowicach[621], wzniesiony pierwotnie w stylu barokowym pod koniec XVIII w., jest obecnie w ruinie, zachowały się zewnętrzne mury, jednak warto go zobaczyć, gdyż było to miejsce związane z niemieckim poetą romantycznym Josephem von Eichendorffem. Aby dowiedzieć się więcej o poecie, warto zajrzeć do Górnosląskiego Centrum Kultury i Spotkań im. Josepha von Eichendorffa (ul. Zamkowa 1 – 3, tel. 32 4106602), w którym zobaczyć można m. in. pamiątki związane z poetą, a także wystawę dotyczącą grodu łужицкого z IX-VI w. p. n. e., który odkryto na tym terenie. Nieopodal Łubowic, w Brzeźnicy, **znajduje się młyn wodny**[618] (ul. Leśna) z XVIII w. W Bieńkowicach znajduje się **muzeum kowalstwa**[604] (ul. Wojnowska 5, tel. 32 4196529). Tradycje kuźnicze na tym miejscu datują się na rok 1683, kiedy to Janek Socha, przejeżdżając przez miejscowość wraz z armią Jana III Sobieskiego zdążającą pod Wiedeń, zakochał się bez pamięci w miejscowej dziewczynie i zaprzysiął jej rychły powrót. Po pokonaniu Turków dotrzymał obietnicy i wrócił nad Cynę. Ożenił się z ukochaną i w 1703 r. założył kuźnię, która nadal jest prowadzona przez rodzinę Sochów.

WOJNOWICE

W Wojnowicach warto zobaczyć **eklektyczny pałac**[603] wzniesiony po 1828 r. Wnętrze utrzymane jest w stylu klasycystycznym; obecnie znajduje się tam hotel i restauracja. Na parterze w **Muzeum Dawnej Wsi**[602] (ul. Pałacowa 1, tel. 502 556 621, www.palacwojnowice.pl) znaleźć można m.in. stylowe maszyny do szycia, elementy uprzęży, oraz ręcznie malowany 120-letni westfalski piec.

CHAŁUPKI

www.chalupki.pl

W odległości 300 metrów od mostu granicznego na Odrze stoi **barokowy pałac w Chałupkach**[606] (ul. Bogumińska 30, tel. 32 4196944, www.hotel-zamek.pl). Obecny kształt budowla zawdzięcza Donnersmarckom, którzy przebudowali zamek i nadali mu barokowy

charakter, a także założyli istniejący do dziś park. Obecnie w pałacu mieści się hotel, restauracja i dom przyjeźdźców. Na terenie gminy Krzyżanowice, pomiędzy Chałupkami i Zabelkowem znajdują się **meandry Odry**[605], naturalne zakola rzeki, wraz z gruntami przylegającymi do niej, gdzie rosną lasy z olszą czarną i jesionem, łągi wierzbowo-topolowe i wilgotne łąki. Teren ten jest objęty ochroną w ramach programu NATURA 2000.

KRZYŻANOWICE www.krzyzanowice.pl

W centrum Krzyżanowic, przy ul. Kolejowej **stoi pałac**[607], pochodzący z 1670 r., wybudowany na polecenie hrabiego Jana Bernarda Praschma, przebudowany w 1857 roku przez księcia Lichnowskiego (obecnie Dom Pomocy Społecznej). W pałacu gościli dwaj wybitni muzycy romantyczni - Ludwig van Beethoven i Franciszek Liszt. Co roku w maju, w miejscowym kościele p. w. św. Anny z końca XVIII w., odbywają się koncerty muzyki poważnej upamiętniające pobyt artystów w Krzyżanowicach.

KROWIARKI

W małej miejscowości Krowiarki (12 km od Raciborza) **znajduje się, remontowany obecnie, pałac Donnersmarcków**[616] (ul. Wyzwolenia). Został on zbudowany w stylu neorenesansowym i neobarokowym z widocznymi elementami manieryzmu, baroku i rokoka. Do dziś zachowała się sala balowa połączona bezpośrednio z mauretańską, pokrytą dekoracją z elementów roślinnych i geometrycznych.

TWORKÓW www.tworkow.pl

Miłośnicy zamków na pewno odwiedzą również Tworków, gdzie wznoszą **się ruiny XVI wiecznego zamku**[610] (ul. Parkowa). Do czasów współczesnych zachowały się skrzydła oraz barokowa kaplica. Warto wstąpić również do XVII wiecznego **kościółka p. w. św. Apostołów Piotra i Pawła**[608] przy ul. Głównej. Ta barokowa świątynia zdobiona jest wewnątrz piękną polichromią iluzjonistyczną pochodzącą z 1749 r. Do wyposażenia zabytkowego należą również dwa ołtarze boczne, ołtarz główny, ambona i łoża kolatorska, wszystko w stylu barokowym. W bocznej kaplicy eksponowane są trumny rodziny Reiszwiczów, fundatorów kościoła, wykonane z miedzi i pokryte polichromią. Na przykościelnym cmentarzu pochowani są dwaj historycy ziemi raciborskiej: ks. Augustin Weltzel i ks. Józef Gregor. Niedaleko świątyni stoi rzeźba św. Floriana z XVIII w. Około 2 km na zachód od Tworkowa położony jest późnobarokowy kościół filialny św. Urbana wzniesiony w 1779 r. na miejscu

poprzedniej kapliczki. Niedaleko kościółka, na Urbanku, otwarto kilka lat temu wyciąg narciarski – zimą stok jest oświetlony, można też coś przekąsić i wypić ciepłą herbatkę.

MODZURÓW

Wioska Modzurów poszczycić się może neogotyckim kościołem p. w. Trójcy Św. z lat 1896-1897 (ul. Strzybnego 24), z barokowymi rzeźbami św. Notburgi i Matki Boskiej Dobrej Rady, oraz Chrystusa Zmartwychwstałego. W Modzurowie znajduje się również pałac[622] (ul. Słowackiego 19) w stylu neogotyku angielskiego (warto zobaczyć witraż w holu z motywami roślinnymi), z parkiem, w którym rosną okazy drzew egzotycznych.

SŁAWIKÓW

Także w Sławikowie znajdują się pozostałości po **zespole pałacowo-parkowym**[623] (ul. Parkowa) w stylu eklektycznym, wybudowanym najprawdopodobniej w 1865 r. Do czasów współczesnych zachowały się sklepienia piwnic, część sklepień parteru, oraz drobne elementy wewnątrz (futoryny, głowice kolumn itp.).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej(Gminne Centrum Informacji), ul. Mickiewicza 2, Rudnik, tel. 324105313, rudnik@silesia.travel

POGRZEBIEŃ

W Pogrzebieniu znajduje się rodowa siedziba Larischów, których córka wyszła za mąż za poetę Josepha von Eichendorffa. Później pałac należał do rodziny Baildonów[601] (ul. Brzezka). Obecnie w pałacu mieści się klasztor sióstr salezjanek. Warto zobaczyć również kościół p.w. św. Bartłomieja w stylu neoromańskim (ul. Brzezka 4a), z sarkofagiem Sługi Bożej Laury Meozzi.

W małej miejscowości Czerwięcice znajduje się też **neorenesansowy pałac**[619] (ul. Główna 9) pochodzący z 1892 r., otoczony parkiem ze starymi drzewami. Zachowała się tu klasycystyczna kaplica cmentarna Matki Bożej Różańcowej pochodząca z I połowy XIX wieku oraz kapliczka przydrożna z ołtarzykiem barokowym z połowy XVII wieku, przy której znajduje się krzyż kamienny – prawdopodobnie jeden z najstarszych na ziemi raciborskiej. XIX wieczny klasycystyczny pałac w Strzybniku niestety nie zachował się w dobrym stanie, jednak na szczególną uwagę zasługuje **zabytkowa kuźnia**[624] z rzeźbą

narożną rycerza i kartuszem herbowym oraz stajnie i gorzelnia, które wraz z młynem należały do dawnych zabudowań folwarcznych majątku. Kolejne ruiny pałacu neobarokowego znajdziemy niedaleko Strzybnika, w Rudniku (ul. Sylwestra), w parku dworskim z pięknym drzewostanem. Zachowała się oficyna pałacowa, zbudowana na przełomie XVIII/XIX w. W Borucinie zobaczyć warto zabudowania gospodarcze dawnego folwarku, a przy drodze z Pietrowic Wielkich do Gródczanek stoi **drewniany kościół odpustowy p. w. św. Krzyża**[615] (ul. ks. Bończyka), obiekt Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Śląskiego. To tu w każdy Poniedziałek Wielkanocny zdąża procesja konna z Pietrowic Wielkich z modlitwą o dobre urodzaje.

RUDY

W latach 50. XIII w. na teren Rud Wielkich przybyli cystersi z Jędrzejowa i zbudowali kościół i klasztor. Kościół p. w. Wniebowzięcia NMP jest bazyliką mniejszą i został uznany za Sanktuarium Matki Bożej Pokornej (ul. Cysterska 1). Istnieje możliwość zwiedzania **Pocysterskiego Zespołu Klasztorno - Pałacowego**[613] (ul. Cysterska 4, tel. 324103311, www.rudy-opactwo.pl), zaś piękny park jest ulubionym miejscem spacerów mieszkańców okolicznych miejscowości, można tu również pojeździć na rowerze.

Warto zwrócić uwagę na szpitalik Juliusza Rogera (ul. Raciborska 10, www.zpk.com.pl). Ten lekarz sprowadzony z Niemiec w 1847 roku był zapalonym entomologiem, badaczem ludowych pieśni górnośląskich, które wydał drukiem, lecz przede wszystkim był to oddany swej pracy doktorem. Pierwszym szpitalem, jaki zbudował na ziemiach śląskich Roger, był właśnie ten w Rudach (inne w Pilchowicach i Rybniku). Grób dr Rogera znajduje się na cmentarzu w Rudach.

Będąc w okolicy, nie można przegapić wizyty w Skansenie Kolei Wąskotorowej (Zabytkowa Stacja Kolejki Wąskotorowej, ul. Szkolna 1, tel. 500282732, www.kolejkarudy.pl). Jest to zabytkowa stacja kolei, która pojawiła się w Rudach w 1899 roku. Obecnie od wtorku do niedzieli na kilkukilometrowym odcinku torów kursuje pociąg turystyczny (warunkiem odjazdu jest zebranie grupy 10 dorosłych osób). Można też przejechać się ręczną drezyną, a także zwiedzić lokomotywnię z przewodnikiem. Oczekiwanie na odjazd kolejki można umilić sobie pobytem w parku linowym „Stacyjkowo Rudy” oraz w Bistrze „Peron 2”. Skansen znajduje się na Szlaku Zabytków Techniki.

Na skraju Rudy Kozielskiej, 3 km od Rud jest miejsce stanowiące proponowany cel rowerowej wycieczki - murowana leśniczówka Wildek, z charakterystyczną wieżą.

Łęczczok

W 1993 roku powstał Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich. Częścią Parku jest rezerwat leśno-stawowy Łęczczok. Przez rezerwat biegną szlaki: żółty Szlak Polskich Szkół Mniejszościowych, czerwony Szlak im. Husarii Polskiej, a także rowerowa trasa i ścieżki dydaktyczne. Ponad połowa gatunków ptaków żyjących w Polsce ma tam swoich przedstawicieli, bogata jest również flora. W południowej części rezerwatu znajdują się pozostałości zabytkowego dworku myśliwskiego z 1783 roku.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Miejski Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji) ul. Klasztorna 9, Kuźnia Raciborska, tel. 324104894, kuznia@silesia.travel

JASTRZĘBIE-ZDRÓJ   www.jastrzebie.pl

Imprezy cykliczne: Dni Jastrzębia-Zdroju (czerwiec), Festiwal Sztuk Wszelakich „Zderzenia Działań Wrażliwych” (październik), Konkurs Piosenki Poetyckiej „Jastrzębskie śpiewania” (listopad). Co dwa lata (zamiennie) odbywają się: Międzynarodowe Konfrontacje Artystyczne im. Andrzeja Resa (wrzesień) oraz Międzynarodowy Festiwal Chórów im. Ks. Anzelma Skrobola (październik).

Zwiedzanie Jastrzębia-Zdroju najlepiej zacząć od głównej jego atrakcji, jaką jest Park Zdrojowy im. Mikołaja Witczaka, znajdujący się na terenie zabytkowego osiedla Zdrój przy ul. 1 Maja. Uzdrowisko jastrzębskie swą działalność rozpoczęło wiosną 1861 r., kiedy to wybudowano pierwszy budynek zwany Szwajcarką. Rok później powstał Dom Zdrojowy^[583]. Uzdrowisko swój największy rozkwit przeżywało w dwudziestoleciu międzywojennym za sprawą ówczesnego zarządcy dr Mikołaja Witczaka. Jastrzębie-Zdrój nazywano wtedy „Perłą Górnego Śląska”. W celu upiększenia Parku Zdrojowego sprowadzono z zagranicy wiele rzadkich gatunków roślin, jak np. kasztan jadalny, miłorząb dwukłapowy czy żółtnica pomarańczowa. Na terenie Parku znajdują się zabytkowe budynki pouzdrowiskowe: dawny Dom Zdrojowy z 1862 roku (Kasyno) - obecnie siedziba Miejskiego

Ośrodku Kultury, muszla koncertowa oraz dawne Łazienki z 1912 roku – obecnie siedziba Galerii Historii Miasta (ul. Witczaka 4, tel. 324711757, www.mok.jastrzebie.pl). Atrakcją dla zwiedzających ją jest odtworzona chata śląska z pełnym wyposażeniem oraz warsztat pracy kowala. Pomiędzy budynkiem galerii a główną aleją spacerową parku znajduje się zegar kwiatowy. Niedaleko Galerii Historii Miasta znajduje się wybudowany w 1912 roku budynek „Masnówki”^[584] (nazwa pochodzi od nazwiska lekarza uzdrowiskowego), gdzie odbywa się wiele ciekawych imprez kulturalno-rozrywkowych przeznaczonych zarówno dla dzieci, jak i osób dorosłych. W mieszczącej się tam kawiarence „Da Vinci” podawana jest podobno najlepsza kawa w mieście. W Parku Zdrojowym funkcjonował kompleks tzw. Łazienek^[585], z których najstarszym budynkiem jest obiekt powstały ok. 1865 r. (obecnie znajdujący się w rękach prywatnych) i usytuowany na skarpie poniżej Domu Zdrojowego. Budynek Łazienek III, w którym niegdyś kuracjusze korzystali z biczów wodnych oraz kąpeli słonecznych, obecnie czeka na modernizację i zaadaptowanie na siedzibę Urzędu Stanu Cywilnego.

Na terenie Parku Zdrojowego znajdują się także obiekty dawnego „Zakładu Marii”: kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa^[586] (ul. 1 Maja 36), dawny „Dom Aniołów Stróżów” oraz Dom Klasztorny św. Józefa (tzw. „Klasztor”). Na obrzeżach Parku Zdrojowego w miejscu dawnego basenu obecnie znajduje się nowoczesne Kąpielisko „Zdrój” (ul. Witczaka 4, tel. 324761030, www.basen.jasnet.pl).

W drewnianym kościele p. w. św. Barbary^[582] i św. Józefa Robotnika (ul. Ks.Bp.Herberta Bednorza 1a) uwagę przykuwa ołtarz z obrazem św. Barbary, XIX-wieczna ambona z XVII-wiecznymi obrazami Ewangelistów, a także obraz „Maria z Dzieciątkiem” z XIX w. Innym zabytkiem sakralnym jest Sanktuarium Opatrzności Bożej (były: kościół p. w. św. Katarzyny i Opatrzności Bożej) w Jastrzębiu Górnym przy ul. Św. Katarzyny 3. Kościół został wybudowany w stylu późnobarokowym z elementami klasycystycznymi. Wewnątrz na szczególną uwagę zasługuje trójkątny obraz Oko Opatrzności Bożej. Na przykościelnym cmentarzu usytuowany jest grobowiec rodziny Witczaków – właścicieli jastrzębskiego uzdrowiska.

Trzecim ważnym zabytkiem sakralnym znajdującym się w Jastrzębiu-Zdroju (sołectwo Szeroka) jest kościół p. w. Wszystkich Świętych (ul. Powstańców Śląskich 109), z późnobarokowym ołtarzem z 1810 r., obrazem Wszystkich Świętych, późnobarokową rzeźbą Chrystusa Frasobliwego, oraz kunsztownie wykonaną amboną.

Na terenie Jastrzębia-Zdroju w Bziu Zameckim (ul. Klubowa) znajduje się zbudowany w stylu późnorenesansowym zabytkowy dwór obronny [581], niedaleko którego rosną pomnikowe dęby, stanowiące pozostałość po parku dworskim. W Boryni (ul. Zamkowa) zachował się pałac wybudowany w II połowie XVIII w. w stylu klasycystycznym, z wpływami późnego baroku. Pałac otoczony jest zespołem parkowym, w którym podziwiać można m. in. 600 letni dąb szypułkowy, będący pomnikiem przyrody, oraz klony i akacje. W roku 2012 obiekt został pięknie odnowiony, a od kwietnia 2013 funkcjonować w nim będzie luksusowy hotel.

ŚLĄSK CIESZYŃSKI

CIESZYN www.cieszyn.pl , www.infotur.olza.pl

Legenda głosi, że Cieszyn został założony w 810 r. przez trzech synów polskiego króla Leszka III, którzy spotkali się w tym miejscu po długiej rozłące i tak się ucieszyli, że założyli miasto (stąd nazwa). Naprawdę jednak gród Cieszyn powstał w X w. a jego zadaniem była obrona południowej granicy Polski. Od XIII w. Cieszyn był stolicą samodzielnego księstwa cieszyńskiego, a potem Śląska Cieszyńskiego. Księstwo cieszyńskie było lennem Korony Czeskiej, następnie przypadło Habsburgom- jako królom Czech, a do końca I wojny Światowej było częścią monarchii austriacko-węgierskiej, zwanej Śląskiem Austriackim. Stąd jego odrębność od reszty Śląska, podkreślana jest do dnia dzisiejszego.

Imprezy cykliczne: Przegląd Filmowy „Kino na granicy”, Festiwal Teatralny „Bez granic”, Industriada- Święto Szlaku Zabytków Techniki, „Święto Trzech Braci” - Dni Cieszyna i Czeskiego Cieszyna, Przegląd Filmowy „Wakacyjne Kadry”, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Wokalnej „Viva il Canto”, Festiwal „Skarby z cieszyńskiej Tróły”, Dni kultury żydowskiej, GottaGo Festiwal!, Międzynarodowa Dekada Muzyki Organowej, Chóralnej i Kameralnej oraz Cieszyński Festiwal Jazzowy.

Spacer po przepięknym cieszyńskim starym mieście rozpoczynamy od rynku [461], na którym znajduje się studnia z figurą św. Floriana. Rynek w tym miejscu założony został pod koniec XV w., jego południową pierzeję stanowi Ratusz [461] pochodzący z tego samego czasu. Zarówno Ratusz, jak i pozostała zabudowa przyrynkowa była wielokrotnie przebudowywana i modernizowana. Obecny budynek wzniesiony w 1800 r. w stylu

klasycystycznym został odnowiony i rozbudowany w latach 40 XIX w. Przy rynku znajduje się budynek dawnego hotelu „Pod Brunatnym Jeleniem” (Rynek 20), poczta oraz „Dom Narodowy” - siedziba Cieszyńskiego Ośrodka Kultury, który organizuje szereg imprez cyklicznych (Rynek 12, tel. 33 8510711, www.domnarodowy.pl).

Muzeum Śląska Cieszyńskiego [459] ma swoją siedzibę w zabytkowym pałacu Larischów, który otoczony był parkiem w stylu francuskim (dziś Park Pokoju). Można podziwiać tu stałą ekspozycję pt. „Na pograniczu dziejów i kultur” oraz wystawy czasowe. Muzeum posiada bardzo bogate zbiory podzielone na działy: archeologii, etnografii, historii i sztuki. W dawnej pałacowej stajni mieści się kawiarnia, będąca ostatnim przystankiem na Szlaku Kwitnącej Magnolii (ul. Regera 6, tel. 33 8512933, www.muzeumcieszyn.pl). Do Muzeum przylega Park Pokoju, którego nazwa pochodzi od podpisanego w Cieszynie w 1779 r. traktatu pokojowego kończącego wojnę pomiędzy Austrią i Prusami.

Kolejnym punktem na mapie naszej wędrówki po Cieszynie jest poddominikański **kościół p. w. św. Marii Magdaleny** [457] (pl. Dominikański 2), pierwotnie romański, później gotycki, powstał w 2 połowie XIII w. Był nekropolią Piastów Cieszyńskich. Największy w Europie środkowo-wschodniej **kościół ewangelicko-augsburski to Kościół Jezusowy** [454] (pl. Kościelny 6), utrzymany w stylu austriackiego baroku, z pięcioma nawami na planie krzyża. Barokowy ołtarz pochodzi z 1766 r. Niedaleko kościoła znajduje się tzw. stara pajta, czyli ewangelicka szkoła z 1725 r. a także Biblioteka Tschammera, w której przechowuje się cenne starodruki i inkunabuły -w sumie ok. 23000 woluminów i 100 m.b. akt (zwiedzanie po uzgodnieniu terminu, tel. 502495835, 338570669, www.biblioteka.cieszyn.org.pl). W kościele działa również Muzeum Protestantyzmu z wystawą pt. „Z dziejów luteranizmu na Śląsku Cieszyńskim”. Idąc drogą od rynku ku Wzgórzu Zamkowemu, przy **ul. Głębokiej** [464] 15, z pewnością zauważymy zabytkową kamienicę, w której mieści się Biblioteka Miejska (www.biblioteka.cieszyn.pl). Jest to dawny Dom Niemiecki z XIX w., wzniesiony w stylu renesansu niderlandzkiego. W jednej z kamienic podcieniowych ma swoją siedzibę Muzeum Drukarstwa (ul. Głęboka 50, tel. 33 8511630, www.muzeumdrukarstwa.eu, zwiedzanie tylko po uzgodnieniu telefonicznym).

Ulicą Głęboką dochodzimy na Wzgórze Zamkowe, które było zasiedlone już ok. V w. p. n. e. Na przełomie IX i X w. wybudowano ziemno-drewniany gród- siedzibę kasztelana, a później księcia. W XIV w. wzniesiono gotycki **zamek** [469]. W 1840 r. Wzgórze Zamkowe zostało

przebudowane w stylu klasycystycznym - Pałac Myśliwski Habsburgów powstał na fundamentach dawnego zamku dolnego. Z dawnych czasów pozostała **Wieża Piastowska**[468] i **rotunda**[466] romańska św. św. Mikołaja i Wacława z XI w. We wspomnianym pałacu od 1947 r. mieści się Szkoła Muzyczna (jej uczniem był m. in. Stanisław Hadyna, założyciel zespołu Śląsk) oraz instytucja kultury – zamek Cieszyn (ul. Zamkowa 3 abc, tel. 338510821, www.zamekcieszyn.pl).

Pozostałością dawnego zamku gotyckiego z XIV-XV w. jest 29 metrowa **Wieża Piastowska**[468] Na jej zwieńczeniu zachowały się kamienne tarcze z orłem piastowskim. Sama zaś wieża stanowi wspaniały punkt widokowy na Cieszyn i Beskidy. Na północ od wieży znajdują się zabezpieczone relikty wieży ostatecznej obrony i kuchni zamkowej.

Powstała w XI w. rotunda św. Mikołaja i Wacława jest najstarszym i najcenniejszym zabytkiem, jakim może poszczycić się Ziemia Cieszyńska. Przez setki lat rotunda pełniła funkcję kaplicy zamkowej, a także miejsca narad starszyny grodu. Po przebudowach w stylu klasycystycznym, jakie poczyniono na całym wzgórzu Zamkowym, została zupełnie zmieniona, ale w 1955 r. przywrócono jej oryginalny kształt. Podobnie uczyniono z **Wieżą Ostatecznej Obrony** [467], inaczej zwaną Starą Wieżą.

Miłośnicy książek na pewno będą zachwyceni możliwością odwiedzenia **Książnicy Cieszyńskiej**[458] (ul. Mennicza 46, tel. 33 8513841, www.kc-cieszyn.pl), biblioteki naukowej, w której znajduje się najcenniejszy na Śląsku zbiór rękopisów, starodruków i inkunabułów oraz stała wystawa zbiorów ks. Szersznika (XV-XIX w.). Wśród wielu cennych książek zobaczyć można m. in. rękopisy wschodnie pisane w różnych językach pismem arabskim. Z kolei przy placu Teatralnym, naprzeciwko Książnicy, wznosi się zabytkowy gmach **Teatru im. Adama Mickiewicza**[463] (pl. Teatralny 1, tel. 33 8581652, www.teatr.cieszyn.pl). Budynek pochodzący z 1910 r., a zaprojektowany przez znaną wiedeńską pracownię Felner und Helmer, utrzymany jest w stylu eklektycznym.

Pamiętką legendy o powstaniu miasta jest **Studnia Trzech Braci**[462] (ul. Trzech Braci). Na jej ścianach umocowano tablice, opowiadające o spotkaniu trzech braci. Przy północnym skrzydle pałacu Myśliwskiego znaleźć można schody i windę, prowadzącą na ul. Dojazdową, skąd widać już Dawny Arcyksiążęcy Browar Zamkowy (ul. Dojazdowa 2, tel. 33 8516400). Tradycje browarnicze kontynuuje dziś Bracki Browar Zamkowy, skąd pochodzi piwo

Brackie. Nazwa nawiązuje oczywiście do wszechobecnej w Cieszynie legendy o trzech braciach.

Absolutnie unikalnym miejscem, które po renowacji będzie perłą Cieszyna, jest tzw. „cieszyńska Wenecja”, czyli tereny nad Młynkówką przy ul. Przykopa. Od średniowiecza istniał w tym miejscu sztuczny kanał, którego woda napędzała koła młynów oraz warsztaty tkaczy, garbarzy, sukienników i kowali. Przez Cieszyn, a wcześniej przez Puńców przepływa potok o nazwie Puncówka. Teren ten częściowo objęty jest rezerwatem przyrody „Lasek Miejski nad Pucówką” (między ul. Błogocką a ul. Łyska), stworzonym po to, aby chronić cieszyńską wiosenną - charakterystyczną dla Śląska Cieszyńskiego roślinę o bladzielonych płatkach oraz naturalny grąd z jesionem, dębem, grabem, lipą, klonem i innymi drzewami.

Szlak Kwitnącej Magnolii

Na przełomie kwietnia i maja kwitną tu najpiękniejsze magnolie, koniecznie trzeba przejść się szlakiem Kwitnącej Magnolii. Pierwsze magnolie do Cieszyna zostały sprowadzone ok. 1800 r. przez ks. Szersznika. Szlak Kwitnącej Magnolii ma długość ok. 1 km, a jego pokonanie trwa 20-30 min. Trasa wiedzie z placu Kościelnego ulicą Sienkiewicza, następnie 3 Maja, gdzie jest największe nagromadzenie kwiatów, a potem przez Park Pokoju na ul. Regera, do dawnej pałacowej stajni przy Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Dokładny opis trasy na stronie www.najpiekniejszemagnolie.pl.

Informacje praktyczne:

Wszystkie informacje na temat Cieszyna znajdują się na stronie www.cieszyn.pl

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Rynek 1, tel. 33 4794249, 33 4794248, www.olza.pl,
cieszyn@slaskie.travel

Punkt Informacji Turystycznej (Zamek Cieszyn), ul. Zamkowa 3 a,b,c, tel. 33 8510821 wew. 14, www.zamekcieszyn.pl, zamekcieszyn@silesia.travel

POWIAT CIESZYŃSKI

CHYBIE   www.chybie.pl www.infotur.olza.pl

Imprezy cykliczne: „Żabionalia” (czerwiec) i Piknik Filmowy z AKF „Klaps”.

W Chybiu warto odwiedzić [kościół p. w. Chrystusa Króla](#)^[479] (Sanktuarium Matki Boskiej Gołyskiej, ul. Wyzwolenia 2), zbudowany w 1930 r. W 1953 r. w związku z rozwiązaniem parafii w Gołyszcu, słynący łaskami obraz Matki Bożej Gołyskiej przeniesiono do kościoła w Chybiu. Okolice to wspaniałe tereny do jazdy na rowerze. Znajduje się tu mnóstwo stawów, zaś w Gołyszcu istnieje Zakład Ichtiologii i Gospodarki Rybackiej Polskiej Akademii Nauk (ul. Kalinowa 2, 43-520 Zaborze, tel. 33 8561551, www.fish.edu.pl).

DĘBOWIEC   www.debowiec.cieszyn.pl   www.infotur.olza.pl

Podczas wakacyjnych podróży warto zajrzeć również do gminy Dębowiec, głównie z uwagi na piękne krajobrazy, bujną zieleń, a także liczne stawy. W Dębowcu na uwagę zasługuje [kościół p. w. św. Małgorzaty](#)^[487] (ul. Cieszyńska 27), a także zakład warzelniczy, który od wielu dziesiątków lat produkuje sól jodowo-bromową. Można tam zobaczyć urządzenia służące do wydobycia solanki oraz nabyć różne rodzaje solanki i sole, które leczą różne schorzenia (Kopalnia i Warzelnia Solanek dr Zabłocka, ul. Szkolna 32, tel. 32 2508666, www.zablocka.pl). W pobliżu Urzędu Gminy postawiono [fontannę w kształcie grzybka](#)^[486], z której spływa solanka i parując wzbogaca powietrze w cenny dla organizmu jod. W Dębowcu zachowały się też pozostałości zabudowań folwarcznych, a przede wszystkim spichlerz, zbudowany na przełomie XVIII i XIX w. Jedną z najstarszych budowli na terenie gminy jest [kościół św. Jakuba Apostoła w Simoradzu](#)^[491] (Plac św. Jakuba 4) - jego zręby pochodzą z XV w. Z zewnątrz kościół zachował detale gotyckie, a wewnątrz wystrój utrzymano w barokowym i klasycystycznym stylu, z epitafiami pochodzącymi z XVII w. i XVIII-wiecznymi ołtarzami. W Simoradzu zobaczyć można również dawną gorzelnię i budynek mieszkalny należący do zabudowań folwarcznych, zaś drewniany XVII-wieczny spichlerz przeniesiono do Parku Etnograficznego w Chorzowie.

W pobliskiej miejscowości Łączka znajduje się [Galeria Rzeźb i Obrazów Andrzeja Klimowskiego](#)^[489] (Łączka 67, ul. Widokowa 7, tel. 33 8588274, otwarte codziennie, wskazany kontakt telefoniczny, www.andrzejklimowski.pl.tl). W wiosce Ogrodzona usytuowany jest [kościół p. w. św. Mateusza](#)^[490] (Ogrodzona 33), zbudowany w 1855 r., utrzymany w stylu późnoklasycystycznym.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Dębowcu), Łączka 71, ul. Widokowa 10, tel. 338588351, debowiec@slaskie.travel

GMINA GOLESZÓW   www.goleszow.pl

Imprezy cykliczne: Dni Gminy Goleszów (VIII), Międzynarodowy Konkurs Skoków Narciarskich Dzieci i Młodzieży - Memoriał im. Leopolda Tajnera.

Zwiedzając Gminę Goleszów warto odwiedzić Cisownicę, gdzie na zboczu Goruszki, niedaleko zabytkowego cmentarza, znajduje się **Izba Regionalna „U Brzezinów”**^[492] (Cisownica 116, tel. 33 8528814, czynne codziennie po uprzednim kontakcie telefonicznym), w której zgromadzono wystrój, sprzęty i wyposażenie domu w dawnym wiejskim stylu. W Goleszowie Równi, w Domu Ludowym znajduje się Izba Spadochroniarzy Polskich, gdzie można zobaczyć pamiątki i modele samolotów (czynne po uprzednim kontakcie telefonicznym. Więcej informacji udziela PIT w Goleszowie). Z kolei w odległym o kilka kilometrów Dzięgielowie warto zwiedzić **Miasteczko Pszczele**^[494] Jana Gajdacza na Mołczyńcu (ul. Pasieczna 12, tel. 33 5829395, wjazd od Lesznej Górnej). Przy jedynym skrzyżowaniu we wsi Dzięgielów stoi **zamek** zbudowany^[495] pod koniec XV w., obecnie w niewielkim stopniu przypominający swym kształtem pierwotne założenie zamkowe (ul. Zamkowa 38, te. 33 8231996, www.zamek-dziegielow.pl).

W centrum Goleszowa zobaczymy punkt prezentacji stroju cieszyńskiego w Gminnym Ośrodku Kultury, stanowiący początek Okrężnej Trasy Rowerowej „Śladami Stroju Cieszyńskiego”. W podziemiach goleszowskiego Gminnego Ośrodka Kultury znajduje się również Izba Pamięci Oświęcimskiej (zwiedzanie możliwe po uprzednim uzgodnieniu telefonicznym - tel. 33 4790521).

W Goleszowie warto również zobaczyć **kościół ewangelicko-augsburski**^[496] (ul. Spółdzielcza 9) z 1785 r. oraz rzymskokatolicki **kościół p.w. św. Michała Archanioła**^[497] (ul. Wolności 8), zbudowany w stylu neobarokowym w latach 1913-21. Amatorzy wędkowania z pewnością trafią nad **zbiornik wodny Ton**^[498], powstały w wyniku ściekania wód do kamieniołomu. Miejscowość może poszczycić się również kompleksem igielitowych skoczni narciarskich Ludowego Klubu Sportowego „Olimpia” Goleszów o punktach konstrukcyjnych K-30 i K-17.

Z kolei w niedalekim Kisielowie, w starej drewnianej góralskiej chałupie zorganizowano skansen „Na Podlesiu”[499] (ul. Widokowa 30, tel. 33 8585420) prowadzony przez państwa Bojdów. Oprócz sprzętów codziennego użytku właściciele oferują zwiedzającym obejrzenie starego wiatraka, żurawia i drewnianych rzeźb.

W Lesznej Górnej warto zobaczyć późnobarokowy kościół p. w. św. Marcina[500] (Leszna Górna 14), pochodzący z XVIII w., z zachowanymi elementami XVIII-wiecznego wyposażenia.

Puńców słynie przede wszystkim z powozowni Andrzeja Lacela[503], w której zobaczyć można kolekcję różnych pojazdów konnych z przełomu XIX i XX w. Warto również wstąpić do kościoła p. w. św. Jerzego[502] (ul. Sportowa 1). W bocznej ścianie wykuto kamienne sakramentarium z żelazną kratą do przechowywania Najświętszego Sakramentu.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminne Centrum Informacji), ul. Cieszyńska 29, tel. 33 4799928, goleszow@slaskie.travel

GMINA HAŻLACH   www.hazlach.pl   www.infotur.olza.pl

Imprezy cykliczne: gmina Hażlach i Gminny Ośrodek Kultury w Hażlachu są współorganizatorami organizowanej od 2005 r. imprezy cyklicznej „Piknik Historyczno-Wojskowy”, która jest kontynuowana od 2011 r. pod nazwą „Spotkanie z militariami”.

Do gminy Hażlach należy miejscowość Kończyce Wielkie, gdzie zobaczyć warto jeden z największych kościołów drewnianych na Pogórzu Śląskim, XVIII-wieczny kościół p. w. św. Michała Archanioła[507] (ul. Kościelna 20), z pięknym barokowym i rokokowym wyposażeniem. W Kończycach zachował się również pałac, otoczony parkiem[508] z m. in. starymi dębami, liczącymi sobie 750 i 450 lat. Pałac Wilczków i rodziny Thun-Hohenstein wzniesiony w XVII/XVIII w. jest utrzymany w stylu barokowo-klasycystycznym. Wewnątrz kaplicy pałacowej znajduje się rokokowa ambona z XVIII w. Obecnie pałac znajduje się w rękach prywatnych.

Mała miejscowość Zamarski, oddalona od Cieszyna 5 km w kierunku północno-wschodnim, szczyci się pięknym drewnianym kościołem p. w. św. Rocha (ul. Cieszyńska 1), jednym z najlepiej zachowanych obiektów sakralnych w regionie. Świątynia o konstrukcji zrębowej, z

czworoboczną wieżą z 1585 r., przykrytą hełmem namiotowym i sobotami, posiada barokowe i rokokowe wyposażenie wnętrza.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminny Ośrodek Kultury), ul. Główna 37, tel. 33 8569768,
www.gokhazlach.pl, hazlach@slaskie.travel

GMINA SKOCZÓW   www.skoczow.pl   www.infotur.olza.pl

Imprezy cykliczne: Pochód z Judaszem, Międzynarodowy Festiwal „Panorama Sztuki Chrześcijańskiej Musica Sacra”, Dni Skoczowa, Cross Świętojański w Pogórze, Międzynarodowy Festiwal Kuchni Zbójnickiej, Regionalne Dni Rybactwa, Rodzinny Rajd Rowerowy, Marsz po Zdrowie i Dożynki Gminne.

Skoczów, którego początki sięgają XIII w., posiada niewiele zabytków z powodu zniszczeń poczynionych przez wojny, powódzie i pożary. Zachowały się jednak piękne, kamienne piwnice o kolebkowych sklepieniach z XIV – XV w. będące pozostałością po średniowiecznej zabudowie miejskiej. W kamienicy przylegającej do ratusza, w grudniu 1576 r. przyszedł na świat Jan Sarkander, przyszły męczennik i święty, patron Skoczowa (w kamienicy urządzono muzeum Świętego, tel. 33 8530813). Jego portret umieścili skoczowianie na wieży ratusza w 1801 r., zaś na płycie rynku już w 2 poł. XVIII w. stanął postument z figurą św. Jana Sarkandra (obecnie przy placu kościelnym).

Do najcenniejszych zabytków miasta zaliczyć należy **rokokowy ratusz**[524] z 1797 r., kamienną figurę Jonasza (Trytona) z 2 poł. XVIII w., dzieło Wacława Donaya, a także **kościół farny p. w. Św. Apostołów Piotra i Pawła**[521] z bogatym barokowym wystrojem z 1762r. Przy placu kościelnym stoją cztery barokowe figury świętych z 2. poł. XVIII w., również dłuta Wacława Donaya. Z pewnością należy odwiedzić również **Muzeum im. Gustawa Morcinka**[522] (ul. Fabryczna 5, tel. 33 8532913).

Na zboczu **Kaplicówki**[525] wznosi się widoczna z daleka **kaplica św. Jana Sarkandra**[523] zbudowana w 1934 r. wg projektu Alfreda Wiedermanna. Przed kaplicą stoi Krzyż Papieski, przeniesiony tu w 1985 r. z Katowic – Muchowca, zaś na miejscu ołtarza papieskiego (na którym mszę św. odprawiał Jan Paweł II w 1995 r.) umieszczono pamiątkowy obelisk. U podnóża Kaplicówki stoi neogotycki kościół luterski Św. Trójcy z 1865 r. Skoczowski dworzec PKP stanowi początek dwóch górskich szlaków, prowadzących na Równicę (zółty) i

Błatnią (zielony). Rowerzyści zadowoleni będą ze ścieżek rowerowych przy wałach Wisły i Brennicy. Przez teren gminy przebiega zielona nitka szlaku dziedzictwa przyrodniczo – kulturalnego Greenways Kraków-Morawy-Wiedeń. Warto skorzystać również z przynajmniej jednego z trzech skoczowskich szlaków spacerowych: Szlaku Morcinkowskiego, Szlaku Sarkandrowskiego i Szlaku Skoczowskich Zabytków.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Biuro Promocji i Informacji, Galeryjka Miejska ARTadres), Rynek 18, tel. 33 8533854, skoczow@slaskie.travel

BŁADNICE DOLNE

W Bładnicach swoją pracownię ma rusznikarz Czesław Kanafek (Bładnice Dolne 39, tel. 33 8531007, 602714174; wizyta po uprzednim kontakcie telefonicznym), zajmujący się wyrobem replik historycznych armat i broni czarno prochowej[518]. Dojazd: zjazd z drogi do Wisły w Nierodzimiu koło „Mokate” lub ze Skoczowa do Bładnic (w kierunku cukierni „Haneczka”).

OCHABY WIELKIE   www.ochaby.pl

W Ochabach, gdzie tradycje hodowli koni sięgają XIX w., znajduje się jedyna w Polsce stadnina hodująca angloaraby typu francuskiego (ul. Hodowlana 16, tel. 33 8533776, 8531013, www.stadnina-ochaby.com.pl). Obecnie część obiektu została zamknięta, gdyż niedaleko powstał Dream Park[519] (ul. Hodowlana 2, tel. 33 8510555, www.dream-park.pl), gdzie m. in. można obejrzeć Oceanarium prehistoryczne. Na dorosłych czekają atrakcje w parku linowym, a na dzieci plac zabaw, kule sferyczne i namiot małego odkrywcy.

PIERŚCIEC

Znajduje się tu sanktuarium św. Mikołaja[520] (ul. Ks. A. Langer 2) z drewnianą figurą słynącą z cudownych uzdrowień. Obecna świątynia została wzniesiona w latach 1886 – 1888, a 9 XII 1888 r. do nowego kościoła przeniesiono figurę św. Mikołaja i ustawiono nad głównym ołtarzem. Figura św. Mikołaja a raczej legenda o jej tajemniczych powrotach do wsi z pobliskiej miejscowości Rudzica zainspirowała Zofię Kossak do spisania tej historii.

GMINA STRUMIEN   www.strumien.pl   www.infotur.olza.pl

Imprezy cykliczne: Staromiejska Wiosna, Złot Kolekcjonerów, Spotkania Motocykli Zabytkowych, Noc Andersena, Dobre Słowo-Dobry Dźwięk, Międzynarodowy Bieg Majowy, KINONAM - piknik filmowy, Dożynki Gminne, Jesienne Dorotki, Konkurs Sztuki Nieprofesjonalnej im. Emilii Michalskiej.

Dzięki ogromnemu zaangażowaniu mieszkańców, co roku powstają tu plenerowe pasje wielkanocne, a w grudniu budowana jest największa w województwie żywa szopka.

W Strumieniu na uwagę zasługuje przede wszystkim rynek[527] z najstarszym w woj. śląskim ratuszem, zbudowanym ok. 1628 r. W jego piwnicach powstała galeria „Pod Ratuszem”. Wschodnią ścianę rynku zdobią malownicze kamieniczki mieszczańskie z mansardowymi dachami, przebudowane w XIX w., choć oryginalnie barokowe. W centrum znajduje się Sanktuarium św. Barbary[528] (ul. 1 Maja 9) w kościele z 1790 r. w stylu barokowym i wystrojem z epoki.

W strumieńskim parku[256] znajduje się fontanna solankowa, otwarta w 2009 r. Codziennie od 8.00-22.00 bezpłatnie można korzystać z dobrodziejstw wdychania solanki jodowo-bromowej z Zabłocia.

W Drogomyślu z kolei znajduje się kościół ewangelicko-augsburski[532] (pl. Kościelny 2), zbudowany w stylu klasycystycznym w 1788 r. W mury świątyni wmurowano tablicę fundacyjną w jęz. łacińskim z herbem fundatorów kościoła, rodziny Kaliszów. Po drugiej stronie ulicy stoi dwór Kaliszów pochodzący z XVIII w., wykorzystywany obecnie jako miejsce działania Warsztatów Terapii Zajęciowej.

W Pruchnej stoi krzyż pokutny[531] (ul. Katowicka 58). Znajdują się tu także kościoły: ewangelicko-augsburski Zmartwychwstania Pańskiego[529] (ul. Główna 66) z 1893 r. oraz rzymskokatolicki p. w. św. Anny[530] (ul. Główna 37), wybudowany w miejscu dawnego drewnianego kościoła w latach 1871-73. Znajdziemy tu również „zameczek” z 1870, dawny zarząd folwarku Komory Cieszyńskiej.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury), Rynek 9, tel. 338570174, strumien@slaskie.travel

GMINA ZEBRZYDOWICE

Imprezy cykliczne: Regionalny Konkurs Wypieków na Zapusty i Wielkanoc „Dorty, kołocze, krepliki i insze placki”, Międzynarodowy Przegląd Zespołów Regionalnych „Złoty Kłós” oraz Wianki.

ZEBRZYDOWICE   www.zebrzydowice.pl   www.infotur.olza.pl

W Zebrzydowicach na przełomie XV/XVI w. wzniesiono dwór obronny nad rzeką Piotrówką, otoczony stawem i bagnistą łąką. Po licznych przebudowach uzyskał kształt barokowego, dwuskrzydłowego pałacu[554]. W pałacu siedzibę swoją ma obecnie Gminny Ośrodek Kultury (ul. ks. Janusza 21, tel. 32 4693334, www.gok.zebrzydowice.pl). W jego pobliżu stoi barokowy kościół p. w. Wniebowzięcia NMP[552] (ul. ks. Janusza 13). Wewnątrz m. in. witraże projektu prof. Adama Bunscha z Krakowa oraz epitafium Jerzego Liszki z 1572 r. w lewej ścianie prezbiterium.

Na stawie Młyńszczok[553] uruchomiono nowoczesny Ośrodek Sportów Wodnych.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminne Centrum Informacji, Gminny Ośrodek Kultury), ul. ks. Janusza 21, tel. 324693425, www.gok.zebrzydowice.pl, zebrzydowice@slaskie.travel

KACZYCE   www.kaczyce.net

Zabytkiem sakralnym położonym na Szlaku Architektury Drewnianej jest kościół p. w. Podwyższenia Krzyża Św. w Kaczycach (ul. Harcerska 28), przeniesiony z Ruptawy w latach 1971-72.

KOŃCZYCE MAŁE

W Kończycach Małych stoi renesansowy zamek z przełomu XV i XVI w. (ul. Staropolska 5, tel. 32 4758091, www.zamek.konczyce.pl). Zachowały się dwa skrzydła z czworoboku, podcień arkadowy od strony dziedzińca. W zamku mieści się Izba Regionalna Wsi Cieszyńskiej[556] (Społeczne Muzeum Regionalne, ul. Staropolska 5, www.izbaregionalna.konczyce.pl, tel. 32 4693024) oraz restauracja „Gościniec zamkowy”. W jego pobliżu stoi kościół p. w. Narodzenia NMP[555] z XVIII w. (ul. Myśliwska 2) z cudownym obrazem Matki Boskiej Kończyckiej tzw. Madonny z dmuchawcem.

CZECHOWICE-DZIEDZICE   www.czechowice-dziedzice.pl   www.czdz.pl

Na terenie miasta znajduje się kilka zabytków architektonicznych, wśród nich późnobarokowy kościół p. w. Świętej Katarzyny (ul. Kopernika 42), czy położony tuż obok rokokowy zespół pałacowo-parkowy Pałac Kotulińskich (ul. Zamkowa 2, tel. 32 4944960, www.palackotulinskih.pl)- dziś prosperujący hotel, będący także miejscem wydarzeń kulturalnych, spotkań biznesowych i in. Atrakcją Czechowic-Dziedzic jest także nowoczesny kościół p. w. Jezusa Chrystusa Odkupiciela (ul. Pocztowa 23), proj. Stanisława Niemczyka – jedna z ikon współczesnej architektury polskiej. W podmiejskim Zabrzegu warto zobaczyć koronę zapory Jeziora Goczałkowickiego. Przez Czechowice-Dziedzice przebiega Międzynarodowa Trasa Rowerowa Greenways, a oprócz niej na terenie miasta i gminy wyznaczono trzy szlaki rowerowe.

BESKIDY

BIELSKO-BIAŁA I OKOLICE www.um.bielsko.pl www.bielsko.pl www.beskidia.pl

Imprezy cykliczne: Lotos Jazz Festival Bielska Zadymka Jazzowa, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Sakralnej, Festiwal Miast Partnerskich Poznajmy się, Średniowieczny Jarmark Świętojański, Międzynarodowy Festiwal Sztuki Lalkarskiej, Beskidzki Rajd Pojazdów Zabytkowych, Zlot Pojazdów Militarnych *Operacja Południe*, Piknik Lotniczy Euroregionu Beskidy, Festiwal Muzyki Jana Sebastiana Bacha, Festiwal Kompozytorów Polskich, FotoArtFestival, Biennale Malarstwa „Bielska Jesień”, Jazzowa Jesień w Bielsku-Białej, Święta na Starówce.

Spacer po zabytkowym centrum Bielska zacząć można od [rynku z fontanną](#)[425]. Kształt rynku pozostał taki sam od XIII w., natomiast układ urbanistyczny Starego Miasta wpisano do rejestru zabytków. Od rynku ulicą Wzgórze dojdziemy do placu św. Mikołaja, gdzie wznosi się [katedra pod wezwaniem św. Mikołaja](#)[411] (Plac św. Mikołaja 16). Obecny wygląd katedra zawdzięcza projektantowi Leopoldowi Bauerowi i budowniczym, którzy dokonali przebudowy kościoła w latach 1909-1910. Zachowała się gotycka nawa z secesyjnymi witrażami Rudolfa Harfingera z 1912 r. Po przeciwległej stronie rynku, we wschodniej części starówki [stoi zamek Sułkowskich](#)[430]. Zamek wzniesiono w XIV w. na polecenie księcia cieszyńskiego Przemysława I Noszaka, a przebudowano w latach 1855-1864 przez arch. J. Pötzelmeyera. Obecnie w zamku znajduje się Muzeum (ul. Wzgórze 16,

tel. 33 8220656, www.muzeum.bielsko.pl), w którym zobaczyć można m. in. XIX-wieczne wnętrza, pamiątki historyczne, militaria, malarstwo polskie i europejskie.

Na Placu Ratuszowym znajduje się ratusz zbudowany w latach 1895-1897 w stylu neorenesansowym. Warto zwrócić uwagę na kwadratową wieżę zegarową, a także zdobiące fasadę budynku pszczoły - symbol pracowitości. W jego pobliżu stoi secesyjna kamienica „Pod Żabami”[409] (róg pl. Wojska Polskiego i ul. Targowej) z tytułowymi figurami nadnaturalnej wielkości żab i fantazyjną dekoracją. Nieco oddalony od starówki jest urokliwy zabytkowy dworzec PKP[406] (zbieg ulic 3 Maja, Piastowskiej i Warszawskiej) z lat 1889-1890, wyremontowany w 2001 r. Będąc w Bielsku-Białej koniecznie trzeba zwiedzić Muzeum Techniki i Włókiennictwa[419] (pl. Żwirki i Wigury 8, tel. 33 8110425, www.muzeum.bielsko.pl), mające swą siedzibę przy ul. Sukienniczej 7, w dawnej fabryce sukna rodziny Buttnerów. Na parterze budynku znajduje się ekspozycja maszyn i urządzeń z przędzalni wełny, a także są tu prezentowane eksponaty z dziedziny pożarnictwa i techniki drukarskiej. Z kolei w sali tkalni, mieszczącej się na piętrze, zobaczyć można krosna tkackie, a w sąsiedniej sali: pralnie, magle, maszyny do szycia, a nawet maszyny do wyrobu kapeluszy i wiele innych sprzętów (także sprzęt gospodarstwa domowego).

Na uwagę zasługuje także Dom Tkacza[405] (ul. Sobieskiego 51, tel. 33 8117406, www.muzeum.bielsko.pl), ukazujący realia życia tkacza w XVIII w. Po lewej stronie znajduje się część warsztatowa, w której szczególną uwagę zwraca ogromne krosno nicielnicowe z XVIII w., na którym odbywa się pokaz tkania dla zwiedzających.

Ciekawym budynkiem z uwagi na jego historię jest pierwszy bielski teatr, który mieścił 150 osób - jest to neorokokowy Dom Cechowy[403] (pl. Smolki), zbudowany w 1903 r. według projektu Emanuela Rosta.

Warto również pojechać w unikatowe miejsce - do Studia Filmów Rysunkowych[426] (ul. Cieszyńska 24, tel. 338125056, www.sfr.com.pl), gdzie powstały takie postacie jak Bolek i Lolek[399], profesor Gąbka, kangurek Hip-Hop, czy miś Kudłatek. Studio zaprasza na dwugodzinny pokaz produkcji filmu animowanego. Każda wizyta kończy się pokazem filmów animowanych w kinie „Studio”.

Miejsцем wyjątkowym jest kościół ewangelicko-augsburski (pl. ks. Marcina Lutra 12) w Bielsku, przy którym w 1909 r. postawiono jedyny w Polsce pomnik Marcina Lutra[422],

autorstwa wiedeńczyka Franza Vogla. W dzielnicy Aleksandrowice (ul. Cieszyńska 92) znajduje się czynny cmentarz żydowski, powstały w 1849 r. W części południowej zbudowano dom przedpogrzebowy z cennymi polichromiami stropowymi.

Atrakcją specjalną, jaką może pochwalić się Bielsko-Biała, jest kolejka gondolowa na Szyndzielnię^[427] (al. Armii Krajowej 366, tel. 33 8144481, www.kolej-szyndzielnia.pl). Na szczycie (1028 m. n. p. m.), znajduje się schronisko PTTK (tel. 33 4706468, www.szyndzielnia.com.pl), a niedaleko, na zboczu góry Dębowiec, powstał kompleks kanapowej kolei linowej (dł. 600 m), wyciągu dla dzieci oraz specjalnej trasy do nauki jazdy na nartach. W pozostałych porach roku można tu skorzystać z parku linowego, ścianki wspinaczkowej oraz całorocznego toru saneczkowego (ul. Skalna 58, tel. 33 8275567, www.torsaneczkowy.bielsko.pl).

W południowej dzielnicy Bielska-Białej, Mikuszowicach Krakowskich, znajduje się zabytkowy drewniany kościół p. w. św. Barbary^[416] (ul. Cyprysowa 25), zbudowany w 1690 r. Przy okazji warto też przejść się na spacer po dzielnicy i zobaczyć kilka zabytkowych willi z XIX w.

Wapienica

W Wapienicy znajduje się zmodernizowany w 2000 r. stadion lekkoatletyczny „Sprint” (ul. Jaworzańska 120, tel. 33 8183247, www.sprint.bielsko.pl), na którym odbywają się cyklicznie zawody lekkoatletyczne krajowe i międzynarodowe, a na co dzień ośrodek udostępniono wszystkim chętnym od świtu do zmierzchu (bezpłatny parking przy stadionie). Niedaleko stadionu znajduje się park ekologiczny „Dolina Wapienicy” z zaporą im. prezydenta Mościckiego, leśniczówką i gajówką, oraz pamiątkowym kamieniem z napisem Luchs (ryś) w miejscu, gdzie upolowano ostatniego rysia w 1910 r.

Na górującym nad Doliną Wapienicy szczycie Palenica znajduje się jeden z bardziej tajemniczych obiektów w okolicy - Grodzisko, o bliżej niezidentyfikowanej genezie.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Miejskie Centrum Informacji Turystycznej), pl. Ratuszowy 4, tel. 33 8190050, bielskobiala@slaskie.travel www.it.bielsko.pl

GMINA WILAMOWICE

www.wilamowice.pl

Założone w połowie XIII w. przez osadników z zachodniej Europy Wilamowice zachowały małomiasteczkowy charakter z relikdami dawnej zabudowy drewnianej. Do dziś w mieście kultywuje się specyficzną kulturę ludową i odmienny język „wymysojerysz”. Najokazalszą budowlą jest neogotycki kościół Trójcy Przenajświętszej z 1923 r., z drewnianym tryptykiem Kazimierza Danka, wzorowanym na ołtarzu Wita Stwosza.

W pobliskiej Starej Wsi stoi **drewniany kościół p. w. Podwyższenia Krzyża Św.**[451] pochodzący z 1522 r., przebudowany w 1926 r. Kościół jest otoczony sobotami, w których umieszczono stacje Drogi Krzyżowej. W głównym ołtarzu zachował się XVI wieczny obraz Matki Boskiej ze św. Katarzyną i św. Barbarą, najprawdopodobniej jedyna zachowana część tryptyku. Wyposażenie kościoła utrzymane jest w stylu barokowym i rokoko. W jego sąsiedztwie stoi stara drewniana szkoła z 1787 r., mieszcząca izbę regionalną. We wsi znajduje się także późnobarokowo-klasycystyczny Stary Dwór z XVIII w.

GMINA PORĄBKA

www.porabka.pl

www.porabka.net

W gminie wytyczono szlaki turystyczne prowadzące m. in. na Palenicę, Żar, Bukowski Groń, i ścieżki rowerowe. Atrakcją stanowi Jezioro Międzybrodzkie, gdzie na miłośników sportów wodnych czeka wiele atrakcji (kajaki, rowerki wodne, żaglówki, windsurfing). Najstarszym zabytkiem gminy są relikty średniowiecznej warowni na wzgórzu Wołek w Kobiernicach Małych, gdzie swoją siedzibę mieli rycerze rozbójnicy - Bożywoj i Włodek Skrzyńscy. Do innych atrakcji gminy zaliczyć można dwór obronny, tzw. fortalicyum w Czańcu pochodzący z XVII w. oraz dwór klasycystyczny w Kobiernicach z I połowy XIX w. Jednak najbardziej charakterystycznym obiektem w gminie, którego nie sposób przegapić, jest **zapora Porąbka**[445] wybudowana według projektu prof. Gabriela Narutowicza i inż. Tadeusza Baeckera w latach 1928-1937. Funkcją zapory jest spiętrzanie wód Soły, które tworzą tym samym Jezioro Międzybrodzkie.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej Porąbka – Czaniec: ul. Kardynała Karola Wojtyły 30, tel. 338106075 , porabka@slaskie.travel

GMINA CZERNICHÓW

www.czernichow.com.pl

Wyjątkowym, magicznym miejscem na Żywiecczyźnie jest **Góra Żar**[558] w Międzybrodziu Żywieckim (12 km od Żywca) www.gorazar.pl. Na górę dostać się można kolejką szynowo-terenową, rowerem wypożyczonym z pobliskiej wypożyczalni lub pieszo (Kolej Linowo Terenowa Żar, ul. Górska 1, tel. 33 8661136, www.pkl.pl). W sezonie zimowym działa tu naśnieżany i oświetlony stok narciarski z wyciągiem. Na szczycie znajduje się misa górnego zbiornika elektrowni szczytowo-pompowej „Żar” pow. 14 ha oraz restauracja i taras widokowy. Atrakcją jest zjeżdżalnia pontonowa, znajdująca się przy dolnej stacji kolejki i park linowy Trollandia (tel. 661222008, www.trollandia.pl). Na stoku Żaru znajduje się lotnisko słynnej Górskiej Szkoły Szybowcowej „ŻAR” im. Adama Dziurzyńskiego.

GMINA ŁODYGOWICE   www.lodygowice.pl

W Łodygowicach warto zobaczyć neogotycki pałac z 1910 r. Powstał on w wyniku przebudowania barokowego dworu obronnego pochodzącego z lat 1629-1631. Do czasów współczesnych zachowały się dawne fortyfikacje, pozostałości wałów i fos. Pałac otoczony jest XIX wiecznym parkiem. Najokazalszą budowlą Łodygowic jest jednak **drewniany kościół p. w. św. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza**[566] z 1635 r. z barokowo-rokokowym wyposażeniem (m. in. 8 ołtarzy).

GMINA WILKOWICE   www.wilkowice.pl

W Bystrej znajduje się **Willa Juliana Fałata**[452] (ul. Fałata 34, tel. 33 8171361, www.muzeum.bielsko.pl). Julian Fałat zamieszkał w tym domu w 1910 r., po tym jak ustąpił ze stanowiska dyrektora ASP w Krakowie. Ekspozycję stanowi kolekcja obrazów, uzupełniona licznymi dokumentami i pamiątkami po Fałacie.

GMINA BRENNA

BRENNA   www.brenna.org.pl   www.infotur.olza.pl

Imprezy cykliczne: Noc Świętojańska, Przegląd Wiejskich Zespołów Artystycznych, Mistrzostwa Polski w Koszeniu Łąki, Dożynki Ekumeniczne, Artystyczne Lato u Kossaków, oraz cotygodniowe imprezy w breńskim amfiteatrze w sezonie letnim.

Do zabytków Brennej należy murowany **kościół p.w. św. Jana Chrzciciela**[473] (ul. ks. R. Juroszka 7), z l. 1793-1796. W ołtarzu znajduje się obraz autorstwa cieszyńskiego artysty Chrzest Jezusa w Jordanie. Miejscem wyjątkowym jest urokliwy dworek myśliwski

Konczakówka (ul. Głębiec 26, tel. 33 8536496). Nazwa dworku pochodzi od Brunona Konczakowskiego, który w 1924 r. na tym miejscu zbudował dwór w stylu alpejskim.

W centrum miejscowości znajduje się również drewniany budynek, pochodzący z początku XX w. zwany „Starym Kinem”. W ciągu wieku pełnił on wiele funkcji od biblioteki, poprzez pierwsze w regionie kino, po **Izbę Regionalną** [471]. Dzisiaj jest przede wszystkim miejscem spotkań zespołów regionalnych, warsztatów dla dzieci, wystaw i koncertów.

Na uwagę wędrujących turystów zasługuje XVII w. barokowy krzyż pokutny na ul. Rolniczej oraz Krzyż Rozstania, dzieło Ludwika Konarzewskiego. W Brennej swój początek ma osiem górskich szlaków turystycznych, wiodących na szczyt Błotnego, Kotarza, Starego Gronia czy Równicy. Funkcjonuje tu także kilka dobrze zorganizowanych Ośrodków Narciarskich (Węgierski, Dolina Leśnicy, Stary Groń). Nowością jest lodowisko otwarte w Parku Turystyki w Brennej Centrum, a także Park linowy. Latem w tym miejscu funkcjonują boiska do piłki plażowej, koszykówki, siatkówki oraz pole do mini golfa. Brenna idealnie nadaje się do uprawiania kolarstwa górskiego (rowerzyści z pewnością docenią Międzynarodową Trasę Greenways, Trasę Międzyregionalną, oraz Subtrasę Regionu), słynie również z hodowli koni huculskich, które spotkać można w stadninach (Ośrodek Wypoczynkowy „Hucul”, Ranczo „Błatnia”) oraz w kilku gospodarstwach agroturystycznych. Amatorzy sportów wodnych skorzystają z przystani kajakowych w Brennej Hołcynie i Leśnicy.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Wyzwolenia 77, tel. 338586971, brenna@slaskie.travel

GÓRKI WIELKIE

Górki Wielkie to jedna z najstarszych wsi Śląska Cieszyńskiego, powstała w XIII w. Jednym z właścicieli majątku był Tadeusz Kossak, ojciec znanej pisarki Zofii Kossak Szatkowskiej. Autorka „Pożogi” spędziła tutaj znaczną część swojego życia, najpierw we dworze, który spłonął w 1945 r., a następnie w Domku Ogrodnika. Obecnie w odrestaurowanym Dworze Kossaków mieści się Centrum Kultury i Sztuki (ul. Stary Dwór 4, tel. 33 8510351, www.dworkossakow.pl), z pamiątkami i multimedialnymi prezentacjami zdjęć i wspomnień pisarki. Od 2008 r. organizowane są cykle imprez kulturalnych pod wspólną nazwą „Artystyczne lato u Kossaków”. Obok dworu znajduje się Dom Ogrodnika, dzisiaj **Muzeum Biograficzne Zofii Kossak** [477] (ul. Stary Dwór 2, tel. 33 8539515, www.muzeumkossak.pl).

Niedaleko Dworu Kossaków znajdują się zabudowania dawnej Stanicy Harcerskiej założonej przed Aleksandra Kamińskiego, warte obejrzenia zwłaszcza z uwagi na unikatowy park.

W Górkach Wielkich znajduje się również jeden z najstarszych **kościółów na ziemi cieszyńskiej p. w. Wszystkich Świętych**[476] (ul. Pod Zebrzydkę 6). Prezbiterium pochodzi z XV w., zaś wieża i szersza część nawy głównej z 1662 r. Na przykościelnym cmentarzu pochowana jest Zofia Kossak-Szatkowska i jej mąż Zygmunt.

W centrum miejscowości, w sąsiedztwie rzeki Brennicy znajduje się miejsce do uprawiania sportów zwane „Pod Brandysem” ze ścianką wspinaczkową, boiskiem do piłki plażowej i placem zabaw dla najmłodszych.

GÓRKI MAŁE

Górki Małe to wieś typowo rolnicza, w której główną atrakcją jest „Chlebowa Chata”[475] (ul. Breńska 113, tel. 33 8539630, www.dudys.com, www.chlebowachata.pl). Jest to miejsce, gdzie można samodzielnie spróbować młócić cepem, mleć zboże na żarnach, upiec podplomyki.

USTROŃ   www.ustron.pl   www.uzdrowisko-ustron.pl   www.ustron.com
www.ustron.popracy.pl   www.niepelnosprawniustron.pl

Imprezy cykliczne: do imprez cyklicznych organizowanych w Ustroniu należą m. in.: Ustrońskie Spotkania Teatralne USTA, Otwarcie Sezonu Uzdrowiskowego, Mistrzostwa Polski w Podawaniu Baraniny, Gdzie Biją Źródła, Dni Ustronia w tym Ustrońskie Dożynki, Ustrońska Jesień Muzyczna, Zawody Narciarskie o Maskotkę Ustronia, Zawody w Narciarstwie Alpejskim o Puchar Czantorii, Rodzinny Rajd Rowerowy, Mountain Maraton - Bieg na Czantorię, Wyścig Rowerowy - indywidualna jazda na czas na Równicę, Bieg Legionów.

Będąc w Ustroniu warto zobaczyć kościoły: **ewangelicki p. w. Apostoła Jakuba Starszego**[533] (Plac ks. Kotschego 4, tel. 33 8542429), z rokokową amboną z przełomu wieków XVIII/XIX i obrazem Ostatnia Wieczerza z pocz. XIX w. oraz **katolicki p. w. św. Klemensa**[535] (ul. Daszyńskiego 15, tel. 33 8542449) z 1788 r. z późnobarokowym wystrojem. Niedaleko rynku znajduje się **Muzeum Regionalne Stara Zagroda**[537] (ul. Ogrodowa 1, tel. 33 8543108, czynne tylko w okresie wakacji i ferii zimowych), w którym

oprócz wystawy o tematyce etnograficznej prezentowanej w tradycyjnej góralskiej zagrodzie organizowane są także wystawy czasowe. Miejscem nawiązującym do tradycji hutniczych Ustronia jest **Muzeum Ustrońskie im. Jana Jarockiego**[538] (ul. Hutnicza 3, tel. 33 8542996, www.muzeumustronskie.pl) mające swą siedzibę w dawnej hucie „Klemens” z lat 1772-1897. Po drugiej stronie ulicy, naprzeciwko stawu kajakowego, dociekliwi znajdą malutkie Muzeum Zabytkowych Motocykli Rdzawe Diamenty (ul. Partyzantów 1, czynne po uprzednim kontakcie tel. pod numerem 605356315, www.rdzawediamenty.pl.tl). Dzielnicę Ustronia Zawodzie, po drugiej stronie mostu na Wiśle, widać z daleka dzięki domom wczasowym-tzw. piramidom, zbudowanym w latach 70. i 80. XX w. Nieco powyżej szpitala i sanatorium Równica znajduje się Leśny Park Niespodzianek (ul. Zdrojowa 15, tel. 515255161, 33 8513563, www.lesnypark.pl). Jest to niesamowite miejsce znajdujące się w środku lasu, gdzie mieszkają m. in. sarny, dziki, jelenie, żubry, żbiki i inne zwierzęta. Dwa razy dziennie odbywają się pokazy lotów ptaków drapieżnych i sów prowadzone przez sokolnika. Na terenie parku znajduje się Muzeum Myślistwa i Łowiectwa, aleja bajek oraz plac zabaw.

Świetnym pomysłem na rodzinną wędrowkę górską jest wejście na Równicę (można też wjechać samochodem), gdzie znajduje się Rodzinny Park Rozrywki (www.rownica.pl) z całorocznym torem saneczkowym oraz Parkiem Linowym (www.parklinowy.pl, tel. 338542728), schronisko (tel. 338542448, www.schronisko-rownica.pl), a także **bogata oferta gastronomiczna**[539]. Warto wjechać czteroosobową kanapą na Wielką Czantorię, lub wspiąć się samodzielnie, korzystając ze szlaku niebieskiego (Wielka Czantoria, tel. 33 8543550, www.czantoria.net) lub żółtego (Mała Czantoria) idąc z centrum Ustronia lub szlakiem czerwonym z Ustronia Polany. Na Polanie Stokłosica obok górnej stacji kolei linowej na Czantorię jest letni tor saneczkowy, czynny w godzinach pracy kolei.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Miejska Informacja Turystyczna), Ustroń, Rynek 2, tel. 338542653, ustron@slaskie.travel www.ustron.pl

WISŁA   www.wisla.pl   www.infotur.olza.pl

Imprezy cykliczne: Tydzień Kultury Beskidzkiej, Fis Grand Prix w skokoach narciarskich, Dni Wisły, Dożynki i Święto Miodu, Beskidzki Piknik Country „Wiślaczek Country”, Międzynarodowy Konkurs Muzyki i Pieśni im. S. Hadyny, Letni Festiwal Tańca Piotra

Galińskiego, Lato z Filharmonią, Koncert Orkiestr Dętych. Warto podkreślić wyjątkową rangę Tygodnia Kultury Beskidzkiej, który organizowany od 1964 roku jest najstarszą i największą imprezą folklorystyczną w Polsce i w Europie. Na deskach wiślańskiego amfiteatru można zobaczyć zespoły z całego świata, m. in. z Tajlandii, Meksyku, Turcji, Chin, Cypru, Kostaryki i innych krajów.

W centrum Wisły, w budynku dawnej karczmy z 1794 r. mieści się **Muzeum Beskidzkie im. A. Podzorskiego** [547] (ul. Steller 2, tel. 33 8552250), prezentujące wnętrza tradycyjnej izby góralskiej. Przy tej samej ulicy, w dawnej siedzibie szkoły znajduje się Galeria „U Niedźwiedzia” [544] (ul. Steller 1, 33 8552250), gdzie wystawione są prace lokalnych twórców.

Najsłynniejszym wiślaninem jest Adam Małysz, mistrz świata i srebrny medalista olimpijski w skokach narciarskich. W Wiśle jest wiele miejsc z nim związanych **m. in. skocznia narciarska** [549] K-120 w Wiśle Malince nazwana jego imieniem oraz **rzeźba z białej czekolady** [543] przedstawiająca naszego Mistrza. Warta odwiedzenia jest również Galeria Sportowych Trofeów Adama Małysza (ul. 1 Maja 48a, tel. 517567660), gdzie można zobaczyć wszystkie puchary, medale, kryształowe kule i sprzęt. W centrum Wisły, w ośrodku „Zimowit” znajduje się Muzeum Narciarstwa (ul. Wodna 3, tel. 33 8551519, www.zimowit.eu), liczące ponad 80 eksponatów.

Do atrakcji etnograficznych Beskidu Śląskiego należy otwarta w 1987 r. Izba Pracy Twórczej Jana Kocyana (Os. Bajcary 6, tel. 33 8555198), która mieści się w drewnianej chałupie z 1930 r. przeniesionej z Wisły Czarne na Nową Osadę. Znajduje się tu bogata kolekcja przedmiotów codziennego użytku i narzędzi z minionych czasów, jak np. formy na masło, piec chlebowy, szkolny kałamarz z gęsimi piórami, drewniany piórniki, a także narzędzia bednarskie, kołodziejskie i stolarskie. Oprócz tego w Chacie zobaczyć można rzeźby, hafty i koronki wykonane przez miejscowych artystów.

Wśród licznych beskidzkich szlaków: pieszych, spacerowych, a nawet konnych, warto wybrać się na wycieczkę kulturowym Szlakiem Habsburgów, o długości 20 km. Początek trasy stanowi **Zameczek Myśliwski Habsburgów** [550], (ul. Lipowa 4a, tel. 33 8553560), następnie wiedzie przez Wisłę Oaza – Wisłę Czarne (wylęgarnia pstrąga z 1877 r., gospoda Rackelhahn, budynek dawnej leśniczówki habsburskiej – obecnie Nadleśnictwo Wisła) –

Zadni Groń – Przełęcz Szarcuła – Karolówkę Przysłop, aż na szczyt Baraniej Góry. Ważnym obiektem na Szlaku Architektury Drewnianej jest znajdujący się w centrum Wisły Zameczek Myśliwski Habsburgów pochodzący z końca XIX w., znajdujący się pierwotnie na polanie Przysłop pod Baranią Górą. W 1986 r. drewniany zameczek rozebrano, przewieziono z Przysłopia do Centrum Wisły. Obecnie mieści Oddział PTTK, punkt IT, „Głuszec w Lasach Beskidu Śląskiego” oraz restauracja „Inna Epoka”.

Ciekawym obiektem jest Rezydencja Prezydenta RP „Zamek”^[551] (ul. Zamaeczek 1, tel. 33 8546500, www.zamekwisla.pl) znajdująca się na Zadnim Groniu, zbudowana w latach 1929-1930, na miejscu spalonego drewnianego zameczku myśliwskiego Habsburgów, wg projektu Adolf Szyszko-Bohusza. Prezydent Ignacy Mościcki bywał w zameczku regularnie, zapraszając do Wisły znakomitych gości. Dzięki staraniom Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego przywrócono historyczną funkcję zamku oraz przeprowadzono generalny remont. Po zmianach na rezydencję Prezydenta RP Zamek w Wiśle składają się: Zamek Górny – historyczna rezydencja Prezydenta RP Ignacego Mościckiego, drewniana zabytkowa kaplica z 1909 r. p. w. Św. Jadwigi Śląskiej i Zamek Dolny z Gajówką udostępniony turystom jako obiekt noclegowy. Warto pamiętać o konieczności posiadania z sobą dokumentu tożsamości (do okazania funkcjonariuszom BOR), jeśli wybieramy się na zwiedzanie zamku.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, Plac Hoffa 3, tel. 33 8553456, wisla@slaskie.travel

Punkt Informacji Turystycznej (PTTK Oddział w Wiśle), ul. Lipowa 4a, tel. 33 8553560, www.pttk.wisla.pl, pttkwisla@slaskie.travel

TRÓJWIEŚ BESKIDZKA: ISTEbNA, JAWORZYŃKA, KONIAKÓW

www.istebna.eu

www.trojstyk.pl

www.beskidzka5.pl

Imprezy cykliczne: do najważniejszych imprez organizowanych w gminie należą:

Międzynarodowy Bieg Narciarski „O Istebniański Bruclik”, Dni Istebnej „Z Ochodzitej przez Skalite po Kozubową”, Festyn Istebniański w ramach Tygodnia Kultury Beskidzkiej, Spotkania Gajdoszy, Regionalny Przegląd Beskidzkich Grup Kolędniczych i Obrzędowych „Od Adwentu do Wielkanocy”, Międzynarodowe Zawody w Biegach na Nartorolkach „Beskidy bez Granic”, Dni Koronki Koniakowskiej, Zawody Furmanów, Jarmark Pasterski,

Miyszani i Rozsód Łowiec, Zaduszki Istebniańskie, Zawody Rowerowe MTB w kolarstwie górskim i szosowym, oraz Dożynki Gminne.

Jedne z najmłodszych miejscowości na Śląsku Cieszyńskim, nazywane Trójwsią Beskidzką, są wspaniałym miejscem na wypoczynek. Zupełnie inne w swym charakterze niż znane wszystkim turystyczne Ustroń i Wisła, czy Szczyrk. Tutaj panuje cisza i spokój, a tradycja odczuwalna jest na każdym kroku. Jednak nikt się tu nie znudzi, gdyż atrakcji jest mnóstwo. W każdej miejscowości znajdziemy coś ciekawego.

ISTEBNA I JAWORZYŃKA

Istebna to miejsce słynne przede wszystkim z najpiękniejszych świerków na świecie. Warto zatem wybrać się do Muzeum Świerka Istebniańskiego (czynne po umówieniu tel. pod numerem 33 8556313) i Wolierowej Hodowli Głuszców na Wyrchzadeczce w Jaworzynce. Tam również znajduje się Bank Genów Świerka Istebniańskiego, z którego korzystają instytucje na całym świecie. Dojazd: Od strony Wisły jedziemy w kierunku przełęczy Kubalonka, przez Istebną do Koniakowa, a tam (na Beskidzie) skręcamy w prawo na Wyrchzadeczkę.

W 1997 r. powstał w Istebnej Ośrodek Edukacji Ekologicznej (Istebna Dzielec 749, tel. 33 8556014) przy Nadleśnictwie Wisła. W ośrodku znajduje się diorama, przedstawiająca panoramę beskidzką, z uwzględnieniem reprezentatywnych gatunków flory i fauny omawianego terenu. Zabytkiem architektury drewnianej jest **Kurna Chata Kawuloka**[509] (Istebna Wojtosze 824, tel. 33 8556231, 790262829, najlepiej umówić się tel., czynne codziennie, www.chatakawuloka.pl), zbudowana w 1863 r. Można w niej zobaczyć wystrój dawnej chaty i wysłuchać opowieści i prezentacji przewodnika. W centrum Istebnej przy zabytkowym **kościelcu p. w. Dobrego Pasterza** (Istebna Centrum 67)[510] z niepowtarzalnym wnętrzem autorstwa Jana Wałacha i rodziny Konarzewskich, znajduje się budynek dawnej szkoły, w którym obecnie mieści się Ośrodek Kultury (Istebna Centrum 68, tel. 33 8556208) oraz Punkt Informacji Turystycznej (tel. 33 8556158) nagrodzony w kategorii najlepsze IT w Polsce.

Z Istebnej wywodzi się rodzina słynnego himalaisty Jerzego Kukuczki, który zginął podczas wyprawy na Lhotse, na ośmiotysięcznik, który był także pierwszym szczytem na jego koncie, a stał się również ostatnim. W jego rodzinnym domu zorganizowano Izbę Pamięci (Istebna

Wilcze 340, dom z zielonym dachem, tel. 33 8556974, 508389558, zwiedzanie po umówieniu tel.). Wewnątrz zgromadzono pamiątki po Kukuczce - jego sprzęt taternicki, zdjęcia, a także medale i inne odznaczenia, oraz puchary. Opiekunem Izby i jednocześnie przewodnikiem po tym niezwykłym miejscu jest żona himalaisty, Cecylia.

Niezwykle ciekawą trasą do pokonania jest Beskidzka Ścieżka Planetarna, stworzona w 2002 r. z inicjatywy Jerzego Ruckiego. Podczas 12 km wędrówki po oznaczonym białoczerwonymi kwadratami szlaku zobaczyć można planety Układu Słonecznego (wraz z Plutonem, który od 2006 r. nie jest już uznawany za planetę) w skali 1:500 milionów. Po drodze na trasie zobaczyć można m. in. wspomnianą Izbę Pamięci Jerzego Kukuczki. Szlak rozpoczyna się przy drewnianym zabytkowym kościółku p. w. Podwyższenia Krzyża Świętego (Istebna Kubalonka 1100), ok. 600 m od Przełęczy Kubalonka, a kończy się w Jaworzynce przy **Muzeum „Na Grapie”** [513] (Jaworzynka 720, przysiółek Gorzołki, terminy zwiedzania do uzgodnienia pod numerem tel. 338556520, www.nagrapie.beskidy.pl/muzeum-na-grapie). Muzeum zostało założone przez Jerzego Ruckiego, teraz dzieło kontynuuje jego rodzina. Na Grapę przeniesiono chatę z 1920 r., z kurnym piecem, stołem z kamiennym blatem i mnóstwem sprzętów domowych, instrumentów muzycznych, strojów ludowych, a w stodole znaleźć można sprzęt rolniczy, wialnie, sieczkarnie, a nawet wóz drabiniasty.

Będąc w Jaworzynce koniecznie należy dotrzeć na Trójstyk (www.trojstyk.pl), czyli spotkanie granic polsko-czesko-słowackiej, znajdujący się w przysiółku Trzycatek. Dostępny dla ruchu turystycznego pieszego i rowerowego. Teren przyjazny jest osobom niepełnosprawnym i rodzicom z małymi dziećmi, dostępny dla turystów pieszych i rowerzystów, skorzystać można również z przygotowanych wiat grillowych.

KONIAKÓW

Koniaków zasłynął z produkcji przepięknych koronek. Już od XIX w. w Koniakowie każda panna musiała umieć „heklować”, choćby po to, aby sama mogła zrobić sobie koronkę do czepca na zamążpójście. Dziś można kupić nie tylko modną bieliznę, ale też przepiękne rękawiczki, torebki, czy kolczyki. Warsztat pracy koronczarki można podejrzeć np. w Izbie Pamięci Marii Gwarek (Koniaków Szańce 550, tel. 33 8556423, czynne po uzgodnieniu tel.). Po drugiej stronie drogi cuda z koronki produkowała śp. pani Helena Kamieniarz, m.in. stworzyła ona szal dla królowej angielskiej Elżbiety II, a także dla królowej Holandii

Beatrycze. Dziś **Izba Twórcza Kamieniarz – Kubaszczyk**[515] czynna jest po ustaleniu tel. 33 855 6561.

W Koniakowie warto również zajrzeć wieczorem do **Chaty na Szańcach**[514] (Koniaków 662, tel. 33 8557070, www.chatanaszancach.fm.interia.pl) – to Galeria Sztuki Regionalnej, gdzie Tadeusz Rucki gra na trombitach, patrząc na ukochane góry. Oprócz wysłuchania koncertu można tu kupić koronkowe cacka, a także zobaczyć stoisko pracowni ceramicznej Ceramik, dzieła malarstwa, rzeźby i innych dziedzin sztuki i spróbować góralskiej kuchni w karczmie „Kopyrtołka”.

W sezonie letnik koniecznie należy wstąpić do bacówki Piotra Kohuta, w której próbujemy prawdziwych owczych serów, tel. 609024633.

Narciarstwo i turystyka piesza w Trójwsi

Zarówno Koniaków z punktami widokowymi Ochodzita i Koczy Zamek, jak i Istebna ze Złotym Groniem mają do zaoferowania wiele atrakcji turystom aktywnie spędzającym wolny czas. Narciarze skorzystać mogą z kilku wyciągów narciarskich: Złoty Gróń (Istebna 1628, tel. 510250210; www.zlotygron.pl), kolej linowa Zagroń (Istebna Olza 1588, tel. 33 4832034; www.istebna.org), Szańce (Koniaków Szańce 871, tel. 33 8557231, 603952144, www.uzawadow.pl), Szus (Koniaków Kadłuby, tel. 33 8557150, 516858906, www.szus.com.pl), Chichot (tel. 602644200).

Wśród drewnianych zabytków sakralnych znajdujących się na Szlaku Architektury Drewnianej koniecznie trzeba zobaczyć przynajmniej trzy: opisywany już kościółek p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego na Kubalonce, przeniesiony z Przyszowic koło Gliwic, a także kościoły na Stecówce i Młaskawce. W drodze z Kubalonki na Baranią Górę na czerwonym szlaku umiejscowiony jest drewniany kościółek p. w. Matki Bożej Fatimskiej na Stecówce (Stecówka 955, tel. 33 8555259). Zbudowano go w latach 60-tych XX w. a cały wystrój i wyposażenie wnętrza wykonane zostało przez artystów z Trójwsi. Kościółek w Młaskawce stanowi filię parafii na Stecówce. Jest to świątynia p. w. św. Józefa, przeniesiona z Jaworzynki Trzycatka - tam została zbudowana jako wyraz dziękczynienia za przetrwanie II wojny światowej.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, Istebna-Centrum 68, tel. 338556158, 516195614,

istebna@slaskie.travel www.istebna.eu

GMINA JASIENICA

www.jasienica.pl www.międzyrzecze.org.pl www.infotur.olza.pl

BIELOWICKO

Mała miejscowość Bielowicko chlubi się **drewnianym kościołem konstrukcji zrębowej p. w. św. Wawrzyńca**[431] (Bielowicko 84), wybudowanym w 1702 r. Kościół ten znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej województwa śląskiego.

GRODZIEC ŚLĄSKI

Od południa z Bielowickiem graniczy Grodziec Śląski, gdzie w XIV w. znajdowała się warownia kasztelanii cieszyńskiej. W XVI w. właściciele Grodźca, Grodecy herbu Radwan wybudowali **gotycko-renesansowy zamek**[433] (ul. Zamkowa 1), a później na ich polecenie założono park zamkowy, w którym zachowało się prezbiterium gotyckiego kościoła św. Bartłomieja. Po kilku przebudowach zamek posiada aż sześć wież. Obecnie w rękach prywatnych. Niedaleko, na wzniesieniu Goruszka, hrabia Henryk Zobel kazał wybudować dla siebie kaplicę grobową, w kształcie ośmioboku, z kamiennym prostokątnym portalem. Kolejnym punktem wycieczki po Grodźcu jest neogotycki **kościół p. w. św. Bartłomieja**[432] (ul. Kościelna 12), który poświęcono w 1910 r.

JASIENICA

W Jasienicy warto zobaczyć dwa **kościóły: rzymskokatolicki p. w. św. Jerzego**[435] (ul. Kościelna 33) z wielowiekową tradycją, oraz **kościół ewangelicko-augsburski Zmartwychwstania Pańskiego**[434] (ul. Zdrowotna).

MIĘDZYRZECZE GÓRNE   www.miedzyrzecze.org.pl

W Międzyrzeczu warto skierować swe kroki do **kościół ewangelicko-augsburskiego**[438] (Międzyrzecze Górne 239), pochodzącego z 1866 r. Wewnątrz na uwagę zasługuje wyposażenie neobarokowe, w centralnej części kościoła obraz Ostatnia Wieczerza, a także zegar z 1866 r. oraz piękne organy. W „Chacie Międzyrzecze” zorganizowano **Izbę**

Regionalną[437] („Chata Międzyrzecze”, filia Gminnego Ośrodka Kultury w Jasienicy, tel. 33 8126640), gdzie zgromadzono m. in. ubiory ludowe i stare sprzęty. Miłośnicy koni na pewno odwiedzą Jeździecki Klub Sportowy „Czanki” (Międzyrzecze Górne 137, tel. 33 8155694).

RUDZICA

W Rudzicy na uwagę zasługuje **kościół p. w. Narodzenia św. Jana Chrzciciela**[440] (Rudzica 3) z XVIII w. Podczas spacerów po leśnych ścieżkach uważni turyści z pewnością zauważą **kaplicę św. Wendelina**[439], przy której wytryska źródło czystej wody, podobno leczącej choroby oczu. Miejscem, które warto odwiedzić jest również Galeria Autorska Floriana Kohuta „Pod Strachem Polnym” (ul. Grabówka 108, tel. 33 8152310, www.kohutflorain.art.pl) to miejsce, gdzie raz do roku artysta organizuje oryginalne Święto Stracha Polnego z korowodem strachów i innymi atrakcjami.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Gminny Ośrodek Kultury), ul. Modrzewiowa, Jasienica, tel. 33 8212056, jasienica@slaskie.travel

GMINA JAWORZE

Imprezy cykliczne: Majówka w Jaworzu, Jaworzański Wrzesień połączony z dożynkami gminnymi, Festiwal Piosenki Zuchowej, Międzynarodowy Koncert Ewangelickich Chórów Ziemi Cieszyńskiej, Turnieje Łucznicze 3D, Koncerty kameralne.

JAWORZE www.jaworze.pl www.opgi.pl www.infotur.olza.pl

Główną atrakcją zabytkową miasta jest zespół pałacowo-parkowy (obecnie siedziba Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego, ul. Pałacowa 1, tel. 33 8172172), założony na polecenie hrabiego Arnolda Saint-Genois d'Anneaucourt i jego żony Julii w 1793 r. Kompleks składa się z budynku bramnego z herbami właścicieli (tzw. Puttami), klasycystycznego pałacu (obecnie pałac znajduje się w odbudowie po pożarze w 2010 r.), oranżerii, oficyn oraz parku w stylu angielskim. Warto także zajrzeć do kościołów, tradycyjnie już na Śląsku Cieszyńskim obu wyznań: **katolickiego Opatrzności Bożej**[442] **ewangelicko-augsburskiego**[441].

Pierwszy z wymienionych, kościół Opatrzności Bożej (Aleja Kościelna) zbudowano w latach 1800-1802 w stylu klasycystycznym z dwiema wieżami, a wewnątrz wyposażono go w

barokowe i klasycystyczne elementy. Z kolei kościół ewangelicki (pl. Kościelny 25) wzniesiono w latach 1782-1786, w połowie XIX w. dobudowano wieżę, a potem całość rozbudowano w stylu neorokokowym. Wewnątrz znajduje się piękny ołtarz z postaciami Apostołów Piotra i Pawła oraz obrazem Ostatnia Wieczerza. Przy kościele zachował się budynek dawnej szkoły ewangelickiej z XIX w., zbudowanej w stylu neoklasycystycznym. Kolejnym miejscem na trasie naszej wędrówki jest **skansen Zygmunta Podkówki**[444] (ul. Cyprysowa 209, tel. 33 8172118) w Jaworzu Dolnym, gdzie mamy niepowtarzalną okazję podpatrzenia, jak robi się masło, miele zboże na żarnach, młóci cepami itd. Wśród eksponatów znaleźć można ludowe ozdoby i sprzęt rolniczy. W okolicy warto zatrzymać się w Gospodarstwie Rybackim Zdzisława Byłoka, który zajmuje się nowoczesną hodowlą pstrąga (można tam kupić smażoną rybkę). Przystanek informacyjno-dydaktyczny Jaworze Nałęże to punkt wyjścia do wędrówki szlakiem szklanym, oznaczonym niebieską literą S. Niedaleko, na prawym brzegu potoku Jasionka znajduje się stała ekspozycja „Huta szkła z XIX w.”. Na końcu szlaku szklanego znajduje się „Ranczo Błatnia” (ul. Błatnia 15, tel. 33 8558777, 606291260, www.ranczoblatnia.pl), poniżej szczytu o tej samej nazwie, który stanowi idealny cel rodzinnej wędrówki - wejście trwa 1,5-2 godzin, a na szczycie można odpocząć w schronisku PTTK.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Ośrodek promocji Gminy Jaworze -Galeria), ul. Zdrojowa 111, tel. 33 4883116, galeriajaworze@slaskie.travel;

Punkt Informacji Turystycznej (Ośrodek promocji Gminy Jaworze -Amfiteatr), ul. Wapienicka, tel. 33 4883116, jaworze@slaskie.travel

SZCZYRK I OKOLICE

www.szczyrk.pl

www.szczyrk.info.pl

www.beskidslaski.pl

Imprezy cykliczne: Tydzień Kultury Beskidzkiej, Jakubowe Święto, Akcja: Morze, Góry i Mazury, Zimowa Runda Radia Zet, cykl imprez zimowych i letnich.

Z pewnością w Szczyrku warto zobaczyć **Sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła**[448] (ul. Kolorowa 1) w drewnianym kościele z lat 1797-1800 z barokowym wystrojem. Kościół znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej. Pielgrzymi kierują swe kroki również do **Sanktuarium MB Szczyrkowskiej „na Górcie”**[449] (Pl. MB Królowej Polski 1). Tradycja

kultu doprowadziła do Koronacji Koronami Papieskimi Obrazu Matki Bożej Królowej Polski. Od ponad 70 lat kustoszami tego miejsca są salezjanie.

W Szczyrku znajduje się również urokliwa murowana kapliczka z 1830r. (ul. Myśliwska, przy restauracji Stara Karczma), w której umieszczono drewniany krzyż misyjny z 1730r., stanowiący pamiątkę po misjach jezuitów, nauczających wiary katolickiej. Warto zobaczyć też kapliczki znajdujące się w Szczyrku Dolnym (ul. Beskidzka) i Szczyrku Salmopolu.

W Gospodzie Polskiej (zbudowanej bez użycia gwoździ) na zewnętrznej ścianie budynku znajdują się odciski w gipsie dłonie gwiazd polskiego showbiznesu. (ul. Myśliwska 46, tel. 606881190, www.silveretta.szczyrk.pl), zaś w kawiarni Bagatela (ul. Beskidzka 15, naprzeciwko Urzędu Miasta, www.bagatela.org) zorganizowano galerię starej fotografii Szczyrku. Warto odwiedzić też największą na południu Polski prywatną galerię sztuki współczesnej – **Beskidzką Galerię Sztuki**[446], założoną w 1995r. przez Barbarę i Mirosława Batorów (www.galeria.szczyrk.pl).

Jako punkty obowiązkowe wędrówek po górskich szlakach Szczyrku traktować należy wejście na Skrzyczne (najwyższy szczyt Beskidy Śląskiego, 1257 m n. p. m., tel. 33 8178588, www.skrzyczne.szczyrk.pl) i na **Klimczok**[447] (1117 m n. p. m., www.schroniskoklimczok.com.pl, tel. 33 8145288), a także wycieczkę na Przełęcz Salmopolską i Malinów. Schronisko PTTK na Skrzycznym oprócz noclegów oferuje turystom ściankę wspinaczkową, strzelnicę sportową, boisko do gry w koszykówkę i siatkówkę. Na szczyt wjechać można kolejką krzeselkową (krzeselka dwuosobowe, trasa z przesiadką na Hali Jaworzyna, dł. jazdy 25 min.) lub wejść pieszo (z centrum ok. 2,5h marszu, bądź od Baraniej Góry przez Malinowską Skałę i Małe Skrzyczne - czas ok. 4,5h). Rowerzyści z pewnością skorzystają z malowniczych tras wiodących wzdłuż rzeki Żylica po nowo powstałym bulwarze (ścieżką tą można dojechać aż do Rybarzowic). Do dyspozycji gości są liczne ośrodki SPA, baseny, grotty i jaskinie solne, a dla narciarzy blisko 60 km tras zjazdowych o różnym stopniu trudności (m. in. Centralny Ośrodek Sportu z koleją linową na Skrzyczne (www.szczyrk.cos.pl) oraz Szczyrkowski Ośrodek Narciarski „Czyrna-Solisko” (www.szczyrkowski.pl)). Niewątpliwą perełką Szczyrku jest Ośrodek Przygotowań Olimpijskich Centralnego Ośrodka Sportu, a nowością jest zadaszony tor curlingowy (Wieczorek Ski Serwis, ul. Narciarska 8, tel. 33 8178700, www.skiserwis-szczyrk.pl).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej: ul. Beskidzka 41, tel. 33 8158388, szczzyrk@silesia.travel,

ŻYWIEC I OKOLICE www.zywiecczyzna.pl www.zywiec.pl www.beskidy24.pl

Imprezy cykliczne: Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne, Tydzień Kultury Beskidzkiej, Festiwal Folkloru Górali Polskich, Oscypekfest, Przegląd Zespołów Kolędniczych i Obrzędowych Żywieckie Gody, Dni Żywca. Popularnością cieszy się też Giełda Biurofilów w żywieckim Browarze.

Spacer po mieście warto rozpocząć od zwiedzania zespołu zamkowego, składającego się ze Starego Zamku Komorowskich i Wielopolskich z XV w. (Muzeum Miejskie[577] w Żywcu-Stary Zamek, ul. Zamkowa 2, tel. 33 8612124, www.muzeum-zywiec.pl) i pałacu Habsburgów z końca XIX w. tzw. Nowego Zamku i parku zamkowego[578] z XVIII w. W Starym Zamku z renesansowym dziedzińcem ma swą siedzibę żywieckie Muzeum z ekspozycjami historyczną, etnograficzną oraz nietypową wystawą Konfessaty, czyli sądy, wyroki i tortury w Żywcu. W parku stoi Domek Chiński z XVIII w., mieszczący kawiarnię i galerię sztuki. W śródmieściu Żywca stoi kościół p. w. Św. Krzyża[576] (ul. Stefana Batorego), zbudowany na przeł. XIV i XV w. Ciekawostką stanowi fakt, że obok kościoła znajdował się cmentarz będący miejscem wiecznego spoczynku zbójców skazanych przez sąd miejski na karę śmierci. Do dnia dzisiejszego zachował się tylko jeden kamienny krzyż umieszczony na nagrobku.

Będąc w Żywcu nie można pominąć kościoła katedralnego p. w. Narodzenia NMP[575] (ul. Zamkowa 6), pochodzącego z I połowy XV w. W roku 1711 został on w dużej mierze zniszczony przez pożar i odbudowany w stylu barokowym przez rodzinę Wielopolskich. Warto zwłaszcza zwrócić uwagę na drewnianą gotycką rzeźbę Zaśnięcie Matki Boskiej, gotyckie rzeźby Ukrzyżowanego oraz drewniany ołtarz główny. W bocznych kaplicach spoczywają dawni właściciele Żywiecczyzny: hrabiowie Komorowscy i arcyksiążę Karol Stefan Habsburg z małżonką Marią Teresą. Kościół ten pełni funkcję konkatedry w diecezji bielsko-żywieckiej. Spacer po mieście powinien wieść trasą obejmującą również rynek z ratuszem[579] zbudowanym w 1868 r. w stylu neorenesansowym.

Żywiec większości Polaków kojarzy się głównie z marką dobrego piwa. I słusznie, gdyż tradycje piwowarskie w Żywcu sięgają średniowiecza, a jedną z atrakcji miasta jest Muzeum

Browaru Żywiec (ul. Browarna 88, tel. 33 8612457, www.muzeumbrowaru.pl). Każdy element wystawy można fotografować, dotykać eksponatów i zadawać przewodnikowi dociekliwe pytania. Na terenie Muzeum znajduje się Piwiarnia Żywiecka serwująca dania kuchni regionalnej, zatem po trwającym 2,5 godz. zwiedzaniu można zjeść obiad i oczywiście napić się piwa.

Szlaki turystyczne

Żywiec stanowi początek dla trzech tras pieszych: szlak żółty z Zadziewa-pasma Beskidu Małego, drugi żółty Żywiec-Browar, trzeci niebieski Żywiec-Romanka z możliwością dalszej wędrówki w Beskid Żywiecki. Można również wybrać się w drogę trasami: szlak zielony Szlak Wyzwolenia Żywca i żółty: Szlak Najazdu Szwedzkiego.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Zamkowa 2, tel. 338614310, 728143280,

zywiec@silesia.travel

GMINA ŚLEMIEŃ   www.slemien.pl

W Ślemieniu, miejscowości leżącej na granicy z Gilowicami, znajduje się małe Sanktuarium Narodzenia Najświętszej Maryi Panny na Jasnej Górze (przy parafii Narodzenia św. Jana Chrzciciela, ul. Krakowska 113). W 1868 r. przybyło tu na odpust 15 tys. wiernych. Kaplica została wybudowana w latach 1858-1866 na kamiennej grocie, z której tryska woda ciesząca się sławą cuda czyniącej. W głównym ołtarzu znajduje się kopia XIX wiecznego obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. Oprócz Jasnej Górki istnieje w gminie wiele wspaniałych punktów widokowych, m. in. na Skolarówce, na Przełęczy Gibasowej, Gałasie, Łękawce, czy w okolicy szczytu Bąków.

Wyjątkowym miejscem w Ślemieniu jest Etnopark, czyli Park etnograficzny Ziemi Żywieckiej (www.etnopark.pl), gdzie zgromadzone zostały unikatowe zabytki architektury drewnianej, typowe dla historycznego krajobrazu Żywiecczyzny.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej: ul. Spacerowa 3, tel. 33 8654351, slemien@slaskie.travel

GMINA GILOWICE   www.gilowice.pl

W niewielkiej miejscowości Rychwałd znajduje się Sanktuarium Maryjne (Klasztor OO. Franciszkanów Rychwałd, ul. Franciszkańska 1), w którym cudami słynie obraz Matki Bożej, pochodzący z XV w. Kościół drewniany przeniesiono do Gilowic - stoi tam do dziś, zaś gilowicki rozebrano, a z jego drewna zbudowano – stojącą do dziś w Rychwałdzie w sąsiedztwie sanktuarium – kaplicę cmentarną (1756 r.). **Murowana świątynia p. w. św. Mikołaja**[564] ze wspaniałym ołtarzem Matki Boskiej Rychwałdzkiej w stylu przejściowym pomiędzy barokiem a rokoko jest wewnątrz przebogato zdobiona. Wyjątkowym miejscem jest Infirmaria zielarska im. o. Grzegorza Sroki. Więcej informacji można uzyskać pod numerem tel. 33 8651001 wew. 22 lub 38 (zielarnia).

Przy okazji historii rychwałdzkiego sanktuarium wspomniany został drewniany kościół przeniesiony do Gilowic. Jest to **świątynia p. w. św. Andrzeja Apostoła**[562], zbudowana w stylu gotyku śląsko-małopolskiego z późnobarokowym ołtarzem wewnątrz, oraz posągami Matki Bożej z Dzieciątkiem pochodzącym z XIV w. i amboną z I poł. XVII w.

Do ciekawostek gilowickiej gminy należy z pewnością prywatna hodowla strusi w Gilowicach – Rozciętej (ul. Zakopiańska 69 B) oraz prywatna hodowla koni huculskich w Rychwałdzie.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Krakowska 40, tel. 33 338653020 wew. 20,
gilowice@slaskie.travel

GMINA ŚWINNA   www.swinna.pl

W Świnnej funkcjonuje Międzypokoleniowe Centrum Folkloru i Rzemiosła Artystycznego (ul. Wspólna 15) ze stałą ekspozycją Beskidzkiego Centrum Nauki (www.naukotechnika.pl).

W pobliskim Przyłękowie warto odwiedzić Sanktuarium Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych, wybudowane w latach 1896-1902, jedno z kilku sanktuariów maryjnych Żywiecczyny. Wystrój świątyni utrzymano w stylu barokowym.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej: ul. Wspólna 13, tel. 33 8638071, swinna@slaskie.travel

GMINA JELEŚNIA   www.jelesnia.pl

Spacerując po rynku w Jeleśni warto zajrzeć do Starej Karczmy (Rynek 12, tel. 33 8636013, www.starakarczma.eu). Jest to restauracja o wielowiekowej tradycji, założona jeszcze przez Mikołaja Komorowskiego, właściciela tych ziem, mniej więcej na początku XVII w. W karczmie najbardziej wyeksponowana jest sala zabawowa, inaczej szynkownia, po prawej stronie w małym pomieszczeniu sprzedawano kiedyś mięso i wędliny, zaś na końcu w lodowni przechowywano piwo, mięso i inne artykuły spożywcze.

Godnym polecenia obiektem architektury sakralnej jest barokowy kościół p.w. św. Wojciecha w Jeleśni (Rynek 2), zbudowany w 1618 r. z barokowo-rokokowym wyposażeniem. W dawnej organistowce pod kościołem w Jeleśni od lat 70-tych mieści się Regionalna Izba Pracy Twórczej.

Podczas wędrówek po górskich szczytach Beskidu Żywieckiego nie można pominąć najwyższego naturalnego wodospadu w polskich Beskidach, znajdującego się w Sopotni Wielkiej. Wodospad o wysokości 12 m uznany został za pomnik przyrody. U podnóża Pilska i Rysianki, tuż przy wodospadzie znajduje się wyjątkowe miejsce, Agroturystyka Nad Wodospadem (Sopotnia wielka 265, 34-340 Jeleśnia, tel. 603411307, www.nadwospadem.com), gdzie odpocząć można od miejskiego zgiełku, zakosztować swoich produktów (biały ser, mleko, jaja, oscypki), przejechać się bryczką (zimą kulig).

Sopotnia Wielka to także wymarzone miejsce dla pasjonatów obserwacji nocnego nieba; jest to możliwe nawet wtedy, gdy niebo zasłaniają chmury, a to za sprawą działającego w Sopotni Stowarzyszenia Polaris- OPP (www.polaris.org.pl), które promuje niespotykaną dotąd astroturystykę.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej: ul. Plebańska 1, tel. 33 8630777, 604574390
jelesnia@slaskie.travel

GMINA UJSOŁY   www.ujsoly.com.pl   www.ujsoly-novot.eu

W Ujsołach znajdują się zabytki, które warto zobaczyć, m. in.: kościół p.w. św. Józefa Robotnika (ul. ks. Piotrowskiego 10), budynek „Organistówki”, a także cmentarz, kaplicę „u Koconiów”- tzw. „Stary Dwór”, leśniczówkę dóbr habsburskich z 1853r. oraz pozostałości huty szkła w Złatnej. W Glince znajduje się Izba Regionalna. Nowością na terenie gminy jest Geopark Glinka, którego głównym elementem jest lina zjazdowa „Tyrolka” o długości 220 m,

umieszczona na wysokości ok. 30 m, a także szlaki dla osób uprawiających nordic walking (łącznie dł. wynosi 46 km, w odcinkach 6-8 km).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej: ul. Bystra 1, Ujsoly, tel. 33 8647036, ujsoły@slaskie.travel

GMINA RAJCZA   www.rajcza.com.pl

W malowniczej miejscowości Rajcza, w Sanktuarium Maryjnym znajduje się obraz będący jedną z najstarszych kopii ikony jasnogórskiej, dar dla miejscowej parafii od króla Jana Kazimierza. W końcu XIX w. zbudowano nowy, murowany kościół na miejscu dawnego (p. w. św. Wawrzyńca i św. Kazimierza Królewicza, ul. Rynek 1), zaś w 1997 r. kościół ten uzyskał miano Sanktuarium Matki Bożej Kazimierzowskiej.

Warto również zobaczyć dawny pałac Lubomirskich. Pałac powstał w czasach, kiedy właścicielem Rajczy był Anastazy Siemioński, około 1833 roku, jednak największy rozkwit budowla wraz z pięknym parkiem przeżywały za Władysława Lubomirskiego, w latach 1894-1914. Dzięki znamienitemu właścicielowi w pałacu gościł m. in. Karol Szymanowski, koncertowali Ignacy Paderewski, Ludomir Różycki, Apolinary Szeluto czy Artur Rubinstein. Po sprzedaniu pałacu arcyksięciu Stefanowi Habsburgowi w pałacu urządzono szpital wojskowy, obecnie Samodzielny Publiczny Zakład Opiekuńczo-Leczniczy dla przewlekłe chorych.

W okolicy, w miejscowości Sól znajduje się leśny rezerwat przyrody „Butorza”, a także rezerwat przyrody „Śrubita” o powierzchni 24,99 ha, położony na północno – zachodnim stoku góry Bugaj w grupie Wielkiej Raczy. Natomiast na granicy gmin Rajcza i Ujsoly na północnych stokach Rycerzowej położony jest rezerwat „Dziobaki” z dwustuletnim borem świerkowo – bukowo – jodłowym oraz fragmentem bagiennej olszyny górskiej w dolnej części rezerwatu. Przez teren gminy Rajcza przechodzą także dwie ścieżki dydaktyczno – przyrodnicze: „Dolina Nickuliny” oraz „Masyw Wielkiej Raczy”.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Parkowa 2, tel. 33 8643230, rajcza@slaskie.travel

GMINA MILÓWKA   www.milowka.pl   www.milowka.info

Miejscowość Milówka znana jest chyba wszystkim Polakom dzięki braciom Golec i ich zespołowi „Golec „Orkiestra”, którzy wywodzą się właśnie stąd. Oprócz tropienia śladów rodziny Golców w Milówce warto zwiedzić [muzeum Stara Chałupa](#)^[568] (ul. Piastowka 1) – obiekt na Szlaku Architektury Drewnianej. Jest to zabytkowy drewniany dom z 1739 r. a budowniczym był milowski karczmarz, Piotr Gorel. W 2010 r. „Starą Chałupę” poddano renowacji, a obok niej został sprowadzony budynek z Przyłękowa, w którym obecnie urządzone są wystawy oraz organizowane są warsztaty i spotkania miłośników tradycji. W Milówce stoi także kaplica p. w. św. Antoniego z 1876 r. Wizerunek św. Antoniego zamówiono u Jana Matejki w Krakowie. W Milówce warto zobaczyć również [neobarokowy kościół Wniebowzięcia NMP](#)^[567] (Plac Wolności 9) z 1839 r., a także zabytkowy cmentarz żydowski, który powstał pod koniec XIX wieku. Chętnie odwiedzany przez turystów jest Leśny Gród - niezwykle ogród botaniczny usytuowany na zboczach Prusowa. Na kilku hektarach zgromadzono kilkaset tysięcy roślin, w tym liczne odmiany gatunków egzotycznych. Są tam także pawie, bazanty chińskie i tybetańskie, papugi oraz słowiańska wioska do zabaw. Największą atrakcją jest 14 metrowa rzeźba Światowida wykonana z jednego kawałka drewna, na której znajdują się m. in. „twarze” polskich i zagranicznych polityków.

W pobliskiej Kamesznicy zachował się zespół pałacowo-dworski, powstały w latach 1830-1833 z inicjatywy ówczesnych właścicieli Teresy i Marcelego Potockich, usytuowany w dolinie potoku i na sąsiadującym z nim wzgórzu. Do dziś zachował się budynek mieszkalny, oficyna i oranżeria. Istnieje jeszcze budynek, który Habsburgom służył jako suszarnia szyszek. Poza terenem ogrodu znajduje się kaplica p. w. św. Teresy, którą nakazał wznieść Marcelego Potocki.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej: ul. Dworcowa 1, tel. 33 8637399 w. 23,

milowka@slaskie.travel

GMINA WĘGIERSKA GÓRKA www.wegierska-gorka.opg.pl

Nazwa Węgierska Górka wywodzi się prawdopodobnie od szaniec obronnych usypanych przez właścicieli Żywiecczyzny na wypadek najazdu węgierskiego. Na tym obszarze toczyły się zacięte walki w pierwszych dniach II wojny światowej, czego pamiątką są betonowe

schrony bojowe o nazwach: „Wędrowiec”[572], „Waligóra”[571], „Wyrwidąb”, „Wawóz” i „Włóczęga”, stanowiące część rygła obronnego Węgierska Górka. Schrony te posiadały od kilku do kilkunastu pomieszczeń, obecnie tylko fort „Wędrowiec”[572] (położony najbliżej centrum miejscowości) został wyremontowany i udostępniony dla zwiedzających jako Izba Pamięci. Na pasjonatów historii oraz poszukiwaczy przygód czeka ścieżka pieszo- rowerowa szlakiem fortów obronnych (całość trasy to ok. 10 km).

Z Węgierską Górką sąsiaduje wieś Cięcina, w której stoi drewniany kościół p. w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej – najstarsza drewniana świątynia Żywiecczyzny z 1542 r. W jej wnętrzu zachowało się barokowe wyposażenie z XVII i XVIII w. Obiekt znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej województwa śląskiego.

Z kolei we wsi Cisiec stoi współczesny kościół p. w. św. Maksymiliana Kolbe, zwany „kościółem jednego dnia i nocy”. Zbudowano go wbrew zakazowi władz z 5/6 listopada 1972 r. i po wielu perypetiach dokończono w 1984 r.

Szlak Papieski

Przez gminę Węgierska Górka przebiega Szlak Papieski. Jest to trasa o dł. 42 km, którą kiedyś przemierzał Karol Wojtyła jako turysta i duszpasterz. Szlak swój początek ma przy skwerze Jana Pawła II w centrum wsi, gdzie na pamiątkę 27 lat pontyfikatu Ojca Świętego zasadzono 27 świerków, a także dąb z nasion, które osobiście poświęcił Jan Paweł II. Kolejną atrakcją Gminy Węgierska Górka jest Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej (przystosowany dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich). Zgromadzone są tam eksponaty ptaków i zwierząt, które w środowisku naturalnym występują coraz rzadziej, m. in. niedźwiedź, głuszc, ryś i wydra. Po wizycie w Ośrodku przespacerować się można ścieżką dydaktyczną „Gościnny Las”.

Niezwykłą atrakcją stanowi aleja najsłynniejszych zbrojników na Żywiecczyźnie z rzeźbami o wysokości ok. 5 metrów ustawionymi w centrum Węgierskiej Górki.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej: oś. XX-lecia II RP 12, tel. 33 8642187

wegierskagorka@slaskie.travel

GMINA RADZIECHOWY WIEPRZ

www.radziechowy-wieprz.pl

Na terenie miejscowości Radziechowy wznosi się góra Matyska, na której stoi ogromny krzyż, postawiony w celu uczczenia roku Jubileuszowego. Na szczyt można dojść niebieskim szlakiem (polna droga, dł. kilkadziesiąt minut). Z inicjatywy ks. proboszcza Stanisława Gawlika do krzyża na Matysce poprowadzono Drogę Krzyżową – dzieło otrzymało nazwę Golgota Beskidów. Opis wszystkich stacji wraz z interpretacją rzeźb znaleźć można na stronie www.golgota-beskidow.pl/stacje. 8 km na południe od Żywca położona jest wieś Juszczyzna, w której znajduje się godny uwagi turysty, zachowany do naszych czasów przepiękny drewniany kościół p. w. Matki Bożej Pocieszenia (Juszczyzna 539) o konstrukcji zrębowej.

METROPOLIA SILESIA I CZĘŚĆ CENTRALNA

KATOWICE   www.katowice.eu

Nie sposób wymienić i opisać wszystkich ciekawych miejsc i atrakcji, jakie czekają na turystę w Katowicach –wiele muzeów, ośrodków sportowych, kina, teatry... Symbolem Katowic jest z pewnością Spodek (Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Al. Korfatego 35, tel. 32 2538733, www.spodek.com.pl), czyli hala widowiskowo-sportowa wybudowana w latach 1962-71 według projektu arch. Macieja Gintowta i Macieja Krasińskiego. Nieopodal Spodka w niedalekiej przyszłości powstanie Międzynarodowe Centrum Kongresowe (MCK), oraz nowa siedziba Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia (www.nospr.org.pl). W parku **Powstańców Śląskich**[235], w pobliżu ronda gen. Ziętka znajduje się chyba najbardziej rozpoznawalny spośród śląskich pomników: Pomnik Powstańców Śląskich autorstwa Gustawa Zemły i Wojciecha Zabłockiego odsłonięto w 1967 r.

Nie sposób zwiedzać miasta i nie zobaczyć rynku z jego otoczeniem [237]. Zobaczyć tu warto przede wszystkim **Muzeum Śląskie**[233], w eklektycznym budynku dawnego hotelu „Grand” z 1899 r. Muzeum posiada cenne kolekcje eksponatów zgromadzone w działach: archeologia, etnografia, fotografia, historia, sztuka, plastyka nieprofesjonalna. Przy muzeum działa również biblioteka, Centrum Scenografii Polskiej (Pl. Sejmu Śląskiego 2, tel. 322515714, 32 2515167).

W najbliższym otoczeniu stawę duchową najwyższej jakości serwuje **Teatr Śląski im. St. Wyspiańskiego**[238] (Rynek 10, tel. 32 2587251, www.teatrslaski.art.pl), największa scena dramatyczna na Górnym Śląsku. Budynek został otwarty w 1907 r., a wybudowano go

według projektu Carla Moritza. Oprócz Dużej Sceny przedstawienia odbywają się również na Scenie Kameralnej i Scenie w Malarni.

Z rynku odchodzi [ulica Mickiewicza](#)^[243], przy której znajduje się XIX w. zabudowa miejska. Na jej początku stoi modernistyczny gmach dawnego Banku Gospodarstwa Krajowego (obecnie Bank Śląski) z 1930 r. proj. Stanisława Tabeńskiego (ul. Mickiewicza 3). Sąsiaduje on z dawną Łażnią Miejską z końca XIX w., dziś będącą siedzibą PZU (ul. Mickiewicza 5). Przy ul. Mickiewicza wznoszą się zabytkowe kamienice przy ulicy Mickiewicza oraz neogotycki gmach III LO im. A. Mickiewicza z 1900 r. Na końcu ulicy stoją nowoczesne bliźniacze budynki dawnych central handlu zagranicznego z 1977-82 proj. Georgo Grucic. Możemy przejść [ul. Stawową](#)^[244], jednym z najbardziej znanych deptaków w mieście.

Na przedmieściach Katowic leżą dwa [osiedla robotnicze Giszowiec](#)^[226] i [Nikiszowiec](#)^[234]. W latach 1906-1910 powstało [osiedle Giszowiec](#)^[226], wybudowane dla robotników zatrudnionych w kopalni *Giesche*, której nowe szyby powstały w latach 1903-1910. W ten sposób do życia powołano domki jedno- i dwurodzinne z ogródkami, gontowymi dachami i szutrowaną jezdnią. Jednak liczba mieszkań była niewystarczająca, a nie można było na tym terenie budować wielokondygnacyjnych budynków, toteż powstało drugie osiedle, [Nikiszowiec](#)^[234] (www.nikiszowiec.pl), składające się z trójkondygnacyjnych bloków połączonych przewiązkami nad ulicami wewnętrznymi. Na Giszowcu (www.giszowiec.info.pl) odbywały się zdjęcia do filmu Kazimierza Kutza „Paciorki jednego różańca” a historia osiedla domków przeznaczonych do wyburzenia była zbieżna z tym, co działo się w latach 70tych na Giszowcu (próba unicestwienia osiedla i budowy nowoczesnych wieżowców). Na szczęście część starego Giszowca nadal istnieje i można, a nawet trzeba ją zobaczyć. Na uwagę zasługuje m. in. Karczma Śląska, Izba Śląska, dawny bar piwny Gwarek (dziś restauracja Pod Kasztanami), willa dyrektora, wieża ciśnień i nadleśnictwo.

Protestanci w Katowicach stanowili zdecydowaną mniejszość, przez jakiś czas nabożeństwa odprawiano w jednej z hal huty Marta, dlatego też w 1858 r. wybudowano i poświęcono neoromański [kościół Zmartwychwstania Pańskiego](#)^[229] (ul. Warszawska 18, tel. 32 2539981, www.katowice.luteranie.pl), najstarszą murowaną budowlę sakralną w Katowicach. Wewnątrz do najcenniejszych zabytków należy zaliczyć witraże wykonane w Kolonii,

nawiązujące do scen ze Starego i Nowego Testamentu, a także ambonę oraz piękne organy. W 2000 r. powstało przy parafii muzeum, w którym można zapoznać się z fotografiami, medalami i literaturą ewangelicką od XIX do XXI w. Do zabytków sakralnych należy również neogotycki kościół p. w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny [231] (Pl. ks. E. Szramka 1) z siedmiometrową oktagonalną wieżą budowany w latach 1862-1870. Warto wspomnieć, że w 1926 r. proboszczem kościoła mariackiego został ks. Emil Szramek (wyniesiony do godności błogosławionego przez Jana Pawła II), który pozyskał dla świątyni obrazy o tematyce maryjnej namalowane przez Józefa Unierzyskiego (zięcia Jana Matejki) oraz witraże Adama Bunscha (ucznia Mehoffera), przedstawiające z jednej strony symbole cnót chrześcijańskich a z drugiej symbole grzechu. Opisując katowickie kościoły nie sposób pominąć katedry p. w. Chrystusa Króla [224] (ul. Plebiscytowa 49a). Jest to największa katedra w Polsce, konsekrowana w 1955 r. (choć prezbiterium gotowe było już w 1938 r. i odprawiano tam msze św.). Wewnątrz dominuje figura Chrystusa Króla Wszechświata zawieszona w prezbiterium nad głównym ołtarzem, obok tabernakulum w kształcie krzewu gorejącego znajduje się tablica upamiętniająca wizytę Jana Pawła II w katedrze. W podziemiach katedry mieści się krypta grobowa biskupów katowickich oraz kościół akademicki.

W okresie międzywojennym w Katowicach powstały obiekty wpisane w Szlak Moderny (informacje szczegółowe znaleźć można w Śląskim Centrum Dziedzictwa Kulturowego, tel. 32 2517104), a należą do nich m. in. wille przy ul. Kilińskiego [240] i Kościuszki [241], kamienice przy ul. Skłodowskiej - Curie [239], Jordana, PCK oraz drapacz chmur [225] przy ul. Żwirki i Wigury. Na rogu ulic Skłodowskiej-Curie i Kopernika znajduje się również kościół garnizonowy p. w. św. Kazimierza Królewicza z 1931 r. – pierwszy funkcjonalistyczny obiekt wybudowany przez Kościół katolicki w Polsce. To dzięki modernistycznym w stylu budowlom Katowice zyskały miano polskiego Chicago.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, Katowice ul. Rynek 13, tel. 32 2593808,

katowice@slaskie.travel

Punkt Informacji Turystycznej (Oddział Muzeum Historii Katowic), ul. Rymarska 4, tel. 32 2551480, nikiszowiec@slaskie.travel

CHORZÓW

www.chorzow.eu

Większość interesujących budynków użyteczności publicznej Chorzowa koncentruje się między ul. Wolności[199] a Katowicką. Przy rynku, w ratuszu z 1874 r., przebudowanym w 1929 r. przez Karola Scheyera, ma swoją siedzibę Urząd Miasta[200] (Rynek 1).

Interesującym budynkiem jest zabytkowa Poczta Główna[195] (ul. Pocztowa 2), zbudowana w 1892 r. w stylu neogotyckim. Ciekawostką stanowi fakt, że pod ażurową kopułą zamontowano napowietrzny system telegraficzny. Przy ul. Katowickiej wznosi się Teatr Rozrywki[198] w dawnym hotelu „Graf Reden”. Także przy ul. Katowickiej stoi najstarszy kościół na terenie Królewskiej Huty (obecne śródmieście Chorzowa) – ewangelicki kościół im. Elżbiety z 1844 r. Przy ul. Wolności – reprezentacyjnym deptaku miasta – zabudowa pochodzi z końca XIX w. z wyjątkiem modernistycznego budynku Komunalnej Kasy Oszczędności z 1937 r., proj. Stanisława Tabeńskiego.

Warto zobaczyć również szyb *Prezydent*[197] (ul. Piotra Skargi 34d), będący częścią kopalni, *Król*, *Prezydent Mościcki* (potem *Prezydent*). Teren wokół wieży został zagospodarowany, a wieża została wpisana na listę Szlaku Zabytków Techniki. Dzięki efektownemu oświetleniu można oglądać ją również w nocy.

Na Wzgórzu Wyzwolenia (Góra Redena) stoi drewniany kościółek pw. św. Wawrzyńca[194] z XVI w (ul. Marii Konopnickiej 29). Zabytek przeniesiony został do Chorzowa z Knuruwa w 1935 r. Świątynia położona na Szlaku Architektury Drewnianej otoczona jest sobotami, z barokowym wyposażeniem oraz XVII-wiecznym obrazem św. Wawrzyńca w ołtarzu głównym. W Chorzowie-Batorym znajduje się sanktuarium p. w. św. Floriana Męczennika[196], patrona strażaków i hutników, a od 1993 r. patrona całego miasta (ul. Wandy 64a). W świątyni znajdują się relikwie ręki św. Floriana sprowadzone z Krakowa w 1994 r.

Jednak główną atrakcją przyciągającą do Chorzowa jest Wojewódzki Park[205] Kultury i Wypoczynku im. gen. Jerzego Ziętka (Aleja Różana 2, www.parkslaski.pl, tel. 32 3498370). Śląskie Wesole Miasteczko[204] (www.wesole-miasteczko.pl) zaprasza do zabawy całe rodziny. Młodzież może szaleć na urządzeniach typu extreme-coastery, ślizgi do wody, karuzele, młodszy mają do dyspozycji zjeżdżalnię, huśtawki, pałac strachów, tor gokartów, dmuchańce do skakania i baseny z kuleczkami. Innym miejscem na ciekawy sposób spędzania wolnego czasu jest Śląski Ogród Zoologiczny[206] (www.zoo.silesia.pl; dzieci do lat 5 wstęp wolny), w którym oprócz podziwiania rzadkich gatunków zwierząt można

nakarmić zwierzątka w mini zoo (dodatkowo płatne) i zobaczyć Skalną Kotlinę Dinozaurów. Na terenie Parku Kultury znajduje się również **Planetarium Śląskie im. Mikołaja Kopernika**[203], największe i najstarsze polskie planetarium, uruchomione w 1955 r. (www.planetarium.chorzow.net.pl, tel. 32 2413296). To nadal nie wszystkie atrakcje Parku Kultury i Wypoczynku. Znajdują się tu również **Kapielisko Fala**[202], Śląski Park Linowy, Galeria Rzeźby Śląskiej, Rosarium, Hala Wystaw „Kapelusz”, korty tenisowe, strzelnica sportowa, a także liczne restauracje i kawiarnie. Wyjątkowym miejscem jest Stadion Śląski, również położony na terenie Parku. To jeden z największych stadionów w Polsce, po modernizacji na Widowni będzie mogło zasiąść 55 211 widzów.

Nie można pominąć także **Górnośląskiego Parku Etnograficznego**[201] (ul. Parkowa 25, tel. 32 2410718, www.skansen.chorzow.pl), w którym zobaczyć można drewniane budynki mieszkalne i gospodarcze z XVIII i XIX w. oraz spichlerze, garbarnię, wiatrak i areszt sołecki. W karczmie „U Brozka” serwują pyszne potrawy regionalne, a w centrum skansenu znajduje się kościółek p. w. św. Józefa Robotnika. Budynki zgromadzone w Parku pochodzą z terenu Górnego Śląska, Podbeskidzia oraz z Zagłębia Dąbrowskiego. Warto przyjechać tutaj podczas weekendów, kiedy organizowane są widowiska plenerowe oraz tematyczne imprezy folklorystyczne – wtedy to miejsce tętni życiem.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej ul. Floriańska 42/1, tel. 32 7719974, 502463828,
chrzow@slaskie.travel

SIEMIANOWICE ŚLĄSKIE   www.um.siemianowice.pl
www.pogodzinach.siemianowice.pl

Wśród miejskich zabytków wyróżnia się z pewnością, chylący się ku ruinie, klasycystyczny **zespół pałacowo-parkowy Donnersmarcków**[227] (ul. Chopina). Dawny ogród w stylu angielskim zmieniono w Park Miejski. Obecny kształt budowla zawdzięcza przebudowie zleconej w XVIII w. przez kolejnych właścicieli, hrabiów Henckel von Donnersmarck. Kolejnym pałacykiem jest neogotycki w formie budynek należący do rodziny Rheinbaben, wybudowany w 1870 r. w Michałkowicach (ul. Oświęcimska). Pałac, nazywany przez mieszkańców miasta zameczkiem, otoczony jest założeniem parkowym, które obecnie nosi nazwę „Park Górnik”. Znajdujący się w nim staw „Górnik” wykorzystywany jest przez

wędkarzy. W sąsiedztwie zameczku, na terenie dawnej kopalni „Michał” powstał Park Tradycji Górnictwa i Hutnictwa, który docelowo służyć ma nauce i kulturze.

W kamiennym spichlerzu, pochodzącym z XVIII w., mieści się Muzeum Miejskie (ul. Chopina 6, tel. 32 2285080, www.muzeum.siemianowice.pl), w którym zobaczyć można wystawy stałe, m. in. poświęcone dziejom Siemianowic, a także tradycyjnej kulturze wsi górnośląskiej. Od 1992 r. w spichlerzu odbywają się zajęcia Małej Akademii Jazzu. W wędrówkach po mieście nie można pominąć serca każdego miasta, jakim jest rynek (pl. Wolności). Na płycie **ryнку znajduje się budynek ratusza**[278] w stylu eklektycznym, pochodzący z 1904 r.

W zabytkowych wnętrzach eklektycznej **willi przemysłowca Wilhelma Fitznera**[281] (ul. 27 stycznia, tel. 32 7632733) odbywają się imprezy kulturalne, organizowane przez Siemianowickie Centrum Kultury (ul. Niepodległości 45, www.siemck.pl) - koncerty, warsztaty, zabawy karnawałowe dla najmłodszych i wiele innych ciekawych spotkań.

Oprócz wymienionych już Parku Miejskiego i Parku Górnik do terenów zielonych w Siemianowicach zalicza się również **Park Pszczelnik**[276], gdzie znajdują się korty tenisowe, boiska, hala sportowa, odkryty basen oraz nowoczesny hotel. Niedaleko parku położony jest Śląski Klub Golfowy. Pole golfowe sąsiaduje z lasem Bażanciarńia, obok którego znajduje się Staw Rzęsa – ulubione miejsce siemianowickich wędkarzy.

BĘDZIN   www.bedzin.pl

Niezwykle ważny w historii miasta XIV-wieczny, **gotycki zamek**[325] został zburzony w 1656 r. przez Szwedów. Odbudowano go w latach 50. XX w. Budowla (ul. Zamkowa 1, tel. 32 2674731, www.muzeumbedzin.pl) składa się z zamku górnego z budynkiem mieszkalnym z kwadratową wieżą i okrągłej wieży ostatniej obrony, najstarszego fragmentu zamku. Dzisiaj jest ona doskonałym punktem widokowym.

Na dziedzińcu można posilić się w karczmie rycerskiej, zaś w samym zamku znajduje się Muzeum Zagłębia, prezentujące kolekcję broni i uzbrojenia od czasów średniowiecznych po XX wiek. Można tu także poznać historię samego zamku i całego miasta. Nieopodal znajduje się **zespół pałacowo-parkowy Mieroszewskich**[326/327] w Będzinie-Gzichowie (ul. Świerczewskiego 15, tel. 32 2674461). Wewnątrz na szczególną uwagę zasługują polichromie iluzjonistyczne z końca XVIII w., znajdujące się na piętrze w salonie Wodzów Antycznych.

W skrzydle południowym, w Salonie Myśliwskim, zachowały się polichromie przedstawiające sceny polowań w romantycznym krajobrazie. Wokół pałacu roztacza się zabytkowy park, a także zespół oficyn dworskich i zabudowań gospodarczych. W pałacu prezentowane są zbiory Muzeum Zagłębia: wnętrza mieszkalne z XVIII i XIX w., eksponaty archeologiczne i etnograficzne. Wspomniany już kościół p. w. Św. Trójcy[324] (ul. Plebańska 2), który zbudowano równocześnie z mурowaną warownią, uległ przebudowie w pocz. XVII w. Wewnątrz zachowało się wiele z XVII-wiecznego wyposażenia, na uwagę zasługują także obrazy pędzla Michała Stachowicza, oraz fresk sufitowy, przedstawiający Trójcę Świętą.

Na Górze św. Doroty w pobliskim Grodźcu, dzielnicy Będzina, na wysokości 382 m n. p. m wznosi się kościół odpustowy p. w. św. Doroty[322], wybudowany w 1635 r. w stylu renesansowo-barokowym. Można go oglądać wewnątrz w uroczystość św. Doroty, 6 lutego, 6 sierpnia w uroczystość Przemienienia Pańskiego, oraz w każdą pierwszą sobotę miesiąca przed mszą św. o godz. 15.00.

DĄBROWA GÓRNICZA www.dabrowa-gornicza.pl

Mazury są krainą tysiąca jezior, a Dąbrowa Górnicza jest miastem czterech zbiorników wodnych „Pogoria” oznaczonych kolejno numerami I, II, III i IV.[211-214] Pogoria I[211], położona niedaleko od centrum miasta, przy trasie na Ząbkowice, to miejsce ukochane przez żeglarzy, z przystaniami, plażą i ośrodkami wypoczynkowymi. Raj dla wędkarzy stanowi Pogoria II[212], otoczona roślinnością, częściowo będącą pod ochroną. Nad ten zbiornik można się dostać jedynie rowerem lub pieszo, jest więc cicho i spokojnie. Ciszy nie będzie z pewnością na Pogorii III, gdyż tam z kolei szaleją wielbiciele kajaków, żagli, windsurfingu, można uprawiać nurkowanie, korzystać z rowerków wodnych, a także zagrać w siatkówkę plażową. Działa tutaj Jacht Klub Pogoria III[213], w okolicy można coś zjeść, a niedawno otwarto promenadę spacerową. Zbiornik Kuźnicy Warężyńskiej, czyli Pogoria IV, to najmłodszy ze wszystkich, dostępny tylko dla wędkarzy. Turyści zmotoryzowani mogą zostawić samochód na parkingu, przy którymś z ośrodków.

Będąc w mieście, warto wstąpić do bazyliki Najświętszej Maryi Panny Anielskiej[208] (ul. Królowej Jadwigi 17). Sanktuarium to miejsce szczególnego kultu Matki Bożej Pani Dąbrowy Górniczej i Matki Zagłębia; w kościele znajduje się figura Maryi słynąca łaskami.

Wewnątrz zobaczymy ołtarz główny z obrazem Trójcy Św., po bokach znajdują się wizerunki św. Rozalii i św. Antoniego Padewskiego, a także polichromia namalowana w okresie Młodej Polski i przedstawiająca anielski orszak i świętych.

Wyjątkowym miejscem jest **Muzeum Miejskie Sztygarka**[209] (ul. Legionów Polskich 69, tel. 32 7264185, www.muzeum-dabrowa.pl, nd. wstęp wolny) wraz z Kopalnią Ćwiczebną (grupy max. 15 osób, bilety do nabycia w Muzeum, temperatura w kopalni wynosi ok. 10 °C, zatem zalecane jest cieplejsze okrycie), które cieszy się ogromnym zainteresowaniem turystów z całej Polski, a nawet z zagranicy. W sztolni znajdują się m. in. maszyny do urabiania i transportu węgla. Jednak Sztygarka to nie tylko górnictwo, eksponaty prezentowane są również w działach historii, archeologii, przyrody i techniki i etnograficzno-podróżniczym.

Przy placu Wolności znajduje się Pałac Kultury Zagłębia (pl. Wolności 1, tel. 32 2622971, www.palac.art.pl), wybudowany w latach 1951-58 i wpisany w 1975 r. do rejestru zabytków. Chętnie odwiedzane jest Sanktuarium św. Antoniego przy klasztorze oo. Franciszkanów znajdujące się w Gołonogu (ul. Kościelna 20). Parafia p. w. NMP i św. Andrzeja Apostoła powstała w 1675 r., dopiero w 1721 r. zbudowano w kościele ołtarz św. Antoniego, a podczas powtórnej konsekracji kościoła w 1892 r. zmieniono wezwanie na Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Antoniego, wtedy też namalowano piękną polichromię.

Na terenie Dąbrowy Górniczej znajduje się również **Pustynia Błędowska**[215], zajmująca obszar 12 km² wydym śródlądowych. Jest to główny obiekt na szlaku Szwajcarii Zagłębiowskiej, czyli zielonego szlaku biegnącego m. in. przez wschodnią dzielnicę Dąbrowy, Okradzionów. Ten największy obszar wydmy w Polsce i Europie Środkowej często wykorzystywany był jako poligon, m. in. dla niemieckiej Afrika Korps w czasie II wojny światowej. Warto zobaczyć również malowniczy przełom Białej Przemszy (ul. Górna), dawniej ulubione miejsce wypoczynku mieszkańców Zagłębia. Nieopodal znajduje się zabytkowy młyn wodny.

W Gołonogu, na wzgórzu cmentarnym Mała Góra znajdują się bunkry ponemieckie i umocnienia - kilka betonowych bunkrów, ślady rowu przeciwpancernego i rowów strzeleckich, stanowiące pozostałości linii obronnej, zbudowanej w 1944 r.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej (Muzeum Miejskie „Szttygarka”) ul. Legionów Polskich 69, tel. 796464629, www.muzeum-dabrowa.pl dabrowa-gornicza@silesia.travel,

SOSNOWIEC

www.sosnowiec.pl

Zwiedzanie miasta proponujemy rozpocząć na **dworcu kolejowym**[284] (ul. 3 Maja 16). Zabytkowy neoklasycystyczny budynek pochodzący z 1859 r. stanowił stację Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej. Dworzec wzorowany był na budynku Dworca Wiedeńskiego w Warszawie, zaprojektowanego przez Henryka Marconiego. **Neogotycki kościół p. w. Wniebowzięcia NMP**[282] powstał w latach 1893- 1906. Obecnie pełni funkcję Bazyliki Katedralnej. Na szczególną uwagę zasługują freski autorstwa Włodzimierza Tetmajera i Henryka Uziębło, przedstawiające 14 scen o tematyce związanej z historią Polski i Kościoła.

Nieopodal dworca znajduje się, wybudowana w 1889 r., **cerkiew prawosławna**[283] p. w. św. Wiery, Nadziei, Luby i matki ich Zofii (ul. Kilińskiego 39). W centralnej części dębowego ikonostasu umieszczono ikony Chrystusa, św. Włodzimierza, św. Zofii z córkami, w cerkwi znajduje się również ikona Matki Boskiej Częstochowskiej. Obiekt jest dostępny dla zwiedzających w niedzielę i święta przed nabożeństwem od godz. 9.30-10.30 lub w innym terminie po rezerwacji pod numerem tel. 600 216 059.

Sosnowiec posiada w swoich granicach również miejsce ciekawe z historycznego punktu widzenia, a jest to **Trójkąt Trzech Cesarzy**[294]. W latach 1815-1846 w miejscu tym zbiegały się granice Królestwa Prus, Cesarstwa Austriackiego i Imperium Rosyjskiego. Nazwa powstała w 1871 r., gdy po zjednoczeniu Niemiec był to punkt graniczny również z Cesarstwem Niemieckim. Dziś miejsce to należy do Mysłowic i Sosnowca (dzielnice Modrzejów i Jęzor). Najstarszym zabytkiem w Sosnowcu jest Zamek Sielecki z XV w. Stan dzisiejszy zamek zawdzięcza przebudowie zleconej przez jednego z właścicieli, hr. Renarda. Przyległy do zamku ogród zamieniono w park. **Dziś Zamek Sielecki**[295] jest siedzibą Sosnowieckiego Centrum Sztuki, w którym odbywają się wystawy, koncerty, wykłady i widowiska.

Miasto może się również pochwalić posiadaniem jednego z najpiękniejszych XIX wiecznych pałaców przemysłowców. **Pałac Henryka Dietla**[291] (ul. Żeromskiego 2A, dziś własność prywatna) należał do założyciela pierwszej przędzalni czesankowej w Królestwie Polskim i

Cesarstwie Rosyjskim. Wewnątrz pałacu zobaczyć można jadalnię i gabinet w stylu neobarokowym, rokokową salę balową i buduar, a także eklektyczny pokój fajkowy i gabinet secesyjny oraz salon klasycystyczny. Na szczególną uwagę zasługuje tzw. pokój kąpielowy, czyli bogato zdobiona łazienka, która niejednokrotnie służyła reżyserom filmowym jako scenografia. Nie mniej interesującymi budowlami są pałace rodziny Schoenów: neobarokowy pałac na Środulce (ul. Chemiczna) z ok. 1885 r., mieszczący sosnowieckie Muzeum (www.muzeum.org.pl) i Urząd Stanu Cywilnego oraz eklektyczny pałac na Sielcu z 1903 r. (ul. 1 Maja 19), będący od 1923 r. siedzibą Sądu Rejonowego.

Informacje praktyczne:

Centrum Informacji Miejskiej, ul. Warszawska 3/20 (w pasażu przy Placu Stulecia), tel. 32 2656004, cim@um.sosnowiec.pl

JAWORZNO www.jaworzno.pl

Spacer po mieście rozpoczynamy **od rynku**[221], który powstał w czasach Rzeczypospolitej Krakowskiej za sprawą Feliksa Radwańskiego. W rynku, u wylotu ul. Pocztowej znajduje się nowy budynek **Miejskiej Biblioteki Publicznej**[218], a tuż obok siedziba Muzeum Miasta Jaworzna. Wcześniej był to jeden z wielu, usytuowanych w sąsiedztwie parku, domów urzędniczych. Na rogu ulic Zacisze i Grunwaldzkiej stoi dom z 1870 r., niegdyś mieszkalny. W latach 70. XX w. mieściło się tu muzeum miejskie, dziś urzędują organizacje pozarządowe. Obok stoi **budynek Dyrekcji Południowego Koncernu Węglowego**[223], a w głębi ogrodu w 1911 r. wybudowano modernistyczną willę z przeznaczeniem na mieszkanie dla kolejnych dyrektorów gwarectwa. Naprzeciw budynku dyrekcji, w końcu XIX w. wzniesiono siedzibę kasyna pracowników gwarectwa, w którym dziś znajduje się Urząd Miejski. Z kolei na skrzyżowaniu ulic Górniczej i Olszewskiego zobaczyć można pozostałości **kolonii robotniczych: Nowa Wieliczka i Robak z 1900 r.**[220]

Atrakcją dla amatorów mocnych wrażeń i wspaniałych widoków pod wodą jest z **pewnością** **baza nurkowa „ORKA - KOPARKI”**[217] (ul. Płetwonurków 1, tel. 660433831, www.orkasa.pl). Bazę przystosowano do obsługi ok. 700 nurków tygodniowo, spełnia wszystkie kryteria bezpieczeństwa, a atrakcję główną stanowią zatopione na głębokości ok. 18 m koparki.

MYSŁOWICE www.myslowice.pl

W mieście zachował się średniowieczny układ urbanistyczny ulic Starego Miasta z czterema ulicami wychodzącymi z każdego narożnika, wpisany jest na listę zabytków województwa katowickiego. Ciekawym miejscem w Mysłowicach jest z pewnością unikatowe **Centralne Muzeum Pożarnictwa**[247] (ul. Stadionowa 7a, tel. 32 2223733, www.cmp-muzeum.pl, dzieci do lat 7 wstęp wolny, nd. wstęp wolny), znajdujące się na Szlaku Zabytków Techniki. W muzeum można zobaczyć dokumentację historii polskiej straży pożarnej od II poł. XIX w. do dziś, a także kolekcję współczesną dotyczącą pożarnictwa w innych krajach. Przy Muzeum Pożarnictwa w 2006 r. powstało **Muzeum Miasta Mysłowice**[251] (zwiedzanie tylko z przewodnikiem, www.muzeummyslowic.pl). Stała ekspozycja dotyczy historii miasta, tradycji i zwyczajów jego mieszkańców - można tu zobaczyć liczne zdjęcia, wystawę etnograficzną, a także sztandary, dyplomy i puchary lokalnych klubów sportowych.

Najstarszym murowanym budynkiem w mieście jest **kościół p. w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny**[250] (ul. Starokościelna 5), stanowiący filię parafii Św. Krzyża. W XVIII w. świątynia zyskała przepiękne wyposażenie barokowe. Od XVII w. znajduje się tutaj obraz Matki Boskiej Mysłowickiej.

Przy kościele p. w. Matki Boskiej Bolesnej[248] (ul. Gen. Ziętka 25) w Mysłowicach-Brzęczkowicach, w Oratorium św. Wojciecha powstało Muzeum Misyjne im. Kardynała Augusta Hlonda (zwiedzanie z przewodnikiem po uprzednim uzgodnieniu terminu). W ramach ekspozycji zobaczyć można przedmioty kultu, instrumenty, ceramikę, odzież, ozdoby i przedmioty codziennego użytku z Afryki, Ameryki Południowej i Oceanii.

PSZCZYNA   www.pszczyna.pl   www.pszczyna.info.pl

Pszczyna kojarzy się przede wszystkim ze **wspaniałym zamkiem**[376] (ul. Brama Wybrańców 1, tel. 32 2103037, www.zamek-pszczyna.pl). Obronny murowany zamek z wałem ziemnym i fosą istniał już w I poł. XV w. Na przełomie XV/XVI w. należał do książąt cieszyńskich, następnie w XVI-XVIII w. do Promnitzów, którzy przekształcili po 1737 r. - w pałac barokowy. Na zamku w Pszczynie koncertował w latach 1705-1709 Georg Philipp Telemann. Na pamiątkę jego pobytu w Pszczynie organizowane są wieczory u Telemanna w Sali Lustrzanej. Kolejni właściciele – Anhaltowie - zbudowali pałac Bażanciarnię w Porębie oraz klasycystyczną Ludwikówkę. Hans Heinrich XI Hochberg von Pless najdłużej rezydował w pałacu, pełniąc funkcję cesarskiego Wielkiego Łowczego na dworze berlińskim, stąd

rezydencję odwiedzali liczni znamienici goście z całej Europy. W XIX w. rezydencję przebudowano po raz kolejny, a w 1891 r. przyjechała do Pszczyny przepiękna żona kolejnego księcia Heinricha XV, nazywana księżną Daisy.

Zamek w Pszczynie^[376] szczyci się bogatym, świetnie zachowanym wyposażeniem udostępnionym zwiedzającym. Częścią kompleksu jest również zabytkowy Park Pszczyński, zajmujący 156 ha powierzchni. Środkowa część parku to Park Zamkowy, od wschodu przylega do niego Park Dworcowy, od zachodu Park Zwierzyniec lub tzw. Dzika Promenada. Element Dzikiej Promenady obecnie stanowi pole golfowe, a także Pokazowa Zagroda Żubrów (ul. Żorska 5, tel. 32 4470503, www.zubry.pszczyna.pl). Na 10 ha znajdują się dwie zagrody z paśnikami i całą infrastrukturą. Żubry oglądać można z pomostu widokowego, dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych. Miejsce to jest domem również dla innych zwierząt, takich jak muflony, jelenie, sarny, danielle, a także łabędzie, kaczki, gęsi czy pawie. W sali kinowej wyświetlany jest film trójwymiarowy opowiadający historię pszczyńskich żubrów, a w pobliskiej restauracji można zjeść obiad. Z kolei fragment Parku Dworcowego zajmuje skansen „Zagroda Wsi Pszczyńskiej” (ul. Parkowa, www.skansen.pszczyna.pl, zwiedzanie w grupach zorganizowanych po uprzedniej rezerwacji pod numerem tel. 604508718). Zobaczyć można tam zabytki architektury drewnianej wszystkich typów budynków wiejskich z XVIII-XIX w., wraz z wnętrzami wyposażonymi w charakterystyczne sprzęty dla pszczyńskiej wsi tamtych czasów. Co roku w maju w skansenie odbywają się Spotkania pod Brzymem - tradycyjne święto kultury ludowej, z prezentacją ludowych rzemieślników oraz przeglądem zespołów folklorystycznych.

Urokliwym miejscem jest pszczyński rynek, otoczony odrestaurowanymi kamieniczkami z XVIII i XIX w. Granice średniowiecznego układu przestrzennego Miasta określają ulice Warowna, Piwowarska i Basztowa. Z zabytkowej zabudowy Rynku wyróżnić należy: budynek "Warty" z Bramą Wybrańców, Ratusz, kościoły - katolicki i ewangelicki oraz budynek dawnej winiarni, tzw. "Frykówkę".

Miejscem, którego nie można przegapić jest również Muzeum Prasy Śląskiej (ul. Piastowska 26, tel. 32 2101627, www.muzeumprasy.pl). Wśród atrakcji oferowanych przez muzeum wymienić należy odtworzony gabinet Wojciecha Korfantego z oryginalnym umeblowaniem i wyposażeniem, a także maszyny drukarskie i introligatorskie, zapoznać się można również z

historią śląskiego czasopiśmiennictwa. W jednej z sal wyświetlany jest krótki film opowiadający o tym, w jaki sposób działają wybrane maszyny drukarskie.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, Brama Wybrańców 1, tel. 32 2129999,

pszczyzna@slaskie.travel

Punkt Informacji Turystycznej (Pokazowa Zagroda Żubrów w Pszczynie), ul. Żorska 5, tel.

32 4470503, www.zubry.pszczyna.pl, zubrypszczyzna@slaskie.travel

POWIAT PSZCZYŃSKI

GOCZAŁKOWICE-ZDRÓJ   www.goczalkowicezdroj.pl

Goczalkowice-Zdrój to przede wszystkim znane uzdrowisko^[367] (ul. Uzdrowska 54, tel. centrum obsługi pacjentów 32 4492002, www.gozdroj.pl). Można tu również skorzystać z zabiegów odnowy biologicznej, mini siłowni, solarium, grotty solnej, sauny i basenu. Atrakcją Goczalkowic stanowi również Zapora wodna na Wiśle, czyli zbiornik^[366] stanowiący źródło wody dla aglomeracji katowickiej i rybnickiej. Jest to raj dla wędkarzy, gdyż nie wolno tu uprawiać sportów wodnych, ani się kąpać, panuje cisza i spokój. Po kapitalnym remoncie korona zapory stała się 3 kilometrowym deptakiem, popularnym miejscem rekreacji.

POREĘBA

W Porębie, 3 km na zachód od zamku pszczyńskiego, przy szosie żorskiej, znajduje się odrestaurowany w 2011 r. pałac Bazantarnia^[378] (ul. Barbórki 47, tel. 601406352, www.bazantarnia.com), zbudowany w 1800 r. jako pałacyk myśliwski w stylu klasycystycznym. Wewnątrz znajduje się sala balowa i jadalna, a na parterze przyjąć można ok. 100 gości. Na piętrach z kolei są apartamenty i sala konferencyjna. Pałac otoczony jest parkiem z alejami lipową i brzoźową.

JANKOWICE   www.jankowice.info

Nie tylko w samej Pszczynie można spotkać żubra, rezerwat tych zwierząt znajduje się także w Jankowicach (ul. Żubrów 151, www.katowice.lasy.gov.pl). Na terenie 700 ha urządzono rezerwat, którego częścią jest 10 ha zagroda z blisko 10 żubrami. Zwierzęta często jednak chowają się w gęstym lesie, trzeba więc mieć trochę szczęścia, aby z punktu widokowego, znajdującego się przy budynkach

administracyjnych, zauważyć żubry. Najpewniejsza jest pora karmienia, wtedy do paśnika przychodzą głodne żubry (jeden osobnik zjada dziennie ok. 60 kg pożywienia).

RUDOŁTOWICE

W miejscowości Rudołtowie, tuż przy Goczałkowicach, zobaczyć warto późnobarokowy pałac[380] wybudowany w II poł. XVIII w. (ul. Zawadzkiego 128, tel. 32 4490559, www.zameczek.org.pl). Obecnie mieści się tu Ośrodek Edukacyjno-Lecznico-Rehabilitacyjny dla Dzieci Niewidomych i Niedowidzących. Pałac otoczony jest parkiem krajobrazowym z XVIII w., są tutaj również pozostałości zabudowy folwarcznej, spichlerz i kuźnia.

SUSZEC

www.suszec.pl

W miejscowości Suszec, zobaczyć można Muzeum Regionalne „Kamajówka” (Kolonia Podlesie 5, tel. 32 2124248, www.muzeum.kamajowa.pl). Ta niecodzienna kolekcja to około 2 tysięcy eksponatów, wśród których znajdują się kompletne warsztaty rzemieślnicze, narzędzia rolnicze i przedmioty codziennego użytku z różnych wsi śląskich. Zobaczyć można również stroje pszczyńskie oraz zrekonstruowaną ośmiokątną stodołę pszczyńską z XIX w. Muzeum jest czynne codziennie, jednak najlepiej umawiać się telefonicznie.

Kościółki drewniane w okolicy

W Ćwiklicach znajduje się kościół p. w. św. Marcina[377] (ul. Zawadzkiego 9) z przełomu XVI/XVII w., w którym zobaczyć można m. in. malowany tryptyk gotycki z II poł. XV w. W Grzawie do naszych czasów zachował się kościół p. w. św. Męczeństwa Jana Chrzciciela (ul. Kościelna 1) z pocz. XVI w., o konstrukcji zrębowej z barokową wieżyczką. W gminie Miedźna, w małej miejscowości Góra odnaleźć można kościół p. w. św. Barbary (Góra, ul. Topolowa 37) z XVII w. Miedźna pochwalić się może największą świątynią drewnianą na ziemi pszczyńskiej, p. w. św. Klemensa Papieża (ul. Wiejska 47) Na szczególną uwagę zasługuje XV w. gotycki witraż ze sceną Ukrzyżowania, znajdujący się w prezbiterium za ołtarzem. W miejscowości Łąka w 1660 r. zbudowano kościół p. w. św. Mikołaja[379] (ul. Dygasińskiego 3).

TYCHY

www.tychy.pl

Kluczowym miejscem, które od razu kojarzy się z Tychami, jest oczywiście Browar Książęcy[312] istniejący tu od XVII w., wybudowany na polecenie Promnitzów. Później w 1897 r. przy dworcu kolejowym powstał nie istniejący już Browar Obywatelski, będący konkurencją dla Książęcego. Jednak w 1918 r. 90% akcji Browaru Obywatelskiego zostało wykupionych przez Browar Książęcy i tym samym Browar Obywatelski przestał działać. Dziś na tym terenie znajduje się m.in. restauracja. Oferta zwiedzania Tyskiego Browarium (ul. Mikołowska 5, tel. 32 3278430, www.tyskiebrowarium.com.pl) jest bardzo bogata, gdyż obejmuje obejrzenie kolekcji eksponatów piwnych, seans w kinie 3D, korzystanie z multimedialnych atrakcji, a także zwiedzanie Tyskich Browarów Książęcych, czyli obiektu zabytkowego, a jednocześnie nowoczesnego zakładu, wreszcie degustację piwa w pubie (degustacja jednego piwa 0,5 l w cenie biletu, zwiedzanie po uprzedniej rezerwacji pod numerem tel. 32 3278430, lub pod adresem wycieczki@tyskie.kp.pl, tylko z przewodnikiem, tylko dla osób pełnoletnich, część Tyskiego Browarium jest dostosowana dla potrzeb osób niepełnosprawnych).

W dawnym budynku młotowni należącym do Tyskich Browarów Książęcych kilka lat temu zorganizowano Muzeum Miejskie (ul. Katowicka 9, tel. 32 3271821, www.muzeummiejskie.tychy.pl).

1 maja 1952 r. w Święto Pracy do osiedla A[308], sztandarowego przedsięwzięcia socrealistycznego okresu PRL wprowadzili się pierwsi mieszkańcy. Spacerując po osiedlu z pewnością zauważymy socrealistyczną architekturę, charakterystyczne rzeźbiarskie dekoracje, płaskorzeźby, a także pomniki: m. in. pomnik przodownicy pracy z kielnią murarską (ul. Andersa) oraz pomniki górnika i hutnika, wspierający ściany dawnego Domu Kultury Górnik, w którym było kino. Z kolei plac Baczyńskiego[310], dawniej plac Bieruta, w wyniku modernizacji stał się centrum imprez kulturalnych pod gołym niebem. Na szczególną uwagę zasługuje podświetlana fontanna w kształcie dmuchawca, oraz granitowo-szklane instalacje przestrzenne, na których wygrawerowano wiersze Krzysztofa Kamila Baczyńskiego.

W centrum miasta, nieopodal Rynku[311], znajduje się kościół p. w. św. Marii Magdaleny[307] (ul. ks. K. Damrota 62). Świątynia ta była świadkiem ważnych wydarzeń historycznych, min. witano tu generałów Szeptyckiego i Horoszkiewicza przejmujących symbolicznie Śląsk do Polski, a tego samego roku w sierpniu witano Naczelnika Państwa,

Józefa Piłsudskiego. Rynek tyski zdobi trzyczęściowa fontanna z foczkami oraz pomnik Powstańca Śląskiego „Postać ze sztandarem” (ul. Damrota, przy Szkole Podstawowej nr 1), mieści się tu również budynek Starej Poczty, powstały w 1899 r. - jeden z najstarszych budynków w mieście – obecnie hotel.

W Tychach znajdziemy również tereny zielone, gdzie można pospacerować, odpocząć i zrelaksować się. Jednym z takich miejsc jest **Park Miejski, w którym stoi Pomnik Walki i Pracy**[309]. Specyficzny kształt pomnika sprawił, że miejsce to nazywane jest placem pod Żyrafą.

Jezioro Paprocańskie[306] to największy tyski zbiornik wodny, umiejscowiony w dzielnicy Paprocany, a otaczają je lasy, stanowiące pozostałość Puszczy Pszczyńskiej. Można tu pływać na rowerach wodnych i kajakach, opalać się na plaży lub pograć w piłkę na boiskach sportowych. Nad brzegiem jeziora znajduje się pięciogwiazdkowy **hotel „Piramida”**[305], zainspirowany piramidą Cheopsa w Gizie - wybudowano go z zachowaniem wszystkich proporcji prawdziwej piramidy oraz usytuowania według słońca i stron świata. W jego sąsiedztwie stoją pozostałości XVIII-wiecznej Huty Paprockiej Promnitzów.

Ok. 5 km od Tychów, w urokliwym, spokojnym miejscu znajduje się **Zameczek Myśliwski**[368] w Promnicach (Hotel „Noma Residence” Zameczek Myśliwski Promnice Kobiór k. Tychów, tel. 32 2194678, www.promnice.pl). Zameczek powstał w 1861 r., po pożarze został odbudowany w 1868 r., i stanowił ulubione miejsce wypoczynku księżnej Daisy (Marii Teresy Cornwallis West). Pomieszczenia na I i II piętrze, które zajmowała niegdyś rodzina książęca, przekształcono w eleganckie pokoje hotelowe.

MIKOŁÓW   www.mikolow.eu

Mikołów wśród rozległych terenów zielonych posiada Śląski Ogród Botaniczny o powierzchni ok. 100 ha, charakteryzujący się dużą różnorodnością roślinną oraz bogactwem fauny. Siedzibą Ogródu jest Centrum Edukacji Przyrodniczej i Ekologicznej na Sośniej Górze, z największą atrakcją – 12 metrową wieżą widokową, z której można podziwiać rozległą i różnorodną panoramę Śląska (www.sibg.org.pl).

W Mikołowie warto **zobaczyć rynek**[365], odrestaurowaną starówkę, oraz fontannę. Na uwagę zasługuje urozmaicona architektura, między innymi secesyjna kamienica przy Rynku 4, bogata elewacja budynku przy ul. Jana Pawła II 10, willa przy ul. Katowickiej 22, czy Biały Domek – obecnie siedziba między innymi Urzędu Stanu Cywilnego i Miejskiej

Placówki Muzealnej. Obiekty sakralne w Mikołowie to dziesięć kościołów rzymsko-katolickich (w tym najstarszy z XIII w. p. w. Matki Boskiej Śnieżnej[359/360], dwa kościoły drewniane w Paniowach i Borowej Wsi[363] oraz neoromańska Bazylika św. Wojciecha[364]) i kościół ewangelicko-augsburski z 1861 r. Istotnym elementem kultury i przeszłości miasta jest również stary cmentarz żydowski (kirkut) z 1810 r.

Ciekawym miejscem jest także "Leśne Pogotowie" (www.swiatzwierzetom.pl) w Mikołowie-Kamionce - schronisko dla dzikich zwierząt, Celem pracowników schroniska jest rehabilitacja i wychowanie osieroconych dzikich zwierząt, oraz edukacja przyrodnicza dzieci i młodzieży.

Informacje praktyczne:

RUDA ŚLĄSKA   www.rudaslaska.pl

W południowej części Rudy, najstarszej z dzielnic miasta, znajduje się zabytkowy zespół budowli z pocz. XX w., w skład którego wchodzi dawne budynki szkolne, obecnie liceum ogólnokształcące, Muzeum Miejskie im. Maksymiliana Chroboka oraz robotnicze budynki mieszkalne przy ulicach Wieniawskiego, Staszica[265] i Kościelnej. Do zabytkowych budowli sakralnych zaliczyć należy neogotycki kościół p. w. Matki Boskiej Różańcowej[267], z tego okresu pochodzi również kaplica (ul. Matejki), obecnie p. w. św. Piusa X[261]. Największa świątynia Rudy została zbudowana na polecenie hrabiego Franciszka Ballestrema w latach 1902 – 1904. Projekt świątyni wzorowany był na rzymskiej bazylice San Lorenzo di Campo Terano. W podziemiach kościoła pochowany jest fundator i jego rodzina.

W Nowym Bytomiu na uwagę zasługuje budynek Urzędu Miasta w Rudzie Śląskiej, wybudowany w latach 1928-1929 oraz szereg kamienic mieszczańskich z początku XX w. W pobliżu możemy zobaczyć niezwykle oryginalny neoromańsko-bizantyjski kościół p. w. św. Pawła[269], wybudowany w latach 1911 – 1912, oraz eklektyczny budynek dawnego Kasyna Hutniczego, w którym obecnie działa Miejskie Centrum Kultury. W pobliżu znajdują się zabudowania huty „Pokój” z wielkim piecem hutniczym. Przy ulicy Niedurnego znajduje się również osiedle Kaufhaus[264], wybudowane w II połowie XIX wieku dla pracowników huty „Pokój”.

Dzielnice Rudy Śląskiej nie posiadają znaczących zabytków i atrakcji. Głównym elementem, zwracającym uwagę turystów są historyzujące kościoły: neoromański p. w. Michała

Archaniola w Orzegowie, neogotycki p. w. Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Goduli, neoromański p. w. Marii Magdaleny w Bielszowicach, neogotycki p. w. Trójcy Przenajświętszej w Kochłowicach[271]. W tej ostatniej dzielnicy znajduje się także sanktuarium MB Lourdzkiej w barokowym kościele p. w. MB z Lourdes[273] z 1806 r.

W dzielnicy Wirek zachował się zespół kolonii robotniczej Ficus[262], wybudowanej ok. 1867 r. dla górników kopalni „Błogosławieństwo Boże”. Nieopodal znajduje się neogotycki kościół ewangelicki wybudowany w 1902 r. Pozostałością kopalni „Błogosławieństwo Boże” jest również wieża wyciągowa szybu „Andrzej”[274], zbudowana w drugiej połowie XIX w. Warto zobaczyć też kościół p. w. św. Wawrzyńca[270] i Antoniego, wybudowany w latach 1907-1909

w stylu neogotyckim z elementami neoromanizmu. Ważną atrakcją miasta jest zachowany ciąg betonowych schronów bojowych Obszaru Warownego „Śląsk” z l. 1934-1939, ciągnących się od Goduli, przez Rudę, Bielszowice i Wirek – do Kochłowic.

ZABRZE   www.zabrze.naszemiasto.pl

Zabrze ochrzczono mianem „miasta turystyki przemysłowej”. W 2007 r. udostępniono dla turystów zabytkową Kopalnię Węgla Kamiennego Guido[319]. Powstała ona w 1855 r. na polecenie księcia Guido Henckela von Donnersmarcka, wielkiego magnata XIX wiecznego. Dziś na poziomie 170 metrów pod ziemią zobaczyć można m. in. ekspozycje górniczych narzędzi, lamp, sprzętu ratunkowego i ekspozycję geologiczną, a także XIX wieczne stajnie końskie, zachowane w doskonałym stanie. Z kolei aby zwiedzić poziom 320, będący najgłębiej położoną trasą turystyczną w województwie śląskim, trzeba się zaopatrzyć w hełm górniczy. Do atrakcji zwiedzania tego poziomu należy także prezentacja pracy kombajnu ścianowego i chodnikowego Alpina. Kopalnia „Guido” stanowi również miejsce, gdzie kwitnie życie kulturalne, odbywają się tu koncerty z cyklu „Muzyka na poziomie” i przedstawienia w ramach projektu „Teatr na poziomie” – jest to najgłębiej położona scena impresaryjna w Europie. W podziemiach kopalni znajduje się również sala bankietowa oraz kaplica patronki górników św. Barbary.

Kolejny zabytek przemysłowy, będący oddziałem Muzeum Górnictwa Węglowego, to Skansen Górniczy Królowa Luiza[318], w którym turyści mogą oglądać zachowany układ przestrzenny kopalni z przełomu wieków XIX i XX. Największą atrakcją skansenu jest wciąż

czynna maszyna parowa z 1915 r. oraz możliwość wejścia na wieżę szybową, aby podziwiać panoramę miasta. Skansen składa się z części naziemnej wokół dawnego szybu „Carnall” (ul. Wolności 410) i części podziemnej wokół nieistniejącego szybu „Wilhelmina” (ul. Sienkiewicza 43). Część podziemna skansenu jest aktualnie niedostępna z powodu prowadzenia prac górniczych. Dodatkowym atutem skansenu jest wystawa w Muzeum Pojazdów Zabytkowych Automobilklubu Śląskiego, a w budynku dawnej zmiękczalni, w której mieści się galeria oraz Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego, można nabyć pamiątki.

W dawnym starostwie powiatowym, zwanym „Pałacem pod Orłem”, mieści się obecnie unikalne **Muzeum Górnictwa Węglowego**[316]. Liczne wystawy czasowe oraz stałe przybliżają tradycje górnicze nie tylko związane z pracą zawodową, lecz także ze sposobem spędzania wolnego czasu górników.

Ważnym miejscem Zabrze jest teren dawnego osiedla patronackiego Donnersmarcków na tzw. Małym Zabrze (Zandka) i sąsiadujących z nim obiektów użyteczności publicznej z l. 1901-1911: Kasyna (obecnie Teatr Nowy), dyrekcji huty z 1906 r. (obecnie Urząd Miejski), krytej pływalni (obecnie restauracja), biblioteki (obecnie siedziba Filharmonii Zabrzeńskiej). Przy ul. Cmentarnej 15 znajduje się założony w 1871 r. **cmentarz żydowski**[313], nazwany przez Żydów „domem wieczności”. Warto wiedzieć, że to Guido Heckel von Donnersmarck podarował lokalnej gminie żydowskiej grunt pod przyszły cmentarz. Na powierzchni 1,5 ha zachowało się ok. 800 nagrobków, najstarsze są wykonane z szarego piaskowca. Będąc na ulicy Cmentarnej warto się rozglądnąć i zobaczyć jeden z pięciu zachowanych Stalowych Domów w Zabrze (ul. Cmentarna 7) wykonany przez pobliską hutę Donnersmarcka.

Ciekawym miejscem w dzielnicy Zabrze, Biskupicach jest **osiedle robotnicze Borsig** [317] (niem. Siedlung Borsigwerk), powstałe dla rodzin pracowników kombinatu górniczo-hutniczego w latach 1863-1871. Obok familoków z czerwonej cegły wybudowano również przedszkole, szkołę, domy dla nauczycieli, cmentarz, park i salę gimnastyczną. Będąc w Zabrze warto także zwiedzić, znajdujący się na Szlaku Zabytków Techniki, szyb kopalniany Maciej (ul. Srebrna). To stalowa wieża z nadszybiem, wybudowana w I poł. XX w., pełniąca funkcję szybu wentylacyjnego i wydobywczego zamienionego obecnie na studnię głębinową, z której każdy może skorzystać smakując „kopalnianą” dobrą wodę.

Wśród zabrzańskich zabytków sakralnych na specjalną uwagę zasługuje **kościół p. w. św. Józefa**[315] (ul. Roosevelta 104) w stylu modernistycznym, proj. Dominikusa Böhma. W podziemiach umieszczono kryptę z ołtarzem św. Barbary, patronki górników. Do kościoła warto przyjechać w okresie bożonarodzeniowym, aby zobaczyć szopkę składającą się z 27 figur naturalnej wielkości, z panoramą w tle, mającą ok. 10 m wys. i 15 m dł.

Przyrodniczą atrakcją miasta jest Miejski Ogród Botaniczny założony na 6,5 ha w 1928 r. Posiada on najbogatszą kolekcję dendrologiczną na terenie Górnego Śląska: 4,5 tys. okazów drzew i krzewów prawie 260 gatunków i odmian, zaś w szklarniach rośnie 250 gatunków i odmian roślin z niemal całego świata (ul. Piłsudskiego 60, tel. 32 2713033, www.mob-zabrze.pl).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, Pl. Dworcowy 5, tel. 32 3702981, zabrze@slaskie.travel,

GLIWICE   www.gliwice.eu

Spacer po mieście **rozpoczynamy od rynku**[341], jednego z największych na Górnym Śląsku, z ratuszem. Obiekt, który możemy oglądać obecnie, pochodzi z XVI-XVII w. (przebudowany w XIX w.) i zdobi go barokowa figura Matki Boskiej Niepokalanej, wykonana przez Jana Melchiora Österreicha. W zachodniej części rynku stoi fontanna z Neptunem siedzącym na delfinie. Do naszych czasów zachowały się też fragmenty murów obronnych wraz z tzw. **Zamkiem Piastowskim**[346] (ul. Pod Murami 2, tel. 32 2314494, www.muzeum.gliwice.pl, wstęp bezpłatny). Jest to budowla pochodząca z XIV w., niegdyś w stylu gotyckim, obecny kształt przybrała w wyniku przebudowy w XVI w. i jest jednym z oddziałów Muzeum w Gliwicach, prezentującym historię i sztukę ludową Gliwic i okolic. Część murów obronnych stanowiła również Brama Raciborska, zwana Czarną Bramą, zachowana częściowo i odsłonięta przy Placu Rzeźniczym. Obok niej wznosi **się kościół p. w. Wszystkich Świętych**[334] (ul. Kościelna 4), którego wieżę widać z daleka. Na wieżę widokową zapraszają przewodnicy PTTK, którzy w każdą niedzielę o godz. 16.00 i 17.00 umożliwiają spojrzenie na Gliwice z lotu ptaka (od maja do września). Sam kościół natomiast jest najstarszy w mieście i posiada wspaniałe, zabytkowe wnętrze. Tylko w kaplicy Matki Bożej zachowała się oryginalna gotycka polichromia, resztę odrestaurowano w stylu barokowym. W rynku swój początek ma reprezentacyjna ulica Gliwic, **ul. Zwycięstwa**[343]. Pod numerem 37

stoi **Dom Tekstylny Weichmanna**[333] wybudowany w 1924 r. według projektu Erica Mendelsohna. Jest to pierwszy modernistyczny budynek w Gliwicach. Obok uwagę zwracają ruiny Teatru Miejskiego Victoria (Al. Przyjaźni 18). Teatr podpalony w 1944 r. przez żołnierzy Armii Czerwonej, mimo zrujnowanych ścian nadal emanuje niesamowitą atmosferą; od 15 lat odbywają się tutaj spektakle, koncerty, wystawy i projekcje filmowe.

Wspomniana już na wstępie prowokacja gliwicka, czyli sfingowany przez nazistów napad na radiostację to wydarzenie symboliczne nie tylko w historii miasta, lecz także całej Europy.

Wieża Radiostacji Gliwice[340] (ul. Tarnogórska 129, tel. 32 3000404, zwiedzanie radiostacji bez wieży, dzieci do lat 7 i osoby powyżej 75 roku wstęp bezpłatny), jest unikalnym obiektem inżyneryjnym, zbudowanym z drzewa modrzewiowego w 1935r. Obecnie wieża, położona na Szlaku Zabytków Techniki, sama zarabia na swoje utrzymanie i konserwację, gdyż zamontowano na niej ok. 70 różnych anten, służących łączności różnym operatorom sieci komórkowych czy Internetu bezprzewodowego.

Przy ul. Fredry rozciąga się 5 hektarowy dziś **Park Chopina**[339]. Wyjątkowym miejscem w parku, jedynym tego typu na Górnym Śląsku jest z **pewnością Palmiarnia**[339] (tel. 32 2313239, www.mzuk.gliwice.pl, dzieci do 4 roku życia bezpłatnie), z najwyższym pawilonem o wys. 22 m (taka wysokość jest konieczna z uwagi na ciągle rosnące palmy). W Palmiarni można spotkać też zwierzęta, oprócz ryb są to gady, płazy, drobne ssaki, ptaki i owady – ostatnio obiekt wzbogacił się o formikarium, czyli przekrojowe mrowisko, w którym można podpatrywać życie mrówek.

Główną siedzibą Muzeum gliwickiego jest **Willa Caro**[345] (ul. Dolnych Wałów 8a, tel. 32 2310854, www.muzeum.gliwice.pl, dzieci do 7 roku życia i osoby powyżej 75 roku bezpłatnie), XIX wieczna rezydencja przemysłowca Oscara Caro, w której zobaczyć można wystawy stałe i czasowe. Najcenniejsze jest oczywiście samo wnętrze, z dobrze zachowanym wystrojem, w tym bogato zdobionymi stropami, boazeriami, parkietami, oraz stolarką drzwiową i okienną. W podziemiach Willi Caro mieści się „Czytelnia sztuki” – czyli galeria sztuki współczesnej. W starej maszynowni w nieczynnej kopalni Gliwice znajduje się **Oddział Odlewnictwa Artystycznego**[337] (ul. Bojkowska 37, www.muzeum.gliwice.pl, turyści indywidualni powinni posiadać dokument tożsamości ze zdjęciem, dzieci do lat 7 i osoby powyżej 75 roku wstęp bezpłatny). W muzeum zobaczyć można jedną z pierwszych w regionie nowoczesną, interaktywną wystawę, prezentującą unikatowe zabytki z bogatej

kolekcji odlewów artystycznych, m. in. XIX wieczne wyroby Królewskiej Odlewni Żelaza, a także XX-wieczne odlewy.

W Centralnej Oczyszczalni Ścieków, nowoczesnej i wciąż działającej, znajduje się Muzeum Techniki Sanitarnej (ul. Edisona 16, tel. 32 4011440, wew. 11, zwiedzanie tylko po uprzedniej rezerwacji, wstęp bezpłatny, obiekt dostępny dla osób niepełnosprawnych). Ekspozycje takie jak zastawki, pompy i kompresory zgromadzono w budynku byłej przepompowni. Muzeum znajduje się na Szlaku Zabytków Techniki województwa śląskiego.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Dolnych Wałów 3, tel. 32 2313855, gliwice@slaskie.travel

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Pod Murami 2, tel. 32 2314494;

gliwiczamek@slaskie.travel www.muzeum.gliwice.pl/centrum

POWIAT GLIWICKI

TOSZEK   www.toszek.pl

Na wzgórzu w Toszku, niedaleko Gliwic, **wznosi się okazały zamek**[358] (ul. Zamkowa 10, tel. 32 2334493, www.zamek.toszek.pl), którego istnienie potwierdzono w dokumentach w 1222 r. Przez kilka lat (1791-1797) zamek był własnością rodziny Eichendorffów. Zamek spalił się w 1811 r., a odbudowano go tylko częściowo. Turyści mogą zwiedzać wysoką basztę widokową, zobaczyć teatrzyk opowiadający legendę o złotej kaczmace, co jest atrakcją zwłaszcza dla dzieci, a także odpocząć w kawiarence "Colonna" (nazwa nawiązuje do nazwiska jednego z właścicieli zamku) znajdującej się na parterze. W dawnej stajni zorganizowano sale bankietowe. Na I piętrze znajduje się biblioteka i czytelnia, jest to również miejsce wystaw plastycznych i wernisaży. Cyklicznie odbywają się tutaj imprezy takie jak: Browarie Toszeckie, Dni Toszka, czy Oktoberfest.

CHUDÓW

W Chudowie warto zobaczyć **ruiny renesansowego zamku**[347] (ul. Podzamecze 6, Chudów, Paniówki, tel. 32 3301300, www.zamekchudow.pl). Obecnie trwa rekonstrukcja budowli, jednak już teraz można zwiedzać udostępnione partie zamku. Najlepiej zaś przyjechać na którąś z imprez organizowanych od maja do września, np. Jarmark Średniowieczny z pokazem sztucznych ogni, turniejami rycerskimi i prezentacją dawnych rzemiosł, czy też

Kartofladę - Festiwal Ziemniaka lub inne imprezy tematyczne, jak Słowianie i Wikingowie, Tajemnicza wyspa, Komandosi (lub Pojazdy militarne).

PŁAWNIOWICE

W Pławniowicach znajduje się wspaniały pałac otoczony parkiem[351] (ul. Gliwicka 46, tel. 32 2305551, zwiedzanie pałacu wyłącznie z przewodnikiem nd. i czw.

www.palac.plawniowice.pl), zbudowany w latach 1882-1885 na polecenie hrabiego Karola Franciszka von Ballestrema. Pałac wzniesiono w stylu neomanieryzmu niderlandzkiego, z licznymi wieżyczkami, iglicami i lukarnami. Obecnie jest to siedziba Ośrodka Edukacyjno-Formacyjnego Diecezji Gliwickiej.

TACISZÓW

Niewielka miejscowość Taciszów jest znana przede wszystkim z odlewni dzwonów rodziny Felczyńskich[354] (ul. Gliwicka 67 www.dzwony-felczynski.pl, tel. 32 3051484). Pierwszym odlewnikiem w rodzinie był Michał Felczyński, który w 1808 r. założył ludwisarnię niedaleko Lwowa. Od tego czasu nieprzerwanie tajniki rzemiosła zgłębiają kolejne pokolenia ludwisarzy w tej rodzinie.

Kościoły drewniane w okolicy

W powiecie znajdują się liczne drewniane zabytkowe kościoły: kościół p. w. św. Jerzego w Ostropie (ul. Nauczycielska 1), zbudowany w 1640 r., kościół p. w. św. Michała Archanioła (ul. Miki 3) w Żernicy, kościół p. w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach z 1675 r. i p. w. Św. Trójcy w sąsiednich Rachowicach[355] z XIV-XVII w., kościół p. w. św. Bartłomieja[357] (ul. Kościelna 1) w Smolnicy, zbudowany w latach 1776-77. Kolejne świątynie znajdują się w Rudzińcu – kościółek p. w. św. Michała Archanioła[353] (ul. Lipowa 52) z cennymi polichromiami; w Poniszowicach – kościół p. w. św. Jana Chrzciciela[352] (ul. Parkowa 5).

TARNOWSKIE GÓRY

www.tarnowskiegory.pl

Unikatowym zabytkiem, położonym na terenie Tarnowskich Gór jest Sztolnia Czarnego Pstrąga[397] (ul. J. Śniadeckiego 1, www.kopalniasrebra.pl, Biuro Obsługi Ruchu

Turystycznego Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Tarnogórskiej tel. 32 2854996, zwiedzanie sztolni odbywa się ruchem wahadłowym, temp. w sztolni ok. +10 stopni C, z parkingu należy 97

dojść ok. 700m). Zwiedzanie rozpoczynamy od szybu sztolniowego „Ewa”, w którym znajduje się przystań dla łodzi. Przewodnik pcha łodzie, opowiadając o pracy górników, a płynąc możemy w świetle lampki karbidki oglądać m. in. ociosy skał ze śladami otworów strzałowych. Często nad głowami turystów przelatują nietoperze. Stowarzyszenie, które przystosowało dla zwiedzających Sztolnię Czarnego Pstrąga, podjęło się również zadania rekonstrukcji wyrobisk Zabytkowej Kopalni Srebra (ul. Szczęść Boże 81, trasa dostępna dla osób niepełnosprawnych) z XVII i XIX w. Pod ziemią zobaczyć można odtworzone stanowisko pracy gwarków, drewniane wózki z końca XVIII w. z załadowanym urobkiem. Część trasy wymaga transportu łodziami do podszybia szybu „Anioł”, skąd wyjeżdżamy na powierzchnię. Na powierzchni zwiedzić można również Muzeum Górnictwa, Skansen Maszyn Parowych, a potem zjeść obiad w restauracji „Nad Aniołem”. Do Kopalni Srebra można dostać się również za pomocą Górnośląskiej Kolejki Wąskotorowej, której dokładny rozkład jazdy znajduje się na stronie internetowej: www.gkw.pl/pl-rozklad.

Konieczne trzeba zobaczyć **miejski rynek**[396], z zabytkowymi kamienicami. Wśród nich poczesne miejsce zajmuje Dom Sedlaczka, który stanowił siedzibę starostwa ziemi bytomskiej aż do XIX w., kiedy kupił go Jan Sedlaczek i otworzył istniejąca do dziś winiarnię. Na piętrze Domu Sedlaczka urządzono **Muzeum Ziemi Tarnogórskiej**[394] (Rynek 1, tel. 32 2852607, www.muzeumtg.pl), w którym oprócz pięknego wystroju, stropu z polichromią z XVII w. zobaczyć można wystawy związane z historią, sztuką, górnictwem kruszcowym i etnografią regionu. Obok znajduje się ratusz w stylu neorenesansowym, pochodzący z lat 1896-1898, z wykutymi w piaskowcu herbami rodziny Henckel von Donnersmarck i innymi. Na fasadzie stoi figurka gwarka tarnogórskiego z 1959r. Następnym domem to Dom Cochlera, wybudowany w XVII w., dwa wieki później przebudowany. W 1790r. burmistrz Cochler założył w tym miejscu aptekę Pod Aniołem, która istnieje do dziś. Z kolei pod numerem 12 przy rynku wznosi się neoromański kościół ewangelicko-augsburski z wieżą zegarową, wybudowany w l. 1898-1900 (kościół udostępniony dla zwiedzających w godzinach urzędowania kancelarii lub po uprzednim uzgodnieniu tel. z ks. Szymonem Czemborem, tel. 32 7691399). W zachodniej części rynku zachowano drewniany ręczny kołowrót z daszkiem pokrytym gontem, a wokół niego XIX w. "kocie łby". Świątynią katolicką, do której warto zajrzeć, jest **kościół p. w. św. Apostołów Piotra i Pawła**[393] (ul. Gliwicka 14). W latach 1723-1724 dobudowano późnobarokową kaplicę św. Barbary, a po

przebudowie w XIX w. kościół nabrał cech stylu neoromańskiego. Oryginalna XVI wieczna jest tylko wieża (helm jest nowszy, wymieniony w XVIII w.).

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej w Tarnowskich Górach, ul. Rynek 4, tel. 32 3933848,
info@tarnowskiegory.pl

POWIAT TARNOGÓRSKI

NAKŁO ŚLĄSKIE

W pobliskiej miejscowości Nakło Śląskie znajduje się przepiękny pałac rodu Donnersmarcków. Obecny wygląd budowla zawdzięcza Łazarzowi IV z owego rodu, który przeznaczył rezydencję na swoje stałe miejsce zamieszkania i przebudował ją. Pałac jest dwukondygnacyjny, ze szczytami schodkowymi, z czworoboczną wieżą, blankami i hełmem namiotowym. Do Nakła warto przyjechać zwłaszcza wiosną lub jesienią, gdyż wtedy najkorzystniej prezentuje się 8-hektarowy park przypałacowy. W kilku pomieszczeniach pałacowych zorganizowano Galerię Barwy Śląska (zwiedzanie po rezerwacji tel. 32 2845978), prezentującą zbiory śląskiej sztuki nieprofesjonalnej będące własnością Stanisława Trefonia.

Dysponując rowerem, można wybrać się na wycieczkę ścieżką rowerową nad **Zalew Nakło-Chechło**[382] o powierzchni 90,3 ha. Jest to miejsce idealne na odpoczynek na łonie natury, znajdują się tam bowiem pola namiotowe, domki kempingowe, wypożyczalnie kajaków, rowerów wodnych, a nawet wydzielona plaża dla naturystów. W zachodniej części zalewu często można spotkać wędkarzy.

ŚWIERKLANIEC

W pobliżu Tarnowskich Gór położona jest kolejna perelka architektury ziemi śląskiej - **Pałac Kawalera w Świerklańcu**[385]. Niestety, zamek neorenesansowy oraz tzw. Mały Wersal, czyli kopia pałacu paryskiego, zbudowana na polecenie markizy de Paiva, żony hrabiego Guido Henckel von Donnersmarcka, zostały zniszczone w pożarze pod koniec II wojny światowej. Ruiny rozebrano w 1961 r. Ocalała tylko brama wjazdowa, która obecnie pełni funkcję bramy wejściowej do chorzowskiego zoo. Niewielkie szkody, na szczęście, poniósł

Pałac Kawalera (ul. Parkowa 30, tel. 32 2844330, www.palackawalera.pl), w którym dziś znajdują się trzygwiazdkowy hotel, restauracja i kawiarnia.

W gminie Świerklaniec znajduje się zaporowy zbiornik wodny, utworzony przez spiętrzenie wód rzeki Brynicy. Jego powstanie miało charakter strategiczny, stanowił bowiem element krajobrazu warownego, element systemu umocnień Obszaru Warownego „Śląsk”. Obecnie jest to rezerwar wody pitnej.

Rezerwat Segiet

Na pograniczu Bytomia i Tarnowskich Gór położony jest rezerwat Segiet. W dawnym Lesie Segieckim rośnie drzewostan bukowy, jawor, świerk i brzoza. Nieopodal rezerwatu znajduje się nieczynny kamieniołom Blachówka, gdzie można spotkać amatorów wspinaczki skalnej.

Pałace w okolicy

W Rybnej znajduje się urokliwy pałac z założeniem parkowym (ul. Powstańców Warszawskich 90, tel. 32 2841837, www.palacrybna.pl), zbudowany w 1796 r. w stylu późnobarokowym. Obecnie w pałacu prowadzona jest działalność kulturalna, znajduje się tam również hotel z restauracją. Warto wspomnieć, że pałac w Rybnej został Perłą w Koronie Województwa Śląskiego 2011 w kategorii Zamki i pałace. W Tworogu również znajduje się zabytkowy pałac, powstały w II poł. XVIII w., obecnie budynek stanowi siedzibę Urzędu Gminy - aby dojechać do pałacu, należy na skrzyżowaniu ze światłami skręcić w prawo (kierunkowskaz "Policja"), i po 400 m po prawej stronie zobaczymy Urząd Gminy. Również w Zbrosławicach, niedaleko Urzędu Gminy znajduje się pałac (ul. Oświęcimska) zbudowany w stylu późnobarokowym w 1756 r., obecnie w stylu klasycystycznym, po licznych przebudowach. Do pałacu przylega dawna powozownia i oficyna, a otoczenie stanowią fragmenty park krajobrazowego.

W miejscowości Brynek do naszych czasów zachował się przepiękny zespół pałacowo-parkowy pochodzący z 1829 r., od XIX w. należący do rodziny Donnersmarcków[386].

Obecny kształt pałac zawdzięcza gruntownej przebudowie dokonanej w latach 1905-1908. Pałac zbudowany jest na planie podkowy, w stylu eklektycznym z elementami neobaroku. Wewnątrz warto zwrócić uwagę na hall z klatką schodową i sklepieniem wspartym na kolumnach, a także na sale: bibliotekę, salę myśliwską oraz salę balową, z której można przejść oszklonym korytarzem do kaplicy zamkowej. W skład zespół pałacowego wchodzi

również budynek bramny z wieżą zegarową (obecnie wieża ciśnień), ujeżdżalnia (dziś sala gimnastyczna), oraz park krajobrazowy, w którym znajduje się ogród botaniczny z ponad 3,5 tyś. gatunków roślin. Szczególnie pięknie park prezentuje się w porze kwitnienia azalii i rododendronów.

Najnowszą atrakcją jest – udostępniony do zwiedzania w 2011 r. – zrewaloryzowany renesansowy zamek Wrochemów z Tarnowicach Starych z l. 1520-1570 (ul. Pyskowicka 39, tel. 32 3847461, www.komplekszamkowy.pl/), mieszczący kolekcję dawnych mebli i narzędzi do ich tworzenia.

W Karchowicach znajduje się Zabytkowa Stacja Wodociągowa Zawada (ul. Bytomska 6, Karchowice, tel. 32 2337834, www.gpw-zawada.pl, wstęp bezpłatny), która położona jest na Szlaku Zabytków Techniki. Wybudowana w latach 1894-95 w celu uzupełnienia braków wody w GOP-ie, dziś stanowi zabytkowy obiekt, w którym zobaczyć można m. in. tłokowy zespół pompowy, sprężarki parowe i inne sprzęty.

Kościół drewniane w okolicy

Warto również wspomnieć o kościołach drewnianych w powiecie tarnogórskim: w Miasteczku Śląskim znajduje się kościół p. w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny^[391] (ul. Dworcowa 2) z dzwonnica pochodzący z 1666r., jeden z najpiękniejszych zabytków architektury drewnianej Górnego Śląska. Z kolei w Brusku zobaczyć można kościół p. w. św. Jana Chrzciciela (www.brusiek.pl) pochodzący z połowy XVII w oraz w Szalszy – kościół p. w. Najświętszej Maryi Panny (ul. Kościelna) pochodzący z połowy XVII w.

BYTOM   www.bytom.pl

W Bytomiu zachował się średniowieczny układ urbanistyczny, czyli owalny plan zabudowy, prostokątny rynek^[191] oraz po dwie ulice wychodzące z każdego rogu rynku pod kątem prostym, ułożone w układzie szachownicowym. Warto zwrócić uwagę na znajdujące się wokół rynku urokliwe kamienice w stylu historyzmu i secesji, a także na pomnik śpiącego Iwa z 1873 r., który upamiętnia mieszkańców powiatu poległych w wojnie francusko-pruskiej w latach 1870-71. Przy rynku stoi kościół p. w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (ul. ks. Karola Koziółka 3) wybudowano w 1231 r. w stylu gotyckim, do dziś zachowała się część nawy głównej i prezbiterium. Wewnątrz uwagę zwraca ołtarz z barokowym obrazem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny z XVII w., a także ikona Matki Boskiej

Bytomskiej z XV w., z domalowanymi w XVI w. postaciami św. Katarzyny i św. Agnieszki. Warto wiedzieć, iż w krypcie kościoła znajduje się grób rodziny Henckel von Donnersmarck.

W Elektrociepłowni Szombierki[192] (ul. Kosynierów 30, www.ecszombierki.pl), położonej na Szlaku Zabytków Techniki organizowane były liczne wydarzenia kulturalne i sportowe (obecnie wewnątrz niedostępne dla zwiedzających). Obok obiektu przebiega linia **Górnośląskich Kolei Wąskotorowych**[185]. Najpopularniejsza trasa, jaką obecnie pokonuje kolejka, wożąc turystów i mieszkańców Bytomia, to droga nad zalew Nakło-Chechło w Miasteczku Śląskim. Początkowa stacja kolejki znajduje się przy dworcu PKP w Bytomiu, na peronie V. Dokładne informacje na temat kursowania kolejki, cen biletów czy możliwości zwiedzania zabytkowego taboru w parowozowni przy ulicy Reja można uzyskać pod numerami tel. 513872200 lub 666904142, lub też na stronie www.sgkw.eu.

Trzy razy na godzinę w Bytomiu kursuje (przystanki Bytom Kościół św. Trójcy – Smolenia - Bytom Prusa) zabytkowy tramwaj typu Konstal N o numerze 38, pochodzący z przełomu lat 40. i 50. XX w. Jazda trwa tylko 6 minut, ale wielu miłośników tramwajów przyjeżdża do Bytomia głównie po to, aby przejechać się tym właśnie modelem.

W modernistycznym gmachu z lat 30. XX w. przy pl. Jana III Sobieskiego 2 ma swoją siedzibę **Muzeum Górnośląskie**[189] (tel. 32 2818294, www.muzeum.bytom.pl, nd. wstęp wolny). Oprócz ciekawych wystaw stałych, dotyczących przyrody Górnego Śląska, a także Galerii Malarstwa Polskiego (m. in. wyeksponowano obrazy Grottgera, Michałowskiego) i ekspozycji etnograficznej, można oglądać wystawy czasowe. Filia Muzeum Górnośląskiego (ul. Korfantego 34, tel. 32 2819733) znajduje się tuż obok, w zabytkowej willi z ogrodem, która niegdyś pełniła funkcję Starostwa Powiatowego.

Z pewnością najciekawszą aranżacją architektoniczną w kategorii budynków mieszkalnych jest Bolko Loft, czyli budynek lampiarni dawnych Zakładów Górniczo-Hutniczych Orzeł Biały (ul. Kruszcowa), który został zmodernizowany i zaadaptowany na dom mieszkalny przez Przemysła Łukasika.

Niezwykłym miejscem jest ośrodek **Dolomity Sportowa Dolina**[184] (Bytom-Sucha Góra, ul. Blachówka 94, tel. 32 3886600, www.dsd.pl), czyli miejsce, gdzie na nartach można jeździć przez cały rok. Trzy wyciągi narciarskie, 700 m tras zjazdowych, park zabaw zimowych dla

dzieci, zimowy tor dla quadów, snowpark, a także trasy rowerowe i widokowe sprawiają, że z pewnością każdy amator ruchu znajdzie coś dla siebie.

PIEKARY ŚLĄSKIE

www.piekary.pl

www.info.piekary.pl

Sercem Piekar Śląskich jest **Bazylika p. w. Najświętszej Maryi Panny i św. Bartłomieja**[256] (ul. ks. Ficka 7). Kościół otaczają krużganki oraz mur z rzeźbami Apostołów. Ikona Matki Bożej Piekarskiej w typie Hodigitrii (Przewodniczki) pochodzi z XVI w. Warto jednak pamiętać, że oryginał znajduje się od pocz. XVIII w. w Opolu, a w piekarskiej bazylice znajdziemy kopię. Na pobliskim wzgórzu Cerekwica pod koniec XIX w. **powstał zespół kalwaryjski**[257] (ul. Popiełuszki 4), zbudowany według projektu o. Wacława Schneidera, który inspirował się stacjami jerozolimskiej Drogi Krzyżowej. Najważniejszym obiektem całego kompleksu Kalwarii piekarskiej jest neogotycki kościół p. w. Przemienienia Pańskiego, zbudowany w latach 1893-1896.

Oprócz wysokich wież piekarskiej bazyliki w mieście wyróżnia się **Kopiec Wyzwolenia**[258]. Pomysł usypania kopca powstał w XIX w., z inicjatywy niewidomego Wawrzyńca Hajdy, górnika z Piekar, zwanego Śląskim Wernyhorą. Panorama rozciągająca się z kopca należy do najładniejszych na Górnym Śląsku, w pogodne dni można tu zobaczyć nawet odległe pasma Beskidów.

Okolice Piekar oraz płynąca nieopodal rzeka Brynica stały się terenem Obszaru Warownego Śląsk, czyli linii umocnień mających długość 61 km. Na pograniczu Piekar i Dobieszowic zachował się żelbetowy ciężki schron bojowy dla ciężkiej broni maszynowej, który obecnie pełni funkcję muzeum i jest udostępniony dla zwiedzających. Na terenie Piekar istnieje kilka podobnych punktów oporu, m. in. Punkt Oporu Bobrowniki, Brzeziny i Dąbrówka. Forty Obszaru Warownego „Śląsk” są niezwykle atrakcyjnym miejscem podczas inscenizacji walk z kampanii wrześniowej, które organizowane są przez Stowarzyszenie na Rzecz Zabytków Fortyfikacji Pro Fortalicium.

W pobliżu Bazyliki, przy ul. Bytomskiej oraz w dzielnicy Szarlej zachowały się liczne kamienice mieszczańskie z XIX w. Miłośnicy wycieczek rowerowych z pewnością będą zachwyceni największymi kompleksami leśnymi w mieście, tj. lasami Dioblina i Lipka w dzielnicy Kozłowa Góra. W zachodniej części lasu Dioblina znajduje się ciekawy pod względem przyrodniczym zbiornik wodny powyroboiskowy zwany Cegielnią.

Informacje praktyczne:

Punkt Informacji Turystycznej, ul. Bytomska 157, tel. 32 7681427, piekary@slaskie.travel

ŚWIĘTOCHŁOWICE

www.swietochlowice.pl

Świętochłowice nie posiadają rynku, a rolę głównej przestrzeni publicznej pełni deptak przy ul. Katowickiej, przy której też znajdują się interesujące obiekty architektoniczne.

Kościół p. w. św. Piotra i Pawła[300] (ul. bpa T. Kubiny 10) jest świątynią wotywną, powstał jako podziękowanie Opatrzności Bożej za ocalenie 43 górników z katastrofy w szybie „Zimnol” kopalni „Deutschland”. Przy ul. Katowickiej znajduje się **kościół ewangelicki Jana Chrzyciciela**[298] w stylu neogotyckim, **Urząd Miejski**[302], a także **wieża ciśnień**[304] z 1909 r. W dzielnicy Zgoda przy ul. Wojska Polskiego znajdują się dwie wieże wyciągowe, wpisane do rejestru zabytków. W Lipinach znajduje się najstarszy w mieście **kościół p. w. św. Augustyna**[299] (ul. Bukowskiego), zbudowany w stylu neogotyckim, z witrażami Adama Bunscha. W dzielnicy Chropaczów na uwagę zasługuje neoromański kościół p. w. Matki Boskiej Różańcowej oraz Krzyż Męki Pańskiej przy ul. Kościelnej.